

Cirkulär ekonomi

Hur återvinningsgraden på avfall kan förbättras genom ökad källsortering

Tomas Storås

Pro gradu-avhandling i

Informationssystem

Handledare: Anna Sell

Fakulteten för samhällsvetenskaper, ekonomi och juridik (FSEJ)

Åbo Akademi

Åbo, 2023

ÅBO AKADEMI – Fakulteten för samhällsvetenskaper, ekonomi och juridik	
Ämne: Informationssystem	
Författare: Tomas Storås	
Arbetets titel: Cirkulär ekonomi – Hur återvinningsgraden på avfall kan förbättras genom ökad källsortering	
Handledare: Anna Sell	
<p>Abstrakt: Källsortering har en central roll då det kommer till att återvinna material och främja en cirkulär ekonomi. Trots att Finland har ett gemensamt EU-mål att nå en återvinningsgrad på 55 % till år 2025, visar den senaste statistiken från 2021 att landet bara har en återvinningsgrad på 37,1 %. Detta innebär att Finland har en bit kvar att gå för att nå målet. Den omfattande revideringen av avfallslagstiftningen från 2021 utökar dock skyldigheterna att ordna separat insamling av avfall, vilket stegvis kommer innebära förbättrade sorteringsmöjligheter för fler människor i Finland.</p> <p>Syftet med studien är att få en ökad förståelse kring vilka faktorer som inverkar på personers sorteringsbeteende och hur denna kunskap kunde användas på ett sätt för att främja ett positivt sorteringsbeteende. Avhandlingen ger en överblick över avfallshanteringens historia i Finland, befintlig lagstiftning, beteendeteorier och tidigare studier om sorteringsbeteende.</p> <p>Arbetets empiri är baserad på en kvalitativ undersökning som har genomförts med hjälp av 11 semistrukturerade intervjuer. Den kvalitativa undersökningen är baserad på ett ramverk som grundar sig på teorin om planerat beteende (TPB). Undersökningen bidrar med resultat från personer som berättat om sina egna sorteringsvanor utgående från bland annat attityder, subjektiva normer och upplevd beteendekontroll.</p> <p>Resultaten i studien visar att en positiv attityd till sortering, miljömedvetenhet, ekonomiska incitament och positiv attityd till sortering bland andra människor i hushållet har en koppling med positivt sorteringsbeteende, medan oklarheter kring hur avfallet ska sorteras och avsaknaden av hushållsnära insamlingsmöjligheter har en koppling med negativt sorteringsbeteende. Även om attityd till sortering skulle vara negativ indikerar resultaten i studien att sorteringsbeteendet kan vara positivt ifall en annan person i hushållet har en positiv attityd. Problemsituationer såsom främmande material och oklarheter i hur materialet ska sorteras kan leda till negativt sorteringsbeteende även hos personer med en positiv attityd. Tröskeln att ta reda på ny information kan ibland upplevas som hög. Resultaten av studien bekräftar vissa fynd från tidigare forskning, men sambandet mellan subjektiv norm och sorteringsbeteende har inte förts fram i tidigare studier. Utgående från resultaten i studien föreslås en informationskampanj som skulle uppmuntra människor att dela med sig av sina sorteringserfarenheter med sin närkrets, för att på så sätt sprida en positiv attityd och minska kunskapsbristen.</p>	
Nyckelord: Cirkulär ekonomi, källsortering, återvinningsgrad, TPB, subjektiv norm, attityd, upplevd beteendekontroll	
Datum: 10.5.2023	Sidantal: 67 (text)

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Syfte och avgränsning	2
1.2 Metod	2
1.3 Uppbyggnad	2
2 Avfallshantering i Finland	4
2.1 Avfallshanterings ursprung och utveckling	4
2.2 Avfallshanteringen i Finland idag	9
3 Beteendeteorier och tidigare studier	19
3.1 Teorin om planerat beteende	19
3.2 Tidigare studier om sorteringsvanor	24
3.3 Sammanfattning av kapitel 2 och 3	29
4. Metod	32
4.1 Val av metod	32
4.2 Intervju som insamlingsmetod av data	33
4.3 Val av respondenter och genomförande av datainsamling	35
5. Resultat	38
5.1 Attityd	41
5.2 Upplevd beteendekontroll	49
5.3 Subjektiv norm	56
6. Diskussion	66
Källor	72
Bilaga 1	78
Bilaga 2	82
Bilaga 3	84

1 Inledning

Källsortering innebär att man sorterar och separerar sitt avfall på det ställe som det uppstår på, exempelvis i hushållen (Nationalencyklopedin, 2022). Genom att källsortera avfallet möjliggör man att olika avfall tas hand om på rätt sätt och kan återanvändas som material, vilket kan leda till minskad miljöpåverkan från utvinning och bearbetning av råvaror. Att se till att rätt förutsättningar för källsorteringen existerar är en viktig del för att stödja en cirkulär ekonomi.

Finland nådde inte EU:s gemensamma mål på en återvinningsgrad på 50 % till år 2020. I stället sjönk återvinningsgraden med fem procentenheter mellan åren 2020 och 2021 till 37 %. Denna nedgång kan inte helt förklaras med undantagsläget orsakad av coronapandemin, eftersom den allmänna trenden i Europa har varit en stigande återvinningsgrad (Pirtonen, 2023). Det finns alltså nu ännu mera att göra för att Finland ska nå följande målsättning som är en återvinningsgrad på 55 % år 2025. Det finns många faktorer som spelar in då det kommer till återvinningsgraden, men en central del är hur väl personer sorterar sitt avfall i sina hushåll. Det är därför viktigt att undersöka vilka faktorer som bidrar till sorteringsbeteendet, så att man på ett effektivt sätt kan uppmuntra till ett positivt sorteringsbeteende och förbättring på de områden där det krävs. Detta kan man undersöka med hjälp av beteendeteorier och i den här avhandlingen har teorin om planerat beteende en central roll.

Genom att identifiera effektiva strategier och initiativ för att höja återvinningsgraden av avfall i Finland, kan denna avhandling bidra till en mer hållbar avfallshantering i landet. Detta kan ha positiva effekter på både miljön och ekonomin genom att minska användningen av nya råvaror, minska avfallsdeponering och skapa nya affärsmöjligheter inom återvinning och avfallshantering.

1.1 Syfte och avgränsning

I fokus för den här pro gradu-avhandlingen ligger att undersöka vilka faktorer som kan ha en betydande effekt då det kommer till privatpersoners avfallssortering (*källsortering*) och sorteringsbeteende. Detta har gjorts genom att jag först bekantat mig med avfallshanteringen i Finland, nuvarande lagstiftning, samt vilka målsättningar det finns gällande återvinningsgrad och hur den ska uppnås. Därefter har jag bekantat mig med några beteendeteorier, ur vilken Teorin om planerat beteende har blivit vald att vara mest användbar för syftet för denna avhandling. Jag har bekantat mig med tidigare forskning gällande sorteringsbeteende och utgående från tidigare forskning och teorin om planerat beteende har jag formulerat en intervjuguide som jag har använt för att intervjua 11 personer gällande deras sorteringsbeteende. Utgående från det kvalitativa materialet har jag gjort min analys och slutsatser.

Forskningsfrågorna som jag besvarar är:

1. Vilka faktorer är bidragande till att en person sorterar sitt avfall?
2. Vilka åtgärder kan vidtas för att öka källsorteringen bland finländare?

1.2 Metod

För att utreda vilka faktorer är av betydelse då det kommer till sorteringsbeteende, har jag intervjua 11 personer gällande deras sorteringsvanor. Frågorna i intervjuguiden har jag formulerat utifrån beteendeteorier, övriga tidigare studier och aspekter som jag upplevt som intressanta. Intervjutillfällena har ägt rum mellan 30.1.2023 och 16.2.2023.

1.3 Uppbyggnad

Avhandlingen består av fem kapitel. I denna del finns introduktionen och en inledning till temat. I det andra kapitlet hanteras vad avfallssortering är, vilka regler som finns och vad som eventuellt förväntas ändra i framtiden. I det tredje kapitlet hanteras beteendeteorier för att utgående från det kunna skapa en uppfattning om varför människan anpassar en viss typs beteende, samt tidigare studier gällande sorteringsbeteende. Fjärde kapitlet går igenom vilken metod som använts för att besvara forskningsfrågorna och hur den empiriska undersökningen har gått till. Femte kapitlet är resultatdelen där resultaten för

undersökningen presenteras. Det sista avslutande kapitlet är diskussions-delen där analysen av materialet presenteras, självkritik och rekommendation för kommande forskning.

2 Avfallshantering i Finland

I detta kapitel ges en insyn i hur avfallshanteringen ser ut i Finland, detta innefattar en genomgång av avfallshanteringens historia, lagbestämmelser och avfallsstatistik. Syftet med genomgången är att utgående från dessa aspekter få en insikt i de faktorer som bidragit till utvecklingen av avfallshanteringen i Finland, vilken påverkan nya lagar har haft och hur avfallshanteringen i Finland ser ut idag. Tanken är att en förståelse av avfallshanteringen som övergripande helhet även ger en förståelse för den omgivning som bidragit till finländarnas sorteringsvanor i dagsläget. Goda sorteringsvanor kan tänkas bero på, inte enbart av individuella beslut utan även av, att det finns ett fungerande system i bakgrunden som möjliggör upprättandet och upprätthållandet av goda sorteringsvanor.

2.1 Avfallshanterings ursprung och utveckling

Att det inte alltid är lätt att definiera vad som är avfall sammanfattas av det allmänna talesättet – Den enes skräp är den andres skatt. I lagstiftningen är avfall däremot definierad som ett ämne eller föremål som innehavaren har kasserat eller avser eller är skyldig att kassera (Avfallslag 646/2011). Avfall är därmed det som innehavaren anser är avfall. Men likt budskapet i talesättet, finns det även något värdefullt att finna i avfall, vilket återspeglas i avfallshanteringsstatistiken. Återvinningsgraden av kommunalt avfall (på finska: *yhdyskuntajäte*) i Finland år 2021 låg på ungefär 37 procent, då man räknar med materialåtervinning, kompostering och rötning. Ifall man dessutom räknar med energiåtervinning så ligger återvinningen på 99 procent (Tabell 1). Energiåtervinningen beaktas dock inte då man beräknar återvinningsgraden.

Förutom den potentiella materiella nyttan med avfall, kan avfall även berätta en hel del om det samhälle där det har blivit till. Ur avfall kan man göra slutledningar om människans beteende, levnadsvanor och levnadsstandard, men också om kultur, rådande ideologi och produktionssätt. Av denna orsak intresserar avfall såväl historiker, sociologer och samhällsvetare (Nygård, 2016). Avfall har historiskt sett ansetts vara främst städernas problem. I gamla stadskulturer var dagligt avfall detsamma som djurens avföring och latrin. Det var först under 1800-talets industrialisering som avfallets sammansättning började ändras. Den ökade konsumtionen ledde till en ny avfallskategori

nämligen stadsavfall, samhällsavfall eller kommunalt avfall¹ såsom det idag kallas (Nygård 2018).

Enligt HRM (*På finska HSY*; Samkommunen Helsingforsregionens miljötjänster) avser man med kommunalt avfall, avfall som uppkommer vid boende (avfall från hushåll) samt sådant avfall från andra källor som till sin art och sammansättning liknar avfall från hushåll, till exempel tjänstesektorns avfall (bl.a. skolor, sjukhus, kontor, butiker och restauranger). Detta avfall består blandat avfall och separat insamlat avfall, inklusive papper och kartong, glas, metall, plast, biologiskt avfall, trä, textilier, förpackningar, elektronikavfall, förbrukade batterier och ackumulatorer samt grovavfall, inklusive madrasser och möbler. Till kommunalt avfall hör inte avfall från tillverkning, avfall från fiske eller jord- och skogsbruk, avfall från septiktankar, avloppsnät och avloppsrening, bygg- och rivningsavfall eller uttjänata bilar. Definitionen av kommunalt avfall påverkar inte kommunens ansvar för avfall, eller tvärtom. Till kommunalt avfall hör även avfall som t.ex. hör till producentansvaret, och till kommunens ansvar kan höra avfall som inte är kommunalt avfall, t.ex. invånarnas småskaliga byggavfall (HRM, 2021a).

Under de senaste 100 åren har det skett stora förändringar i mängden och typer av avfall som produceras, samt hur avfallet hanteras. Behovet av avstjälningsplatser har kraftigt minskat under de senaste 50 åren och tankesättet att avfall kan ses som en råvara har under samma tid vuxit allt starkare. Genom att bekanta sig med hur lagstiftningen har ändrats med åren kan även man se hur förhållningen till avfall har utvecklats.

Avfallsmängderna ökade kraftigt i Finland efter andra världskriget i och med faktorer såsom urbanisering, en växande ekonomi och nya konsumtionsvanor. Översiktsplanen från 1975 av regionplaneförbundet för Vasa län (Nygård, 2001) nämner fem orsaker till de ökande avfallsmängderna: 1) Ökningen i levnadsstandard. 2 och 3) Övergången till engångsförpackningar och ändringar i konsumtionsbeteendet innebar att produkternas brukstid förkortades. 4) Då fastigheterna i snabb takt övergick till olje- och eluppvärmning innebar detta att förpackningarna inte längre brändes. 5) urbaniseringen

---

¹ Begreppet kommunalt avfall har ersatt den tidigare termen hushållsavfall för att vara i linje med den som används för statistiska ändamål av Eurostat och OECD (Naturvårdsverket, 2022).

innebar att den traditionella fastighetsvisa avfallsbehandlingen blev svårare och möjligheterna att kompostera eller gräva ned avfallet försvann.

Den ökade avfallsmängden ledde till att landskommunerna under 1950-talet i allt högre grad började anlägga kommunala avstjälningsplatser² (Nygård, 2001). I och med att avfallsmängden ökade, så ökade även antalet avstjälningsplatser. År 1974 hade cirka 82 procent av landet tillgång till en kommunal avstjälningsplats, där 91 procent av avstjälningsplatserna betjänade samhällen med mindre än 10 000 invånare (Nygård, 2001). Antalet avstjälningsplatser i relation till befolkningen kan därmed konstateras ha varit hög. Upprättandet av nya avstjälningsplatser medförde samtidigt en del problem. I slutet av 1960-talet blev det uppenbart att många av de platser kommunerna valt för avstjälningsplatser var dåligt lämpade för ändamålet (Nygård, 2001). Avstjälningsplatser som placerats i gamla grustäkter och myrar förorenade grundvattnet och vattendragen, och de uppdagade problemen ledde till att myndigheterna aktivt började uppmana kommunerna att noggrannare överväga platserna för avstjälningsplatserna (Nygård, 2001; Nygård, 2018).

Avfallshanteringen i Finland reglerades fram till 1979 i hälsovårdslagstiftningen. Vilket innebar att det högsta ansvaret låg hos medicinalstyrelsen. Avfallshanteringen betonades då främst utgående från sanitära och hälsovårdsaspekter. Avfallshanteringens ansvar låg hos kommunerna i 40 år från hälsovårdslagen från 1927 fram till 1967 då en ny hälsovårdslag (469/1965) trädde i kraft och kompletterande förordning (55/1967) antogs. Hälsovårdslagen från 1927 reglerade avfallshanteringen även i praktiken efter 1967, men med skillnaden att kommunernas skyldighet att ordna avfallstransport föll bort från den nya lagen. Fastighetsinnehavarna blev då själva tvungna att föra avfallet till avstjälningsplatsen. Ansvaret för avfallshantering föreföll återigen till kommunen 10 - 15 år senare då lagen om avfallshantering antogs 1978, som innefattade en femårig övergångsperiod (Nygård, 2001).

I den år 1978 antagna lagen om avfallshanterings, så definierade man avfallshantering att ses som en materialfråga. Man lyfte fram att avfallet bör ses som en råvara i ett

---

² Avstjälningsplatser benämns i allmänspråk som soptippar. Förutom ordet soptipp finns det i svenskfinland flera andra dialektala benämningar för soptipp, såsom roskgräv och slaskgrop (Slotte, 1995)

produktionssystem. Från att det tidigare varit främst sanitära och hälsovårdsaspekter som betonats, så var miljöfrågan en ny aspekt som framhävdes. Övervakningen överfördes nu till inrikesministeriet där en ny miljövårdsavdelning inrättades. Lagen om avfallshantering ändrade också på ansvarsfördelningen på det lokala planet. I kommunerna skulle ansvaret för avfallshanteringen ligga på den kommunala avfallshanteringsmyndigheten. Om inte kommunfullmäktige överfört ansvaret på någon nämnd var det kommunstyrelsen som fungerade som kommunal avfallshanteringsmyndighet. Det praktiska arbetet sköttes i de flesta fall av kommunens tekniska nämnd. Kommunernas skyldighet att ordna avfallshanteringen inom sitt område definierades klart av den nya lagen om avfallshantering. Transporten av avfall kunde ordnas antingen som en kommunal verksamhet, med egna bilar och anställda, eller genom avtal med ett sophämningsföretag. Likaså kunde kommunerna själva besluta om behandlingskostnaderna skulle täckas med avgifter eller med skattemedel (Nygård, 2001).

Den första avfallsförbränningsanläggningen togs i bruk under 1960-talet, men först 1975 i Åbo så togs en avfallsförbränningsanläggning i bruk som även fungerade som energilösning. Tack vare avfallsenergianläggningar är avfallshanteringen den enda sektorn i Finland, som lyckats minska på mängden växthusgaser märkbart, med 60%, jämfört med nivåerna på 1990-talet (Suomen kiertovoima, 2020). År 1990 var mängden utsläpp av växthusgas i tusen ton koldioxidekvivalenter 4 669 och år 2020 var mängden 1 736, där största delen av utsläppen består av metangas (Finlands officiella statistik, 2023a).

Året 1979 grundades Oy Suomen Ongelmajäte – Finlands Problemavfall Ab i Riihimäki (senare Ekokem Oy Ab och idag Fortum Oy). I Riihimäkis hanteras i dagsläget majoriteten av problemavfallet i Finland. Under 1980-talet började samkommunalt samarbete för avfallshantering. Den första organisationen som grundades var Oy Stormossen Ab och YTV (senare HRM). Under 1990-talet grundade flera kommunala avfallshanteringsbolag. Den avfallshanteringslag som stiftades 1994 ledde till att samarbetet mellan kommunerna ökade. Under 1990-talet effektiviserades separatinsamlingen av bioavfall och även kommunernas avfallsrådgivning (Suomen kiertovoima, 2020).

Innan 1990-talet var lagstiftningen som berörde avstjälningsplatser splittrad och bristfällig. Finland saknade en enhetlig lag för avstjälningsplatser. Det fanns olika bestämmelser som gällde avstjälningsplatser, men det var riktade till olika delområden såsom vattenskydd och hälsoskydd (Suomen ympäristökeskus, 2008). Statsrådets beslut om avstjälningsplatser (861/1997), fick byggandet av avstjälningsplatser till den nivå som de är idag där miljöeffekterna har blivit minimerade (Suomen kiertovoima, 2020).

I miljöministeriets utredning från 1990 föreslogs att källsortering (finska: syntypaikkalajittelu), som då ännu inte var en etablerad benämning, kunde vara en central del av avfallshanteringen i utvecklade samhällen, exempelvis inom hushåll. I utredningen konstateras det att källsorteringen har varit en naturlig del i glesbygden, medan man i stadsmiljöer distanserat sig från detta under de senaste decennierna (läs: 1970 - och 1980-talet). För att jämföra med hur det är i dag, kan det konstateras att källsorteringen har blivit en central del då det kommer till avfallshanteringen i Finland (Halinen & Juvonen, 1990).

Avfallslagen från 1993 återspeglar ett förändrat mentalt klimat, där bland annat en del av de värdeladdade begreppen är hämtade ur den internationella så kallade Brundtlandrapporten från år 1987. Den allmänna målsättningen var nu att stöda en hållbar utveckling genom att främja en förnuftig användning av naturresurser. Utvecklingsplanen för avfallshanteringen byggde på de internationella utvecklingsmål som fastställts inom den europeiska gemenskapen. De nationella målen utgick från att avfallsmängden år 2000 skulle vara mindre än år 1990. Minst hälften av avfallet återvinns år 2000 och problemavfallshanteringen skulle vara ordnad i hela landet år 1995. De regionala målen innefattade att avstjälningsplatsernas antal vid slutet av årtiondet skulle vara nere i en tredjedel av antalet 1994. Under 1990-talet halverades nästan antalet avstjälningsplatser i hela landet. Under 1990-talet ökade antalet anläggningar för behandling och återvinning av avfall tiofaldigt. Antalet sorteringsanläggningar och anläggningar för krossning av avfall har ökat. Utnyttjandet av den energi som avfall innehåller har även kraftigt ökat (Nygård, 2001).

2.2 Avfallshanteringen i Finland idag

Syftet med Finlands avfallslag (646/2011) från 2011 som är i kraft idag, är att främja en cirkulär ekonomi och hållbar användning av naturresurserna, minska avfallens mängd och skadlighet, förebygga den fara och skada för hälsan och miljön som avfall och avfallshantering orsakar, säkerställa en fungerande avfallshantering och förhindra nedskräpning. Likt all verksamhet i Finland ska avfallshanteringsbolagen, enligt bästa förmåga, följa den *prioriteringsordning* som består av fem steg och definierats i avfallslagen 2 kap. 8 § enligt följande:

I första hand ska mängden av och skadligheten hos det avfall som verksamheten ger upphov till minskas. Om avfall emellertid uppkommer, ska avfallsinnehavaren i första hand förbereda avfallet för återanvändning och i andra hand materialåtervinna det. Är materialåtervinning inte möjlig, ska avfallsinnehavaren återvinna avfallet på något annat sätt, exempelvis som energi. Om avfallet inte kan återvinnas ska det bortskaffas.

Utgående från den prioritetsordningen nämnd ovan ligger det i intresset av avfallshanteringsnämnderna att i första hand minska mängden avfall som bildas, men därefter bör återanvändningen av resurserna prioriteras. För att denna del ska uppfyllas krävs det att avfallssorteringen är så bra som möjligt.

Enligt finska avfallslagen (646/2011) 3 Kap 23 §, är det kommunernas ansvar att ordna fungerande avfallshantering för kommunalt avfall, antingen som egen verksamhet, via sammanslutning eller genom anlita av privata företagare. I varje kommun eller samkommun finns det en avfallshanteringsnämnd som fungerar som avfallshanteringsmyndighet på området. Till avfallshanteringsnämndens uppgift hör att ansvara över övervakningen av avfallsinsamlingen och göra bestämmelser för hur avfallsinsamlingen och avfallshanteringen ska se ut och förverkligas, något som kan variera utgående från de förutsättningar som finns i regionen.

Den finska lagstiftningen bereds på basis av internationella konventioner och EU-lagstiftning. Avfallslagen i Finland följer utvecklingen av EU:s avfallslagstiftning, men författningarna kan i vissa avseenden vara strängare och mera omfattande än motsvarande

EU-bestämmelser (Miljöministeriet, 2020). Det är miljöministeriet som deltar i beredningen av avfallspolitiken i Finland och EU, vilket i förlängningen innebär deltagande i den globala avfallspolitiken. På lokal nivå är det sedan avfallshanteringsnämnderna som gör upp föreskrifter enligt vilket respektive avfallshanteringsbolag i området opererar. Utgående från avfallshanteringsnämndens föreskrifter ser man till att avfallslagen följs (Avfallslagen 646/2011).

Omfattande reformer av avfallslagstiftningen gjordes 2021 med Lagen om ändring av avfallslagen (714/2021). Närmare bestämmelser gällande avfallslagen finns i Statsrådets förordning om avfall (978/2021). Statsrådets förordningar har förberetts av Miljöministeriet. Vid förnyelsen fastställdes nya mål och skyldigheter för återvinning och separat insamling (Miljöministeriet, 2021). Målsättningen är att av det kommunala avfallet ska för återanvändning tillverkas eller återvinnas 55 viktprocent år 2025, 60 viktprocent år 2030 och 65 viktprocent år 2035 (Statsrådets förordning om avfall 978/2021).

Enligt Statsrådets förordning om avfall (978/2021; Miljöministeriet, 2023) är skyldigheten att ordna separat insamling av avfall vid bostadsfastigheter begränsad till tätorter³. Kommunen kan genom avfallshanteringsföreskrifter utvidga insamlingen så att den gäller fler fastigheter än förordningens minimikrav. Föreskrifterna om avfallshantering är bestämmelser som specificerar lagstiftningen, precis som avfallslagen och avfallsförordningen. Föreskrifterna är inte rekommendationer, de är bindande. Kommunen kan också göra undantag från reglerna under en period på högst fem år. Enligt förordningen har radhus eller flervåningshus med minst fem lägenheter skyldighet att ordna separat insamling av bioavfall från och med juli 2022, samt förpackningsavfall och metallavfall från och med juli 2023. För hustyper med färre lägenheter än det här (inkl. egnahemshus) så ska insamling av bioavfall inledas senast i juli 2023 i tätorter med över 10 000 invånare. Förordningen förpliktar inte till separat insamling av förpackningsavfall eller småskaligt metallavfall för dessa fastigheter. Om kommunen tillåter det kan bioavfall behandlas på fastigheten genom exempelvis kompostering, men detta måste

---

³ Med tätort avses en grupp av byggnader med minst 200 boende och vanligen högst 200 meter mellan byggnaderna.

rapporteras till kommunens avfallshanteringsmyndighet och följa miljöskyddsbestämmelserna.

Det är inte endast kommunerna som ansvarar för avfallshandling. Även producenter har ett ansvar för avfallskostnader och avfallshandling. Baserad på EU:s WEEE-direktiv (Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/19/EU), existerar olika producentansvar som gäller i Finland. Producentansvaren gäller skrotdäck, returpapper, förpackningsavfall, skrotfordon, el- och elektroniskrot samt ackumulatorer och batterier (Närings-, trafik-, och miljöcentralen, 2023). Tidigare fanns det fem separata producentsammanslutningar gällande förpackningar en för glas-, metall-, plast-, kartong- och träförpackningar (Suomen Pakkaustuottajat Oy, 2023), numera finns det två (Rinki, 2023a). Producentsammanslutningarnas gemensamma servicebolag är Rinki. Dessa företag har skyldigheten att arrangera insamling och materialåtervinning av förpackningsavfall samt stå för kostnader detta ger upphov till (Rinki, 2023b). De produkter som samlats in och berörs av producentansvar levereras till olika producentsammanslutningar. Sedan 2016 har Rinki upprätthållit ett separat insamlingsnätverk i form av Rinki-ekopunkter. År 2016 inleddes även insamlingen av förpackningsplast i Finland (Suomen kiertovoima, 2020). Genom att sätta ansvar på producenterna att ta hand om sina produkter även efter att de har sålts, kan avfallsmängden minskas och en cirkulär ekonomi främjas. Producentansvar är också ett verktyg för att främja innovation och utveckling av mer miljövänliga produkter och förpackningar.

Europeiska kommissionen gjorde 2018 en rapport på möjliga åtgärder som Finland fram till 2020 skulle kunna ta för att nå upp till en insamlingsgrad på 50 procent (Europeiska kommissionen, 2018). Kommissionens föreslagna åtgärder är omfattande och många av dem kräver en samordnad insats från flera aktörer, såsom producentansvarsföreningar, kommuner och insamlingsföretag. Många av de föreslagna åtgärderna tar på något sätt form i förnyelsen av avfallslagen (714/2021) och statsrådets förordning (978/2021). Huruvida de rekommenderade åtgärderna har haft en direkt, indirekt eller ingen inverkan på förnyelsen av lagstiftningen framgår inte tydligt. Europeiska kommissionens rekommendationer nämns åtminstone inte i regeringens proposition till riksdagen med förslag om ändring av avfallslagen (RP 209/2022; RP 141/2022) och inte heller i Miljöministeriets promemorian (Miljöministeriet, 2021) för Statsrådets förordning av

avfall. Däremot nämns i promemorian för statsrådets förordning Europaparlamentets och Europeiska rådets direktiv (EU 2018/851) om avfall som är en del av EU:s reviderade avfallslagstiftningspaket, som utfärdades som en del av Europeiska kommissionens handlingsplan för cirkulär ekonomi. Det kan därmed finnas en direkt eller indirekt koppling mellan Europeiska kommissionens rapport från 2018 och de förnyelser som gjorts i avfallslagen 2021.

En cirkulär ekonomi innebär att saker och ting används så länge som möjligt. När saker går sönder repareras de, görs om till något annat eller återvinns. Det är en form av kretslopp som använder så lite som möjligt av jordens resurser och är motsatsen till ett så kallat slit-och-släng-system. Både EU och FN har en ökad cirkulär ekonomi bland sina mål. Det innebär att medlemsländerna ska arbeta för att en så liten del som möjligt av de använda och uttjänta produkterna går till avfall. Materialen ska istället samlas in och återvinnas för att ingå i ny produktion. Medlemsländerna ska också arbeta för att det som produceras ska användas så länge som möjligt (Naturskyddsföreningen, 2022). Mellan 2012 och 2018 ökade antalet arbetstillfällen med koppling till den cirkulära ekonomin i EU med 5 %, upp till cirka 4 miljoner. Den cirkulära ekonomin förväntas ha en positiv nettoeffekt på skapandet av arbetstillfällen, under förutsättning att arbetstagarna förvärvar de färdigheter som krävs för den gröna omställningen (Europeiska kommissionen, 2020).

Det kommunala avfallet hanteras i stora drag enligt följande. Blandavfallet som samlas in skickas till avfallsförbränningsanläggningar där avfallet omvandlas till energi. Bioavfall förs till biogasanläggningar där det omvandlas till biogas och kompostjord. Glasavfallet exporteras utomlands till Nederländerna och Storbritannien, eftersom det saknas returglasproduktion i Finland. Glaset omvandlas i dessa länder till nya flaskor och burkar. Det glas som däremot samlas in via pantinsamlingen skickas till Forssa och Hyvinge där det krossas och används i produktion av glasull och skumglas. Metallavfallet skickas vidare och metalsorterna separeras och krossas. Stålet stannar mestadels i Finland, medan metallkrosset exporteras till Sverige. Kartongavfallet återvinns som returkartong, bland annat som hylsor i wc- och hushållspappersrullar. Pappersavfall förs till pappersfabriker där det görs till bland annat tidningspapper. All förpackningsplast som samlas in i Finland skickas vidare till Riihimäki där Fortum förädlar det, främst till granulat (Buchbert, 2019).

Ur följande tabell kan man se fördelningen och hanteringen av det insamlade kommunala avfallet i Finland 2021. Återvinningsgraden innefattar både materialåtervinning, samt kompostering och rötning. Då man läser innehållet i tabellen kan man speciellt lägga märke till hur återvinningsgraderna varierar mellan de olika avfallsslagen.

Tabell 1: Kommunalt avfall i Finland enligt hantering 2021, i ton. (Finlands officiella statistik (2023b))

	Allt avfall sammanlagt (ton)	Återvinningsgrad	Energiutvinning	Utbränning utan energiutvinning	Avstjälningsplats och annan bortskaffande
Totalt avfall	3376165	37,1 %	2103188	6088	14499
Blandavfall	1720691	0,7 %	1696637	981	11249
Separat insamlat avfall	1450097	85,0%	211140	4073	2497
- papper och pappavfall	476093	99,1 %	4037	204	0
- bioavfall	465178	88,5 %	51385	28	1900
- glasavfall	78092	99,9 %	19	14	67
- metallavfall	42160	100,0 %	2	11	0
- träavfall	144883	54,6 %	64542	1183	0
- plastavfall	99802	49,1 %	50239	32	490
- el- och elektronikskrot	78868	99,9 %	5	38	0
Övrigt separat insamlat avfall	65021	33,1 %	40911	2563	40
Annat avfall inte specificerat	205377	4 %	195411	1034	753

Som det går att utläsa ur tabell 1 så är energiåtervinning det vanligaste sättet att hantera kommunalt avfall i Finland. År 2021 var andelen för energiåtervinning 62,3 procent, materialåtervinning 37,1 procent och deponering på avstjälningsplatser omkring en halv procent. Värt att notera är att även om återvinningsgraden för allt insamlat avfall är endast 37,1 %, så ligger återvinningsgraden för separat insamlat material på 85 %, vilket tyder på att en stor del av avfallet som blir källsorterad även blir återvunnet.

Som det framgår ut tabell 1 var mängden kommunalt avfall i Finland totalt ca 3,3 miljoner ton. För att lägga denna mängd avfall i perspektiv kan det konstateras att kommunala avfall procentuellt utgör endast en del av allt avfall som produceras i Finland. I Finland producerades 2018 ungefär 128 miljoner ton avfall, av det var ca 3 miljoner ton kommunalt avfall. Den största mängden producerat avfall kommer från utvinning av mineraler (75 %), därefter byggverksamhet (12 %), industrier (7%), hushåll och

serviceverksamhet (2,5 %), kommunalt avfall (2,5 %) försörjning av el, gas, värme och kyla (1%) (Finlands officiella statistik, 2020).

För att lägga Finlands återvinningsgrad i perspektiv med andra länder så följer här en tabell över återvinningsgrader för andra länder i Europa.

Tabell 2: Återvinningsgrad av kommunalt avfall år för europeiska länder 2021, ordnad från högst till lägst. En del värden är baserade på uppskattningar. (Eurostat, 2023).

Land	Återvinningsgrad (%)
Tyskland	71,1
Slovenien	60
Nederländerna	57,8
Luxemburg	55,3
Belgien	53,3
Schweiz	53,3
EU - 27 länder	49,6
Slovakien	48,9
Frankrike	45,1
Litauen	44,3
Lettland	44,1
Tjeckien	43,3
Polen	40,3
Sverige	39,5
Norge	38,2
Finland	37,1
Spanien	36,7
Ungern	34,9
Danmark	34,3
Kroatien	31,4
Portugal	30,5
Estland	30,3
Albanien	18,7
Cypern	15,3
Malta	13,6
Rumänien	11,3
Montenegro	4,7
Nordmakedonien	0
Kosovo	0

Statistik för följande länder saknas: Bulgarien, Irland, Grekland, Italien, Österrike, Island, Storbritannien, Bosnien och Hercegovina, Serbien, Turkiet, Liechtenstein, Nordirland, Belarus, Ryssland, Andorra, San Marino och Vatikanstaten.

Som det går att se från tabell 2 var den genomsnittliga återvinningsgraden år 2021 bland EU-länder 49,6 % (uppskattat värde). Finland är på en 13:e plats vad beträffar återvinningsgrad bland EU-länder och 15:e plats då man räknar med Schweiz och Norge. Det är endast sex av länderna i tabellen som når upp till EU:s mål på en återvinningsgrad på 50 %.

För att även ge ett historiskt perspektiv för utvecklingen av avfallshanteringen så följer här en tabell över hur kommunalt avfall har hanterats åren 1997 – 2021. Några saker att notera är att mängden avfall gradvis har ökat, mängden avfall som deponeras på avstjälningsplatser har drastiskt minskat och återvinningsgraden har haft en icke-linjär ökning.

Tabell 3: Kommunalt avfall i Finland enligt hantering, 1000 t efter År och Avfallshantering metod (modifierad) (Finlands officiella statistik, 2023c och 2023d)

År	Totalt	Avstjälningsplats	Energiutvinning	Materialåtervinning	Återvinningsgrad
1997	2 200	1 450	120	630	29 %
1998	2 300	1 510	140	650	28 %
1999	2 400	1 480	200	720	30 %
2000	2 600	1 580	270	750	29 %
2001	2 402	1 468	230	704	29 %
2002	2 384	1 485	216	684	29 %
2003	2 428	1 445	256	727	30 %
2004	2 453	1 423	285	746	30 %
2005	2 506	1 478	227	801	32 %
2006	2 600	1 504	222	874	34 %
2007	2 675	1 411	310	953	36 %
2008	2 768	1 406	478	884	32 %
2009	2 562	1 180	463	920	36 %
2010	2 520	1 141	557	822	33 %
2011	2 718	1 093	678	947	35 %
2012	2 738	901	925	912	33 %
2013	2 682	672	1 137	872	33 %
2014	2 630	458	1 316	856	33 %
2015	2 738	315	1 312	1 111	41 %
2016	2 768	89	1 515	1 164	42 %
2017	2 812	26	1 646	1 140	41 %
2018	3 041	22	1 732	1 286	42 %
2019	3123	30	1735	1357	43 %
2020	3377	18	1932	1424	42 %
2021	3376	14	2103	1252	37 %

Som det går att utläsa från tabell 3 är Finland en bra bit från att nå EU:s målsättning på en återvinningsgrad på 55 % till 2025. I stället för att stiga så sjönk återvinningsgraden från 42 % år 2020 till 37 % år 2021. Det är dock inte bara Finland som riskerar att missa målet, vilket man kan se i tabell 2. Det man även kan utläsa ur tabell 3 är hur mängden kommunalt avfall som deponeras på avstjälningsplatser har minskat, vilket hör ihop Statsrådets beslut om avstjälningsplatser (861/1997), som togs upp i tidigare underkapitel. Detta kan samtidigt fungera som uppmuntran till att ifall rätt åtgärder tas, så kan stora förändringar uppnås.

Ur tabell 1 framgår att återvinningsgraden för blandavfall är endast 0,7 % medan återvinningsgraden för separat insamlat avfall är 85 %. Eftersom en så stor del av blandavfallet inte blir materialåtervunnet, så ur källsorteringens perspektiv intressant att ta reda på vad blandavfall består av. Flera sådana här konsistensanalyser har utförts under olika tidpunkter och olika områden i Finland. Enligt Suomen Kiertovoima (2022) så vill man med studier om blandavfallets sammansättning exempelvis samla in information om hur separat insamling av avfall inverkar på blandavfallets sammansättning, jämföra avfall från olika typer av fastigheter och avfallsmängder, t.ex. kg/invånare/år, utreda andelen återvinningsbart eller brännbart material i blandavfallet, andelen förpackningar och andra producentansvariga avfallsslag i blandavfallet, andelen farligt avfall i blandavfallet, förändringar i sammansättningen av blandavfallet, planering av insamling och transport, uppföljning hur väl avfallshanteringens målsättningar uppfylls och utveckling av information och kampanjer för hushåll.

Tabell 4: Blandavfallets sammansättning (%) enligt fastighetsstorlek i huvudstadsregionen + Kyrkslätt 2021 (HRM, 2021b)

Blandavfallets konsistens (%)	1 bostads fastighet	2 - 4 bostäders fastighet	5-9 bostäders fastighet	10 - 19 bostäder fastighet	Fler än 19 bostäders fastighet	Viktat medeltal
Bioavfall	45,25	44,85	38,17	41,28	38,64	39,37
Papper	10,63	8,85	10,72	11,73	8,59	8,89
Kartong och paff	6,43	7,61	6,5	6,22	7,34	7,24
Trä	0,39	2,6	0,47	1,13	2,18	2,02
Plast	14,94	13,5	14,08	13,44	13,38	13,49
Glas	1,82	2,29	3,89	1,77	3,36	3,19
Metall	3,02	2,87	1,83	2,01	2,86	2,81
Textil och skodon	8,28	5,16	4,69	7,23	6,32	6,35
Elapparater och ackun	1,11	0,87	0,89	0,39	0,9	0,89
Farliga kemikalier	0,46	1,16	0,59	0,46	0,62	0,63
Blandat avfall	7,66	10,24	18,16	14,33	15,81	15,12

Enligt konsistensanalysen av HRM 2021 vars resultat är sammanställt i tabell 4, så bestod blandavfallet i huvudstadsregionen 39,4 procent av bioavfall, plastavfall till 13,5 procent, papper till 8,9 procent och till 7,2 av kartong och paff. Enligt HRM:s uppskattning så skulle 80 procent av blandavfallet ha kunnat sorteras (HRM, 2021b).

Det gäller dock inte enbart att sortera avfallet som uppstår i hushållen. I huvudstadsregionen + Kyrkslätt så härstammade 2020, 54 procent av det insamlade kommunala avfallet från hushållen. Resten av det insamlade kommunala avfallet kommer från exempelvis skolor, sjukhus, kontor, butiker, restauranger och andra företag (HRM, 2021b). HRM (2016) undersökte konsistensen av avfallet för offentliga sektorn 2015 och då var resultatet att i skolor och daghem så bestod blandavfallet till 34 % av bioavfall, 18 % av blöjor och bindor, 14 % av plastavfall, 9 % av papper, kartong och paff. Andelen av övriga avfall var ringa. I sjukhus bestod blandavfall 28 % av plast, blöjor och bindor 14 %, bioavfall 15 %, som bestod främst av mjukpapper, papprets andel var 7 %, kartong och paff var 5 %. Andelen av övriga avfall var ringa.

I det här kapitlet har det beskrivits hur det under de senaste 50 åren har skett stora förändringar gällande attityden till avfall och hur det hanteras. Även om Finland har gjort betydande framsteg när det gäller återvinning av avfall finns det fortfarande utmaningar

att ta itu med för att ytterligare förbättra återvinningsgraden. Som det nämnts i detta kapitel så visar konsistensanalyser av blandavfall att en stor del av blandavfallet är sådant avfall som kunde ha sorterats. Det finns med andra ord utrymme till förbättring när det kommer till hushållens källsortering. Finland ligger för tillfället en bra bit från det eftersträvade målet på en återvinningsgrad på 55 % till år 2025. De senaste förnyelserna i avfallslagen och Statsrådets förordningar från 2021 och 2022 har stärkt skyldigheterna gällande insamlingen av kommunalt avfall, vilket stärker förutsättningarna för fler finländare att sortera.

I följande kapitel kommer inverkan av människors attityder, subjektiva normer och upplevd beteendekontroll, tas upp för att få en förståelse i vad som styr människans beteende. Tidigare studier gällande sorteringsbeteende kommer även att behandlas.

3 Beteendeteorier och tidigare studier

I detta kapitel tas en del teorier upp som kan användas för att analysera beteende och vanor. Genom teorier och modeller om beteende kan man få en uppfattning om vad som gör att somliga människor sorterar, medan andra inte gör det. Teorin om planerat beteende som presenteras i detta kapitel utgör en viktig del av avhandlingen, eftersom flera

3.1 Teorin om planerat beteende

Det existerar en hel del teorier och modeller som försöker förklara människans beteende. Några exempel på sådana teorier och modeller som utvecklats inom olika akademiska inriktningar är:

- spelteori (*Engelska*: Game Theory (von Neumann & Morgenstern, 1944) (Nash, 1951)
- teorin om subjektiv nyttoförväntan (*Engelska*: The Theory of Subjective Expected Utility (Savage, 1954)
- beslutsteori (*Engelska*: Behavioral Decision Theory (Edwards, 1954)
- förväntan-värde teori (*Engelska*: Expectancy-value Theory (Atkinson, 1957)
- balansteorin (*Engelska*: Balance Theory (Heider, 1946)
- kognitiv dissonans teorin (*Engelska*: A theory of Cognitive Dissonance (Festinger, 1957)
- kongruitetsprincipen (*Engelska*: The Congruity Principle (Osgood & Tannenbaum, 1955)
- teorin om följdriktigt beteende, härefter TRA (*Engelska*: Theory of reasoned action (Fishbein & Ajzen, 1980)
- Teorin om planerat beteende, härefter TPB (*Engelska*: The theory of planned behavior (Ajzen, 1991)

Dessa teorier försöker på olika sätt förutspå eller förklara människors beteende.

Allmänna dispositioner är dåliga prediktorer för beteende i specifika situationer. Ens tillhörighet gällande religion, organisation, minoritetsgrupp, etnicitet, samt vilka individer man umgås med (studeranden, religion) har lågt bärande kraft då det kommer till att förutspå beteende i specifika situationer. Vilket har gjort att generella attityder

sällan används för att förutspå specifika beteenden och man har till stor grad övergett attitydkonceptet (Wicker 1969, enligt Ajzen 1991).

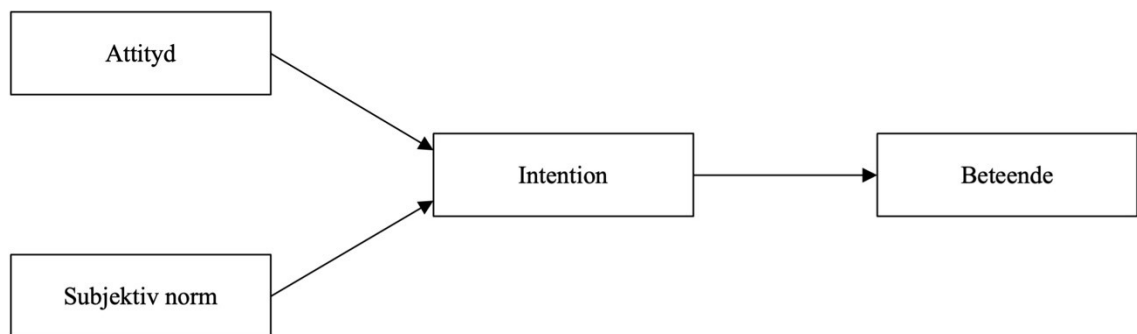
Att en allmän attityd har en låg orsaksfaktor till beteende kan låta kontraintuitivt. Exempelvis så kunde man tänka sig att en positiv miljöattityd korrelerar med hur bra man sorterar sitt avfall. Utgående från Wickers (1969) förkastande av attitydkonceptet så kan man däremot inte tillförlitligt förutsäga en persons sorteringsvanor utgående från huruvida den är positivt eller negativt inställd gällande miljöfrågor. Detta innebär däremot inte att människors attityder skulle vara irrelevanta då det kommer till att förutsäga beteendet. Det talar i stället för att attityderna som ska mätas ska vara tillräckligt specifika för det beteende som undersöks. I stället för att undersöka attityder gällande miljöfrågor då man studerar sorteringsvanor är attityder gällande sorteringsvanor mer relevanta. Eftersom det finns olika sorter av avfall och attityden för sorteringen av olika avfallsslag kan variera, så är det mest relevant att undersöka attityden för varje specifikt avfallsslag. Med andra ord, ju längre ifrån attityden kommer från det beteende man undersöker desto mer tappar attityden i relevans och vice versa.

TPB är en teori utvecklad av Icek Ajzen (1985, 1991). Ajzen vidareutvecklade teorin utgående från TRA (Ajzen och Fishbein 1980; Fishbein och Ajzen 1975 enligt Ajzen 1991). Båda teorierna TRA och TPB har en teoretisk fokus på individuella motivationsfaktorer som determinanter för sannolikheten att utföra specifika handlingar (Montaño & Kasprzyk, 2015). Båda teorierna delar uppfattningen att den bästa prediktorn för ett beteende är avsikten, som styrs av attityden och uppfattningen gällande den sociala normen för beteendet (Montaño & Kasprzyk, 2015).

Att förklara en människas beteende är en komplex uppgift, men enligt Ajzen (1991) stöds TPB överlag väl av empiriska bevis. Avsikten eller intentionen att utföra olika typer av handlingar kan bli förutspådd med hög precision i TPB med hjälp av faktorerna: attityden mot beteendet, subjektiva normer och uppfattad beteendekontroll. Exempelvis så säger TPB att ifall en person har en positiv attityd mot ett beteende, upplever att beteendet ses som positivt av viktiga personer i sin omgivning, och upplever att han eller hon har kontrollen över beteendet och skulle kunna utföra det om han eller hon ville, så har personen även en positiv avsikt att utföra beteendet. Då personen både har positiv avsikt att utföra beteende och beteendet dessutom är utförbart, kommer personen enligt teorin

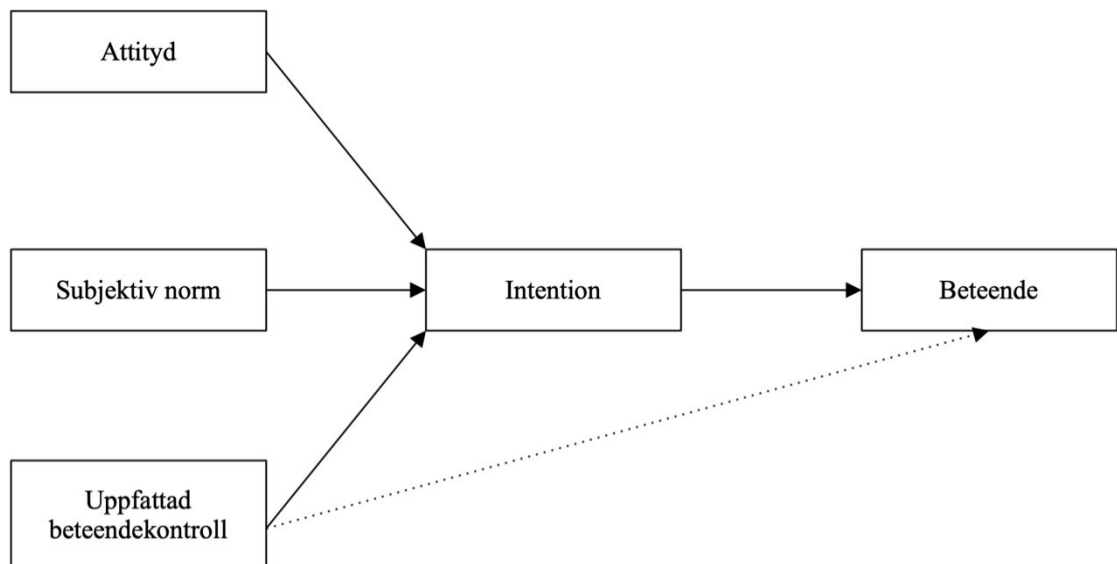
sannolikt utföra beteendet. Ju mer specifik handlingen som man försöker förutspå är, desto bättre stämmer modellen överens med verkligheten.

Uppfattad beteendekontroll utgör en viktig del av TPB. I själva verket skiljer sig TRA (figur 1) och TPB (figur 2) från varandra i och med inklusionen av uppfattad beteendekontroll (Ajzen, 1991). Enligt Ajzen (1991) definieras uppfattad beteendekontroll såsom enkelheten eller svårigheten att utföra ett beteende. Vidare jämför Ajzen (1991) även uppfattad beteendekontroll med andra definitioner gällande kontroll, exempelvis kontroll-lokus definierad av Rotter (1966, enligt Ajzen 1991). Kontroll-lokus skiljer sig från uppfattad beteendekontroll i och med att kontroll-lokus i stort sett är densamma i olika situationer, medan uppfattad beteendekontroll ofta varierar beroende på situation och handling. Ajzen (1991) förklarar att en person kan uppfatta att hen själv påverkar sina handlingar (lokus-kontroll), medan hen samtidigt anser att sannolikheten att bli en utbildad pilot är små (uppfattad beteendekontroll).

Figur 1: TRA (Fishbein & Ajzen, 1980)

Figur 2: TPB (Ajzen, 1991)

Enligt TPB kan uppfattad beteendekontroll tillsammans med beteendeavsikt användas för att direkt förutspå framgången i ett beteende. Detta kan motiveras på två sätt. För det första, i ett fall där avsikten är densamma, kommer sannolikheten för framgång att öka ifall uppfattad beteendekontroll ökar. Som exempel kan det användas ett fiktivt fall där två personer har lika stark avsikt att lära sig att åka slalom och båda försöker att lära sig. Då är personen som är mera självsäker på att hen kan bemästra aktiviteten mera sannolik att vara ihärdig och därmed lyckas, än personen som tvivlar på sin förmåga. Den andra motiveringen att förvänta sig en direkt koppling mellan uppfattad beteendekontroll och framgångsrikt beteende, är att uppfattad beteendekontroll oftast kan användas som substitut mot verklig kontroll. Huruvida en mätning på uppfattad beteendekontroll kan användas som substitut för verklig kontroll, beror naturligtvis på noggrannheten av uppfattningen. Uppfattad beteendekontroll är kanske inte så realistisk, ifall personen har lite information gällande beteendet, då krav eller tillgängliga resurser har ändrats eller när nya och icke-familjära element läggs till i situationen. Under dessa förhållanden tillför måttet av uppfattad beteendekontroll lite, då det kommer till att förutsäga utfall. Dock, ifall uppfattad beteendekontroll är realistisk, så kan den användas för att förutspå ett framgångsrikt utfall (Ajzen 1985, enligt Ajzen 1991).

Även om attityden är negativ och upplevd beteendekontroll är noll, kan sociala normen göra att människor utför beteendet (Pappas et al., 2019 enligt Reijonen et al., 2021). På

motsvarande sätt kan attityden till ett beteende vara positivt, men det behöver inte resultera i att man faktiskt utför beteendet.

Enligt TPB är utförande av beteende en kombination av avsikten att utföra beteendet och uppfattad beteendekontroll (Ajzen, 1991). För noggrann beräkning av faktiskt utfall behöver flera villkor uppfyllas (Ajzen, 1991). För det första behöver mätningen för avsikt och uppfattad beteendekontroll motsvara (Ajzen och Fishbein, 1977 enligt Ajzen 1991) eller vara förenlig (Ajzen, 1988 enligt Ajzen 1991) med beteendet som förutspås. Det vill säga avsikt och kontrolluppfattning behöver bedömas i förhållande till beteendet som är av intresse och det angivna sammanhanget behöver vara det samma för vilket beteendet ska inträffa (Ajzen, 1991). Ajzen (1991) använder som exempel: ifall beteendet som mäts är att donera pengar till Röda Korset, så behöver vi bedöma avsikten att donera pengar till röda korset (inte avsikten att donera pengar i allmänhet och inte heller avsikten att hjälpa röda korset) och även uppfattad kontroll gällande att donera pengar till röda korset. Det andra kravet för noggrann beteendeförutsägelse är att avsikt och uppfattad beteendekontroll behöver hållas stabila intervallet för bedömning och observeringen av beteendet (Ajzen, 1991). Infallande händelser kan resultera i ändringar i avsikt och i uppfattning gällande beteendekontroll, med effekten att det ursprungliga mätningen av dessa variabler inte längre leder till en noggrann förutsägelse av beteendet (Ajzen, 1991).

TPB av Ajzen (1991) kan hjälpa till att förklara varför reklamkampanjer som bara ger information inte fungerar. Att endast höja kunskapen hjälper inte till att förändra beteendet speciellt mycket. Kampanjer som riktar sig in på specifika attityder, uppfattade normer och beteendekontroll för att åstadkomma en förändring har bättre resultat.

TPB kan hjälpa oss att bättre förstå sorteringsbeteendet utgående från teorins komponenter; attityd, sociala norm och upplevd beteendekontroll. I följande underkapitel presenteras en del studier som tillämpat TPB för sorteringsbeteende.

3.2 Tidigare studier om sorteringsvanor

Det finns en del studier som undersökt faktorer som påverkar olika sorteringsvanor. Enligt en undersökning refererad i Hufvudstadsbladet (Buchbert, 2019) uppges de främsta orsakerna till att personer inte sorterar plast vara: att sopkärnen är långt borta (52 %), finns inte rum att förvara förpackningarna hemma (28 %), svårt att förstå hur förpackningarna ska sorteras (25 %), det är besvärligt att rengöra förpackningar, känns onödigt (17 %), det är besvärligt att sortera (13 %), jag vill inte göra mig besväret, upplever det inte viktigt att sortera (3 %), inget av ovanstående (14 %) (Buchbert, 2019). Att avståndet till avfallsinsamlingen påverkar sorteringsvanor visas även av andra studier. Enligt Keuschnigg och Kratz (2018) minskade sorteringen av plast med 21 procent och sorteringen av glas med 26 procent med en ökning av gångavståndet med en kilometer till närmaste sorteringspunkt.

I en kvalitativ studie om sorteringsvanor i hushållen av Kokkonen (2020), ansåg deltagarna att sorteringen skulle underlättas ifall det fanns mera förvaringsutrymme, framför allt i köket. Om skåpet för sopbehållaren var utformat på ett annat sätt eller att annat övrigt utrymme skulle göra sorteringen enklare och smidigare. Olika sopbehållare borde vara anpassade enligt storlek för hushållens behov. Deltagarna lyfte fram, oberoende om boendeformen var höghus, par- eller egnahemshus, att begränsningar i utrymme påverkade möjligheten att sortera avfall. Kokkonens (2020) anser att ett ökat medvetande om avfallens återvinning eller minskning av mängden blandavfall påverkade deltagarnas sorteringsvanor positivt. Kokkonen (2020) menar att likt Miafodzyeva och Brandts (2013) observation, så har information och instruktioner om avfallsortering en betydande påverkan på sorteringen. Deltagarna i Kokkonens (2020) studie svarade att det finns brister eller otydligheter i sorteringsinstruktionerna som försvårar sorteringen. Ifall det finns problem med att sortera en form av avfall, så kan det få hela sorteringsprocessen att kännas svår. Förpackningars sorteringsinstruktioner påverkar sorteringsbeteendet och tydliga sorteringsinstruktioner är för konsumenten viktiga. Enligt Kokkonen (2020) är en av de viktigaste faktorerna som inverkar på sortering är hur lätt det är att sortera. Då det är enkelt att sortera i hemmet och vid insamlingspunkten påverkar det även sorteringsbeteendet.

I en kvantitativ studie av Reijonen et al. (2021) användes TPB för att mäta faktorerna som påverkar sortering av plastförpackningar. Det är viktigt att påpeka att studien enbart undersöker sorteringsvanor för plastavfall. Enligt TPB:s principer bör man därför vara försiktig med att generalisera resultatet till att gälla för sortering av andra typer av material. Enligt studien visade fem kontrollvariabler signifikant effekt då det kommer till sorteringsvanor för plastförpackningar. Studien visade att noggrannhet och tid som spenderas på sortering hade en positiv effekt på plastsortering, avstånd till en avfallsinsamlingspunkt och boende i lägenhet hade en negativ effekt, ålder hade en positiv effekt, vilket även stöds av tidigare studier (Sidique et al (2010); Keuschnigg och Kratz (2018) enligt Reijonen et al, 2021). Studien lyfte även fram att det existerade ett negativt förhållande mellan lättillgängligheten av information och sorteringsbeteende. Enligt Reijonen et al. (2021) kan resultaten tolkas som att man inte bör minska mängden information om sortering, men i stället anpassa informationen efter individen och kommunikationskanalen. En annan tolkning av resultaten är att informationsbehovet kan variera beroende på situation. Nya sorterare kan vara i behov av information (Varotto & Spagnolli, 2017 enligt Reijonen et al, 2021). Medan erfarna sorterare redan har kunskap om hur man sorterar. Erfarna sorterare kanske i stället är mera intresserade att veta vad som händer med det sorterade materialet (Czajkowski et al., 2014 enligt Reijonen et al, 2021). Reijonen et al. (2021) hävdar att påtryckningar riktade mot män eller uppmaningar om ökat socialt tryck för att sortera sannolikt har väldigt liten effekt på sorteringsvanor, men noterar samtidigt att inga fältexperiment har utförts för att verifiera detta.

Som det nämndes i tidigare stycke var en signifikant faktor i sorteringsbeteende av plastförpackningar med negativ korrelation enligt Reijonen et al. (2021) avståndet till en avfallsinsamlingspunkt och boende i lägenhet. Människor i flervåningshus och radhus, med gemensamt avfallsorteringssystem var mindre sannolika att sortera, trots att sortering i egnahemshus (läs: enbostadshus/villa/småhus) kräver mera ansträngning (Reijonen et al, 2021). Människor i egnahemshus är vana från tidigare att föra sorterat avfall till en avfallsinsamlingspunkt och personer som är vana vid hushållsnära avfallsinsamling uppfattar ansträngningen som högre. Skillnaden i sorteringsvanor beroende på fastighetstyp kunde enligt Reijonen et al, 2021 därmed eventuellt förklaras utgående från detta.

Enligt Laitinen (2020) formas och påverkas rutiner för sortering av förpackningsavfall av problem orsakade av materialkännedom, tid och plats, samt miljömedvetenhet, normer och ekonomiska nyttor. Brister i materialkännedom innebär att kunskapen för att sortera avfallet korrekt inte existerar. Enligt Laitinen (2020) känner hushållen inte igen alla material och är därmed osäkra på hur förpackningen ska sorteras. Förpackningarna kan vara tillverkade av flera olika material, vilket försvårar sorteringen. Enkla material att sortera är exempelvis kartongförpackningar för mjölk och grötflingor. Medan de som orsakar problem är exempelvis en brödpåse som består av både papper och plast eller en förpackning för tomatkross som på utsidan ser ut som kartong, men på insidan av skinande material. I problemsituationer är det snabbaste alternativet att slänga förpackningen i blandavfall i stället för att börja söka information. En del förpackningar har information om hur de bör sorteras, men på grund av rutiner och begränsning i resurser, så söker man inte informationen eller så är man inte ens medveten om att sådan information kan finnas på förpackningen. Smutsiga förpackningar är även något som orsakar problem. Hushåll upplever osäkerhet om en smutsig förpackning bör sorteras eller inte. En del sköljer förpackningen, medan en del låter bli för att inte slösa energi. Att skölja förpackningar kan i vissa fall vara för krävande och slängs då i blandavfallet. Även avfallets mängd kan påverka på olika sätt. En stor mängd avfall kan sporra att hitta sätt att återvinna det, men kan även resultera i att man snabbt slänger det i blandavfallet för att bli av med problemet. En liten bit eller del av förpackningsmaterialet läggs lättare i blandavfallet jämfört med en stor.

En studie utförd i Brixworth, Storbritannien av Tonglet et al. (2004), använde sig av TPB för att utreda avgörande faktorer för sorteringsvanor. Resultaten i studien visar att en positiv attityd till sortering är den största bidragande faktorn till sorteringsbeteende och att denna attityd påverkas av att man har rätt förutsättningar, anläggningar och kunskapen att sortera. Dessutom att inte bli avskräckt av utmaningar som avfallssortering kan medföra, till exempel tidsbrist, platsbrist och besvär. Tidigare sorteringsbeteende, omsorg för samhället och konsekvenserna av sortering är även signifikanta prediktorer för sorteringsbeteende. Enligt studien kunde TPB:s beståndsdelar (attityd, subjektiva normer och uppfattad beteendekontroll) tillsammans förklara 26,1 % av variansen i avsikten för sorteringsbeteende. Där attityd var den enda statistiskt signifikanta prediktorn. Studien använde sig av 15 frågor för att tillsammans representera de tre beståndsdelarna av teorin. Studien bestod av totalt 33 frågor, men de övriga frågorna hade grupperats för att

representera faktorerna moralisk norm, situationsfaktorer, utfall, konsekvenser och oro för samhället. En del av frågorna kunde dock godtyckligt även använts för att representera TPB:s beståndsdelar, såsom frågan *Sortering är för komplicerat* som i studien använts inom kategorin situationella faktorer, men man kunde argumentera för att frågan kunde likväl ha ingått i kategorin uppfattad beteendekontroll. Grupperingen av frågorna hade dock en relativt liten påverkan på svaret, eftersom då alla faktorer beaktades så kunde 33,3 % av variansen i beteendet förklaras, vilket fortfarande kan anses vara rätt lågt.

En nyare studie om källsortering som utfördes i Libanons landsbygd av Bardus och Massoud (2022), fann att TPB kunde förklara 94 % av variansen i intentionen att sortera, där 47 % var attityd, 34 % uppfattad beteendekontroll och 33 % subjektiv norm. Subjektiv norm hade en negativ korrelation med attityd ($r = -0,17$, $p < 0,001$) och en positiv korrelation med uppfattad beteendekontroll ($r = 0,29$, $p < 0,001$). Uppfattad beteendekontroll hade en positiv korrelation med attityd ($r = 0,13$, $p = 0,009$). Bland de som uppgav att de källsorterade ($n = 196$), så var hänsyn för miljön den främsta orsaken: "sortering minskar avfallsdeponering" (60%), "hjälpour våra klimatproblem" (39 %), "det sparar resurser och skyddar djur- och växtliv" (33 %) och "det är bra för ekonomin" (35%). Bland de som inte källsorterade ($n = 556$) så var de vanligaste svaren: "ingen källsorterar i byn" (36 %) som hänger ihop med subjektiv norm och "det finns inget system för insamlingen" (32 %) som hänger ihop med faktisk beteendekontroll (Bardus & Massoud, 2022). Utgående från resultaten i studien så spelar attityden en stor roll för att förutspå sorteringsbeteende. Det bör påpekas att förutsättningarna för sortering i Libanon skiljer sig från de i Finland och det därmed kan finnas faktorer som inverkar som skiljer sig mellan länderna.

I en studie som undersökte faktorer som påverkar sortering av hushållsavfall i Ryssland och Finland med hjälp av TPB, visade resultaten att faktorerna skiljer sig mellan de två fallen. I ett mera moget system i Finland, var den främsta påverkande faktorn avsikten att sortera, förutsatt att information för att utföra beteendet var tillräckligt. I Ryssland var även avsikten att sortera hög, men brist på information och avfallsinsamlingspunkter begränsade källsorteringen. Avsikten att sortera påverkades starkt i Ryssland av attityden gentemot källsortering och mindre av subjektiva normer. Oavsett land, så verkade ekonomiska incitament och misstro mot avfallsinsamlingssystem inte ha någon signifikant roll för att förutspå källsorteringsvanor (Zaikova et al., 2022).

En studie utförd i Finland av Huhtala (2010) visar att betalningsviljan för avfallsåtervinning som hanteringsmetod är lägre hos höginkomsttagare, jämfört med låg- och medelinkomsttagare. Samtidigt är höginkomsttagare villiga att betala mer för förbränning av avfall, jämfört med den motsatta gruppen. Detta kan innebära att höginkomsttagare är mindre benägna att delta i avfallssortering. Huhtala (2010) menar att en förklaring till detta är att alternativkostnaden. Sortering anses vara tidskrävande och är därmed mindre lockande för rika hushåll på grund av alternativkostnaden för tid. Huhtala (2010) menar att även om högre utbildning och positiv attityd till miljön ofta korrelerar med högre inkomst betyder det inte att högre socioekonomisk status automatiskt översätts till positivt miljöbeteende. Studien pekar på att ifall man vill främja återvinning som hanteringsmetod av avfall, så är det viktigt att ta hänsyn till olika socioekonomiska gruppers preferenser och beteenden i utformningen av miljöpolitiken. Huruvida höginkomsthushåll faktiskt skulle vara sämre på att sortera kan man dock inte göra slutssatser om utgående från denna studie, då skillnad i attityd eller betalningsvilja inte behöver innebära skillnad i beteende. Det skulle därmed krävas en skild studie som mäter skillnader i sorteringsvanor som tar hushållets inkomst i beaktande som en faktor för sorteringsbeteende. Det finns internationella studier som visar att en faktor som hindrar sortering är ifall sorteringen är tidskrävande (Miafodzyeva & Brandt 2013; Czajkowski et al, 2014). En studie i Kina som använde sig av TPB fann en signifikant negativ korrelation mellan utbildning och intention att sortera (Ma et al., 2018).

Lysholm (2020) undersökte hur en avdragsmodell på hyran kan användas för att öka motivationen till källsortering för hyresgäster. I sin avhandling beskriver Lysholm (2020) hur man i Höganäshem, ett bostadsföretag i Höganäs, Sverige införde ett system där personer genom att sortera bra kunde få avdrag på hyran. Bostadsföretaget lade till en kostnad för avfallshantering i hyran, som var beräknad utgående från ett tidigare års avfallskostnad för husbolaget, dividerat med kvadratmetern för lägenheten. Ifall avfallskostnaderna understeg det uppskattade beloppet kunde hushållen som berördes av det ekonomiska styrmedlet få ett avdrag på hyran. Det ekonomiska styrmedlet verkar ha haft effekt då avfallskostnaderna i området minskat efter att det tagits i bruk, men de går heller inte att utesluta inverkan av andra faktorer, såsom ökade informationsinsatser. Den största problematiken med det ekonomiska styrmedlet enligt respondenterna var att de upplevde att de behövde betala extra hyra för att andra misskötte sig, dessutom ansåg de

att de som inte brydde sig att källsortera inte skulle göra det även om kostnaderna skulle stiga. Trots detta ansåg två tredjedelar av de som omfattades av det ekonomiska styrmedlet att det var ett bra initiativ av Högnäshem. Lysholm (2020) beskriver det som intressant att respondenterna som inte omfattades av det ekonomiska styrmedlet trodde att det ekonomiska incitamentet skulle behöva vara mycket högre för att fler skulle källsortera än vad det egentliga styrmedlet hade kunnat generera. Medan de som faktiskt påverkades av det ekonomiska styrmedlet, vilket i dessa fall varierade från 8 kronor till 24 kronor i månaden, uppgav att tillägget de fått var betydande för dem. Så även om summan var relativt låg, verkar den i praktiken ha fungerat som ett tydligt incitament för hyresgästerna (Lysholm, 2020). Ett sådant ekonomiskt styrmedel som Lysholm (2020) beskriver kunde sporra personer att vara mera noggranna med sorteringen och samtidigt fungera som en påminnelse för personer i hyreslägenheter att även avfall har en kostnad.

I den empiriska forskningen som bedrivits inom arbetet för denna avhandling och som presenteras i följande kapitel, så har bland annat dessa faktorer beaktas i utformande den intervjuguide som använts för insamlandet av data med hjälp av semistrukturerade intervjuer. Syftet med insamlingsmetoden är att upptäcka ytterligare variabler som kan ha ett samband med sorteringsvanor. I följande underkapitel sammanfattar jag ännu det jag skrivit i föregående och detta kapitel.

3.3 Sammanfattning av kapitel 2 och 3

Här sammanfattar jag det jag skrivit om i kapitel 2 och 3, som handlar om avfallshandlingens historia i Finland, avfallslagstiftningen och beteendeteorier med betoning på teorin om planerat beteende, samt tidigare forskningsresultat om sorteringsbeteende.

I kapitel 2 beskriver jag hur avfallshandlingens utveckling i Finland, där de senaste 50 årens utveckling har varit mest signifikant för hur avfallshandlingen ser ut idag. Det har under denna tid skett stora förändringar i hur avfallet hanteras.

Avfallsmängderna ökade under 1950-talet, vilket ledde till att allt fler kommunala avstjälpningsplatser uppfördes. En ökad medvetenhet för miljön och miljöskydd, samt ökat behov av avfallshandling på grund av industrialiseringen och ökande konsumtion

ledde till att lagen om avfallshantering stiftades 1978. Innan dess hade avfallshanteringen ingen egen lag, utan reglerades istället i hälsovårdslagstiftningen. Den första avfallslagen skapade grunden för sortering, återvinning och slutlig bortskaffning av avfall i Finland. Sedan dess har avfallshanteringen utvecklats ytterligare och miljömedvetenheten har ökat än mer. Lagstiftningen som berörde avstjälningsplatser gjordes mer enhetlig med Statsrådets beslut om avstjälningsplatser 1997. Vilket ledde till att antalet avstjälningsplatser minskade och antalet avfallsanläggningar ökade. Beslutet bidrog också till att minska miljöförstöringen och förbättra hälsan genom att minska risken för grundvattenförorening och utsläpp av farliga ämnen i naturen.

Kapitlet innehåller även statistik för avfallshanteringen från de senaste åren. Där det bland annat konstateras att Finland inte nådde målsättningen på en återvinningsgrad år 2020 på 50 %, i stället sjönk återvinningsgraden till 37 % år 2021. Avfallslagen från 2011 som är i kraft idag förnyades omfattande 2021, vilket under en övergångsperiod på fem år kommer att resultera i ökad skyldighet för kommunerna att ordna separat insamling av avfall. Kapitlet sammanfattar även några konsistensanalyser för blandavfall utförda i Finland där resultaten visar att bioavfall är en betydande del av blandavfallets konsistens (se exempelvis tabell 4).

I kapitel 3 nämner jag en del beteendeteorier för att gå in lite mer omfattande på teorin om planerat beteende (TPB). Jag sammanfattar undersökningar gällande sorteringsbeteende där flera av undersökningarna använt sig av TPB. Även om man i tidigare studier har lyckats kartlägga en del orsaker som påverkar sorteringsvanor, så finns det fortfarande många okända faktorer. Exempelvis i undersökningen gjord av Tonglet et al. (2004) som utgick från teorin om planerat beteende (TPB), så kunde endast 33,3% av variansen i sorteringsbeteendet förklaras. Tidigare studier som refereras till visar att faktorer som kan ha en positiv effekt på sorteringsbeteendet är ålder, tydliga sorteringsinstruktioner på förpackningarna, god information om hur man ska sortera överlag, god attityd till sortering, miljömedvetenhet, materialkänedom och ekonomiska incitament, medan negativa faktorer kan vara oklarheter gällande hur avfallet ska sorteras, brist på information, men också lättillgängligheten av information, brist på avfallsinsamlingspunkter, utbildning, tidsbrist, avståndet till sopkärlet, brist på utrymme eller sorteringslösningar i hemmet och förpackningar som är svåra att rengöra. Information kan alltså både ha en negativ eller en positiv effekt på sorteringsbeteende

(olika studier), vilket eventuellt kunde tolkas som att kontexten och kvaliteten av informationen spelar roll.

Som komplettering till tidigare undersökningar försöker jag i denna avhandling med hjälp av kvalitativa metoder undersöka vilka faktorer som påverkar sorteringsbeteendet. Mera om mitt val av metod finns att läsa i följande kapitel.

4. Metod

I detta kapitel går jag igenom valet av metod. Examensarbetet baserar sig på den rådande avfallshanteringen och lagstiftningen i Finland. Med hjälp av tidigare studier, främst fokuserade på teorin om planerat beteende i anknytning till avfallssortering, har jag byggt upp ramen för den empiriska studien som jag själv har utfört. Jag har själv valt att använda mig av en kvalitativ metod i insamlingen av data. I den empiriska studien i följande kapitel har jag använt mig av semistrukturerade intervjuer där jag intervjuat 11 personer gällande deras sorteringsvanor.

4.1 Val av metod

I min undersökning har jag valt att använda mig av kvalitativ undersökning som forskningsmetod. Valet att närma mig mina forskningsfrågor utifrån en kvalitativ metod gjordes efter att jag hade bekantat mig med tidigare forskning inom området. Även om tidigare undersökningar har lyft fram flera faktorer som har en inverkan på sorteringsbeteendet, så upplevde jag att genom en kvalitativ insamlingsmetod kunde fånga aspekter eller faktorer som tidigare undersökningar inte har gjort. Då jag började arbeta med avhandlingen under hösten 2019, var mängden tidigare forskning gällande sorteringsbeteende mindre vilket även bidrog till min uppfattning om att jag via en kvalitativ metod på ett effektivt sätt kunde få en ökad förståelse för sorteringsbeteende.

Kvalitativ och kvantitativ forskning brukar ofta jämföras mot varandra, vilket kan vara problematiskt då metoderna har olika ursprung och styrkor. Det kan i stället vara mer ändamålsenligt att se metoderna som komplement till varandra i stället för att tänka att den ena metoden skulle vara bättre än den andra. Kvantitativ forskning handlar om att mäta och kvantifiera data genom användning av statistiska metoder för att göra generaliseringar om populationen. Kvantitativ undersökning använder sig ofta av enkäter för insamlandet av data, där materialet är strukturerat. Kvalitativa data består däremot generellt av stora mängder ostrukturerat material som samlats in via intervjuer eller iakttagelser och är inte enkla att analysera. Till skillnad från kvantitativ dataanalys, så finns inga tydliga regler för hur analysen ska gå till. Kvalitativa metoder är passande om man vill uppnå en djupare förståelse av sociala processer och sammanhang. Den kvalitativa metoden är mer flexibel under datainsamlingen (intervjuerna) och det är

möjligt att anpassa frågorna utgående från den riktning som diskussionen tar. Med en kvantitativ insamlingsmetod begränsas svaren av färdigt definierade variabler, medan en kvalitativ metod öppnar upp möjligheten för perspektiv som kanske inte tidigare varit tillänkta. Metoderna används ibland tillsammans för att skapa en mer mångsidig analys (Bryman & Bell, 2011).

Forskare som använder sig av kvantitativa metoder kritiserar emellanåt kvalitativ forskning för att vara för situationsbaserad och subjektiv. Kritiker menar att forskningsmetoden beror för mycket på forskarens uppfattning om vad som är viktigt. Dessutom påpekar kvantitativa forskare att resultaten inte går att återskapa eftersom insamlingsmetoden är ostrukturerad och beroende av kvalitativa forskarens personliga insats. Ytterligare kan metoden kritiseras för att insamlingen av information baseras sig på en liten grupp och det därmed inte är möjligt att generalisera resultatet till andra förhållanden. Syftet med kvalitativa metoden är dock inte att göra generaliseringar till populationen, utan att generalisera teorier. De flesta forskare som använder sig av kvalitativa metoder utvecklar sin teori utifrån det insamlade materialet, till skillnad från att ha en färdig teori som de försöker få att passa in (Bryman & Bell, 2011).

4.2 Intervju som insamlingsmetod av data

Innan intervjun utförs är det viktigt att tänka på vissa praktiska detaljer. Det är bra att bekanta sig med den miljö där intervjupersonen arbetar, lever eller engagerar sig i de aktiviteter som man är intresserad av. Det underlättar tolkningen och förståelsen av det som personen berättar. Kvalitativa forskare brukar alltid spela in intervjuerna och sedan transkribera dem, därför är en bra bandspelare och mikrofon viktig. Detta är viktigt för den detaljerade analys som ofta krävs vid kvalitativa undersökningar och för att man ska fånga in intervjupersonens svar i deras egna ordalag. Om man bara antecknar, går vissa fraser eller uttryck lätt förlorade. Att ljudinspelningsinstrumentet håller bra kvalitet är viktigt, eftersom intervjun blir svår att analysera om kvaliteten på det inspelade ljudet gör att det är knappt hörbart. Man ska säkerställa att intervjun genomförs i en lugn och ostörd miljö. Detta för att en bullrig eller stökig miljö kan påverka kvaliteten på inspelningen och även skapa oro för den intervjuade att någon utomstående ska höra vad som sägs (Bryman, 2002).

Ifall forskaren upplever att hen har ett tydligt fokus på vad hen vill uppnå i sin undersökning, använder hen sig troligtvis av semistrukturerade intervjuer för att ta sig an specifika frågeställningar. Frågeformuleringarna får inte vara så specifika att de förhindrar insamlande av alternativa idéer eller synsätt att uppstå under insamlingen av data under fältarbetet. Innan intervjuerna behöver det finnas en uppfattning om vilka frågeställningar man vill ha svar på, vilket innebär att man behöver skaffa sig en bild av intervjupersonerna upplever som viktigt och av betydelse i förhållande till var och en de frågeställningar som undersökning kretsar kring. De områden eller teman som man är intresserad av behöver därmed täckas av frågorna. En semistrukturerad intervju är inte det samma som en strukturerad intervju med öppna frågor. En semistrukturerad intervju ställer huvudfrågorna till alla intervjuade, men ger utrymme för följdfrågor som kan variera beroende på de svar som ges. Även om man använder sig av en ostrukturerad intervju ska den inte vara så ostrukturerad att den saknar undersökningsfokus (Bryman & Bell, 2011).

Bryman & Bell (2011) rekommenderar följande grundläggande råd för utformningen av en intervjuguide:

- Skapa en viss ordning i de teman som är aktuella så att de följer varann på ett bra sätt. Var samtidigt beredd på att under intervjuens gång ändra ordningsföljden på frågorna för att anpassa behovet enligt situationen.
- Formulera intervjufrågorna eller temana på ett sätt som underlättar besvarandet av undersökningens frågeställningar, men undvik att göra frågorna alltför specifika.
- Använd ett begripligt språk som passar intervjupersonerna.
- Ställ inte ledande frågor.
- Kom ihåg att notera eller fråga om bakgrundsfakta, till exempel intervjupersonens ålder, kön och namn (generell bakgrundsinformation) och exempelvis position i organisationen, antal år som arbetslös och hur länge personen tillhört en viss grupp och så vidare (specifik bakgrundsinformation). Detta är viktigt för att man ska kunna sätta in hens svar i ett sammanhang.

Jag har försökt att enligt bästa förmåga ta hänsyn till dessa råd i utformningen av intervjuguiden (bilaga 3). Jag strukturerade intervjuguiden på ett sådant sätt att den

intervjuade till en början ska berätta så fritt som möjligt om deras sorteringsvanor och vad som påverkar dem, för att först därefter gå in på frågor gällande hur vissa specifika aspekter påverkar dem. Jag har strukturerat frågorna i kategorier utgående från TPB i frågor gällande attityd, subjektiv norm och upplevd beteendekontroll. Frågorna i intervjuguiden har jag formulerat utifrån beteendeteorier, övriga tidigare studier och aspekter som jag upplevt som intressanta. Jag hade på förhand förberett några följdfrågor för eventuella svar, men jag ställde även sådana följdfrågor som jag kom på att ställa i stunden. Jag följde överlag ordningsföljden för frågorna i intervjuguiden, men om exempelvis respondenten i sitt svar tangerade aspekter relaterade till frågor senare i intervjuguiden så kunde jag ställa den gruppen av frågor för att sedan återgå till delen av intervjuguiden där vi tidigare varit. Intervjuguiden har i efterhand modifierats så att frågorna har blivit numrerade. Detta för att det i resultatdelen ska vara möjligt att kolla upp vilken fråga som svaret hör ihop med.

Bristen på transparens är ytterligare en aspekt som den kvalitativa metoden har kritiserats för. Det kan dessutom ibland vara svårt veta vad forskaren de facto gjorde och hur hen kom fram till sin slutsats. Forskaren som använder sig av kvalitativa metoder kan exempelvis ibland vara otydlig med vilka grunder människor har valts för att bli observerade eller intervjuade. Jämfört med den kvantitativa metoden där rapporteringen om hur provtagningsförfarandet har utförts ofta är omfattande (Bryman & Bell, 2011). Jag kommer därmed försöka såväl som möjligt redogöra för hur de intervjuade människorna har blivit valda, för att brist på transparens inte ska vara ett problem.

4.3 Val av respondenter och genomförande av datainsamling

Personerna som blivit intervjuade har till största del blivit personligen förfrågade av mig ifall de vill ställa upp. Ingen av personerna är en del av samma hushåll, vilket jag medvetet eftersträvade. Orsaken till det var att jag tänkte att personer från samma hushåll eventuellt ger liknande svar på grund av att de delar vardagsrutiner och för att få mer variation i svaren föredrog jag förfråga personer från olika hushåll. Att analysera hur sorteringsbeteendet skiljer sig inom hushållet skulle även vara intressant, men det var alltså en aspekt som jag valde att inte analysera i denna undersökning. Personerna som har intervjuats är till mig bekanta från förr och bekanta till bekanta. Totalt 11 personer ställde upp. Jag har valt att kalla de intervjuade personerna, respondent 1 till 11. 8 av

respondenterna har blivit tillfrågade att vara med via direktkontakt av mig, en respondent blev tillfrågad att ställa upp via en bekant och jag kände inte personen innan intervjun. 2 av respondenterna ställde upp på intervjun via en förfrågan som jag skickade via min händelse på Instagram. Förfrågningen var synlig 7-8.2.2023 och sågs av totalt 108 av mina 217 följare. Det var endast dessa 2 personer som hörde av sig via den här förfrågan och båda ställde upp som respondenter.

Samtliga 11 intervjuer utfördes via Skype och spelades in. Ljudfilerna transkriberades därefter med hjälp av Word Online och My Good Tape. Jag använde mig även av analysverktyget NVivo. Jag transkriberade samtligt material med både Word Online och My Good Tape, så att jag hade två olika versioner. Främsta nyttan med Word online är att mjukvaran klarade av skilja mellan olika röster och jag kunde utgående från detta skapa en tydlig struktur för dialogen, vilket underlättade översikten. Med hjälp av verktyget Nvivo kunde jag markera de delar av materialet som jag ansåg kunde vara betydelsefullt och kodat de delar som jag upplevt som viktigt under kategorierna attityd, subjektiv norm och upplevd beteendekontroll. My Good Tape klarade aningen bättre av att transkribera innehållet till begriplig svenska, vilket jag använde som grund innan jag själv började transkribera det innehåll som jag ansåg vara till nytta. Då jag transkriberade själv så använde jag mig av programmet F5 Transcription Standard. Jag transkriberade inte allt material, eftersom nyttan med det ansågs vara liten, samt att det inspelade ljudmaterialet sammanlagda längd var ca 746 minuter, dvs ungefär 12,5 timmar och en fullständig transkription skulle ha krävt tid som jag inte hade möjlighet att ge. Jag fokuserade därför på att transkribera de delar som jag ansåg vara mest väsentliga och som jag kunde ha nytta av då jag presenterar resultatet. Intervjutillfällena har ägt rum mellan 30.1.2023 och 16.2.2023.

Att transkribera ljudmaterial kan vara utmanande på flera sätt. Jag har själv strävat efter att transkribera det som sagts ord för ord, vilket stundvis kan innebära upprepningar av ord och meningar, samt utfyllnadsord. Jag upplevde att ifall jag skulle förfina eller förtydliga det som sagts alltför mycket skulle det finnas en för att en personlig aspekt av svaret skulle falla bort samtidigt som mina egna tolkningar av svaret skulle ta över. Gränsdragningen för när ord eller ljud kunde ha exkluderats såg jag som utmanande i sig själv och strävade därför i stället enligt bästa förmåga att återge alla ord/ljud som sades. Ifall personen nämnt en annan person vid namn har jag valt att censurera namnen och i

stället i en klammer ge en kontext för den personen som nämndes. Dialektalt uttal, betoning på stavelser och rytmen för talet är några utmanande aspekter att återge i transkriberat material och på dessa punkter är det möjligt att mina egna tolkningar har lagt en prägel på svaren. Det är även möjligt att jag missuppfattat något ord. Jag har använt kommatecken för att indikera väldigt små pauser i svaren, medan ellips indikerar en lite längre paus. Ellips inom parentes (...) indikerar att en del av svaret har lämnats bort. Ljudkvaliteten på det inspelade materialet var överlag bra, det var endast i enstaka fall där det, på grund av brus eller om respondenten och jag talade på varann, var svårt att uppfatta det som sades. Jag är ändå övertygad om att inga eventuella felhörningar har påverkat andemeningen i svaren. Två av respondenterna har blivit intervjuade på finska och avhandlingen innehåller därmed även citat på finska. Citaten har inte blivit översatta, däremot återger jag det som sagts med egna ord under citaten.

En del frågor som ställdes resulterade inte i svar som upplevdes som användbara och har därmed inte tagits upp i resultatdelen. Med tanke på mängden intervjumaterial som jag har producerat, så skulle det heller inte vara ändamålsenligt att inkludera all data. Ljudmaterialets sammanlagda längd uppgår till nästan 12,5 h, vilket resulterat att jag blivit tvungen att exkludera en stor del av innehållet. Det är därmed för en utomstående inte möjligt att tydligt få en förståelse för vad som har lämnats bort och läsaren blir beroende av min subjektiva bedömning om vad som är viktigt. Detta behöver dock inte betyda att resultaten för en sådan här studie inte skulle spela roll, eftersom en kvalitativ studie kan lyfta fram teorier som sedan kan testas i fortsatta studier.

I det här kapitlet har jag redogjort för val av metoden som jag använt i insamlingen och analysen av materialet. Jag går igenom hur jag utformat intervjuguiden, hur personerna som blivit intervjuade har blivit valda och hur jag transkriberat materialet. I följande kapitel presenterar jag resultatet för min undersökning.

5. Resultat

I det här kapitlet går jag igenom det empiriska materialet i min undersökning. Materialet består av respondenternas svar gällande deras erfarenheter kring avfallssortering, attityder, subjektiva normer och upplevd beteendekontroll. Eftersom jag har använt mig av en semistrukturerad intervju vid insamlingen av materialet, så har diskussionerna varit organiska. Även om huvudfrågorna enligt intervjuguiden varit desamma för alla respondenterna, så har diskussionerna tagit olika riktningar och fokus. Svaren har varit varierande, men en del likheter på vissa punkter har förekommit.

Intervjuguiden i korthet var strukturerad så att efter att jag samlat in grundinformation om personen (se tabell 4), så började jag med att ställa frågor gällande personens sorteringsvanor. Därefter bad jag dem ge vitsord för hur bra de sorterar de vanligaste avfallen i hushållet från 1-5, där 1 är inte alls och 5 är så gott som klanderfritt. Dessa svar är sammanställda i tabell 5. Sedan ställde jag frågor gällande attityder, upplevd beteendekontroll och subjektiva normer. Även om jag på kategoriserat frågorna på förhand att höra till en viss kategori, så kunde svaren i många fall också placeras i en eller flera andra kategorier. I de fall där det varit svårt att bedöma i vilken kategori svaret passade in bäst, så har jag utgått från kategorin ur vilken frågan var ställd. Frågorna har i huvuddrag ställts i den ordning som de är listade i intervjuguiden (bilaga 1), men i enlighet med den frihet som en semistrukturerad intervju ger så kunde ordningen av frågorna variera aningen beroende på respondentens svar. Detta gav samtidigt enligt mig en mer spontan känsla till diskussionen och frågorna.

Samtliga respondenter sorterar sitt avfall i någon grad, men inte alla avfallstyper. De vanligaste avfallen att inte sortera var bioavfall och plastförpackningar, men även kartong var ett avfall som en respondent uppgav att den inte sorterade. Orsakerna till att ett avfall inte sorterades kunde i de flesta fall förklaras med att husbolaget inte har avfallskärl för det avfallet på gården/insamlingspunkten inte är i närheten av hemmet. Respondenterna 5 och 7 avviker från detta, då de inte sorterar avfall som husbolaget erbjuder sorteringsmöjlighet för. Respondenterna 10 och 11 bor i egnahemshus och då är det i regel så att det endast är blandavfall/brännbart som samlas in i närheten av hemmet och övrigt sorterat avfall behöver föras till en skild insamlingspunkt. Av de respondenter som bor i lägenhet vars husbolag inte har insamlingskärl för alla avfall, så var det endast

respondent 9 som har vanan att föra sorterat avfall till en skild insamlingspunkt. Det bör dock påpekas att avståndet till denna insamlingspunkt endast är 300 - 400 meter från hemmet.

Tabell 4: Grundinformation om respondenterna

Namn	Kön	Ålder	Personer i hushållet	Barn i hushållet	Boendeform	Stad	Intervjulängd (avrundad till närmaste minut)
Respondent 1	Kvinna	30 år	1	Nej	Hyreslägenhet	Helsingfors	94 min
Respondent 2	Man	30 år	2	Nej	Hyreslägenhet	Helsingfors	61 min
Respondent 3	Man	28 år	2	Nej	Hyreslägenhet	Helsingfors	68 min
Respondent 4	Man	30 år	2	Nej	Ägarlägenhet	Helsingfors	72 min
Respondent 5	Man	32 år	1-2	1 barn, enligt vecka-vecka	Hyreslägenhet	Helsingfors	60 min
Respondent 6	Kvinna	31 år	2	Nej	Ägarlägenhet	Helsingfors	52 min
Respondent 7	Kvinna	30 år	2	Nej	Lägenhet (ägd av föräldrarna)	Vasa	83 min
Respondent 8	Kvinna	27 år	1	Nej	Ägarlägenhet	Vasa	93 min
Respondent 9	Kvinna	30 år	2	Nej	Ägarlägenhet	Vasa	68 min
Respondent 10	Man	42 år	4	2 barn	Egnahemshus	Nokia	58 min
Respondent 11	Man	38 år	4	2 barn	Egnahemshus	Vasa	37 min

Från tabell 4 kan man läsa grundinformation om respondenterna. Könsfördelningen är jämn. Åldersmässigt är de flesta respondenterna kring 30 år. Tre av respondenterna har barn i hushållet. Nio av respondenterna bor i antingen ägar- eller hyreslägenhet, medan två av respondenterna bor i egnahemshus. Regionmässigt så är sex av respondenterna från Helsingfors, fem från Vasa och en från Nokia. Intervjuerna varade mellan 37 – 94 minuter. Som grundinformation frågades även hur respondenten upplever deras ekonomiska situation. Denna information har dock lämnats bort från resultatet, eftersom inget samband mellan svaret på den frågan och sorteringsbeteende upptäcktes.

Tabell 5: Respondenternas vitsord för deras egna sorteringsvanor

Respondent	Bioavfall	Plastförpackningar	Glas	Metall	Kartong	Papper	Medeltal
1	5	5	4	5	5	4	4,7
2	3	4	3	2	4	4	3,3
3	4	4	5	4	4	3	4
4	4	4	5	5	4	4	4,3
5	1	4	4	4	3	3	3,2
6	5	4	5	5	5	5	4,8
7	1	1	5	4	2	5	3
8	3	1	5	5	1	3	3
9	4	4	5	4	2	2	3,5
10	4	1	4	4	4	5	3,7
11	1	2,5	4	5	3	5	3,4
Medeltal	3,2	3,1	4,5	4,3	3,4	3,9	3,7

1 = inte alls, 5 = så gott som klanderfritt. Grå färg indikerar att personen inte har insamlingskärl för avfallet i direkt anslutning till hemmet.

De flesta respondenterna uppgav att miljön och materialåtervinning är orsaker som motiverar dem att sortera. Även socialt tryck, inlärd rutiner och att det känns som rätt sak att göra uppgavs vara motiverande orsaker att sortera. I följande stycke följer en sammanfattning hur respondenterna svar såg ut.

På frågan (1.3) vad som motiverar respondenterna att sortera så uppgav respondent 1 socialt tryck, hållbarhetsaspekten, miljötänk, men mest att hon vet att det är något man ska göra. Hon uppgav att sorteringen kommer starkt från uppväxten och andra influenser. Respondent 2 blir motiverad att sortera, ifall det är tillräckligt lätt. Respondent 3 nämner klimatförändringen, miljön och att det känns bra, samt att sambon har en positiv inverkan på viljan att sortera. Respondent 4 nämner även miljön som en motiverande faktor, materialåtervinning och att det känns rätt. Respondent 5 blir motiverad att sortera för att det är ett sätt att ta ansvar över naturen. Respondent 6 uppgav att hon är motiverad att sortera, eftersom det är en rutin sedan barndomen, det är bra för klimatet och är ett sätt att återvinna resurser. Respondent 7 nämner miljön och klimatet som motiverande faktorer. Respondent 8 uppgav att det är ett sätt att göra bättre för miljön och samhället. Respondent 9 uppgav miljöaspekten, hållbarhetsaspekten och återvinning av material som motiverande. Respondent 10 uppgav att det känns dåligt att slänga exempelvis metall etc. i blandavfall. Respondent 11 uppgav att frun är nöjd då han sorterar, samt att det är ett sätt att minska spridningen av mikroplaster i naturen.

5.1 Attityd

Största delen av respondenterna uppgav att de hade en positiv attityd till avfallssortering. Respondenterna lyfte upp saker såsom att man har renare samvete då man sorterar, det är bra för miljön, det finns ekonomiska fördelar för både hushåll och företag att sortera (med ekonomisk nytta för hushållet så syftades det till insamling av pantburkar/-flaskor), det är enkelt att sortera, samt att det är en självklar del av vardagen.

På frågan vilken förhållning respondenterna har till avfallssortering, så var det två respondenter som uttryckte en aningen mer återhållsam attityd; respondenterna 2 och 11.

[4.1] Om det nu e lätt att sortera o man har möjlighet att göra det, så varfö int? Men int vet ja' nu hu viktit de heller e... De e väl just de. På nå vis ha ja för mig att de int i slutändan kanske ha så stor skillnad. Just å att... man sku kanske vila veta lite mer praktiskt vad man gör då med ti exempel plastavfall. Måst di ändå på nå vis behandla plastavfalle ti skillna<d från att om man har de i... vad heter de.. blandavfall o ja.. säkert finns de undersökningar, men på nå vis sku ja vila kanske va intresserad av att veta lite mer exakt. Man hör ju bara att det är så bra och så viktigt, men... Har lite svårt ändå att tro att så här på individnivå har så stor skillnad i slutändan. Så läng man nu int kastar nå problemavfall i bioavfall eller sånde helt tokiga saker så... Så kanske int riktigt så stor nytta, men om de e lätt att göra de o att just att tydliga linjer fö va som hör vart och sånt så. Så vafö int? Det skadar ju int och int e de ju jobbigt heller.

- Respondent 2

Som det går att läsa från respondent 2:s svar, så anses avfallssortering inte vara så viktigt, så länge som man inte sorterar ett avfall på ett sådant sätt att det orsakar problem. Respondenten ifrågasätter den egentliga nyttan av att sortera på individnivå, men upplever samtidigt att det till största del är enkelt att sortera och att man då lika väl kan göra det.

Respondent 11 uttryckte en mer negativ attityd gentemot avfallssortering. På frågan hurdan förhållning han har mot avfallssortering svarade han:

[4.1] Se on vähän negatiivinen kyllä täytyy myöntää... Mä pidän sitä vaan erittäin turhana. Hyvinhän ne... ne on hyvin ennenkin kaatopaikalla kaikki pystynyt olemaan niin.

- respondent 11

Respondent 11 berättar här att attityden är aningen negativ och tycker avfallssortering är onödigt. Han tycker att allt avfall lika väl skulle kunna föras till en avstjälningsplats. Trots en negativ attityd mot sortering, så på frågan om respondent 11 tycker att sortering är viktigt, så svarade han:

[4.1.1] Kai se tärkeetä on. Sitä mä en kiistä.

- Respondent 11

Respondent 11 uttrycker i citatet ovanför att han inte ifrågasätter det att sortering skulle vara viktigt. Att respondent 11:s förhållning mot avfallssorteringen var negativ, men samtidigt upplever att sortering är viktigt så är kanske talande för hur människor samtidigt kan ha till synes motsägande åsikter. Samtidigt är det talande för hur en attityden för eller emot avfallssortering kan vara nyanserad och det kan finnas flera lager till ens attityd.

Orsaken till varför respondent 2 och 11 uppgav att de ändå sorterade eller sorterar till en högre grad än vad de annars kanske skulle göra så förklarade de med att sambon eller frun motiverar dem att sortera.

Respondenterna 5 och 8 uttryckte lite tveksamhet kring sina egna sorteringsvanor, där avfall som kräver mer möda och lathet uppgavs vara motverkande faktorer för sorteringen.

[4.1] Niin silleen niinku, noo... Se on, tota... Must' siis, jos se on niinku sillain suht helppoa niin sit sen tekee oikein mielellään. Et' ehkä jotenki sitte se, et' jos se vaatii hirveesti vaivannäköä, nii sit se voi kyllä niinku jäädä, jotenki. Ja, yleisesti ottaen pidän sitä hyvänä asiana.

- Respondent 5

[4.1] Ja, alltså, ja' vet int rikti hu ja' ska svar, alltså. Ja-a, min förhållning till avfallssortering. Som sagt, ja' tycke ja e ganska dåli på de. Ja' tycker ja'... Ja' sku kunna vara mycke bättre än vad ja' e. Jag tycker att... mitt sätt ha utvecklats mycke, men men att ja' tycker ja' e ännu ganska på nybörjarnivå så att de e mycke som kan förbättras och utvecklas i de. Ja... och... Ja, som sagt, jag tycker att ja' kan vara ganska lat me de oftast så, så det som inte e mycke bas'... elle som väldigt såhär basic, så så, ja. Ja' sku kunna va mycke bättre på de.

- Respondent 8

Det kan uppmärksammas att respondenterna 2, 5, 8 och 11 alla ligger under gruppens medeltal 3,7 (se tabell 5) gällande sorteringsvanor. De övriga två respondenterna som är under medeltalet är respondent 7 och 9.

Respondent 7 uttryckte ingen tveksamhet i sitt svar för just denna fråga, men i exempelvis i svaret för frågan 1.3 (citat togs upp tidigare), så är lättja en bidragande orsak till att hon inte sorterar bio- och plastavfall.

[4.1] Mm... Att de.. de e bra att de informeras mycke om de o att de blir mer och mer vanlit o lätt att sortera på..mm.. O speciellt i såhä allmänna utrymmen så tycke ja' de e jättebra, att... Ja' vet int hu mycke de har kommi till typ snabbmatsrestauranger o sånt, men men, man märker ju de. Jag va ti exempel här fö några veckor sen på Wasaline över ti Umeå o reagera på det att di hade jättebra sopsortering vid café och restaurangen. Man har gjort de lätt ändå fö kunderna att göra rätt för sig.

- Respondent 7

Respondent 7 berättar här att hon är positivt inställd till att möjlighet att sortera ökar och att sorteringsmöjligheter blir vanligare även på allmänna ställen.

Av de respondenter som är under medeltalet var det endast respondent 9 som inte uttryckte att lathet/lättja eller negativ inställning skulle spela roll i sorteringsvanorna.

[2.1] De e ibland svårt att veta [respondenten skrattar lätt] va som e kartong och va som e papper. Eller veta va... va som ska dit. Hu man skilje' mellan dom två olika grejjerna.

- Respondent 9

Respondent 9 hade gett vitsordet 2 till sig själv då det kommer till sortering av papper och kartong. Som det framgår från svaret ovanför, så är orsaken till det att hon upplever att det kan vara svårt att veta skillnaden mellan det avfall som ska sorteras i papper och kartong.

Det bör även påpekas att tabell 5 är baserad på respondenterna subjektiva bedömning av sina sorteringsvanor och behöver inte nödvändigtvis stämma överens med hur bra personerna egentligen sorterar, även om det kan vara riktgivande. Människor tenderar överlag att vara dåliga på att analysera sitt eget beteende, så det kan hända att respondenter har över- eller underskattat deras sorteringsvanor.

De övriga respondenterna 1, 4, 6, 9, 10 ansåg det mer eller mindre självklart att man sorterar och är positivt inställda till sortering. En sammanfattning av svaren kan läsas efter citaten.

[4.1] Hmm.. ja' tycke' de e viktigt ti den graden att ja' int ens tänke' på de, att fö mig e de en självklarhet. Så jag vet int om jag sku säga att det e en jättevikti sak för mig eller någo hjärtesak på de sättet, men jag ser, jag ser int liksom vaffö jag int sku göra de. Det e ganska.. Det e gjort ganska tydligt.. ganska enkelt nu för tiden. Speciellt i vår.. såhär i en stadsmiljö. Ehm... Liksom ja' fäster int så mycke tanke ens på det. Det är bara något som man ska göra liksom.

- Respondent 1

[4.1] Hmm.. Ja.. nå min attityd e väl att de e en bra grej. Ja' tycker att vi alla borde sortera mer och bättre och ja' tycker att de.. alla såna initiativ från organisationer o myndigheter som har me de hä' att göra så, som liksom sporrar folk att att sortera, så e bra. Ja.. ja, en bra attityd.

- respondent 3

[4.1] Jåå, no', nu e ja'... eller ja' vet ju som när, när man e just hem till föräldrarna och sådär, där dom ju... när dom bor i egnahemshus båda två. O har... eller de e ju som ett annat system i Vasa också o Närpes. Så där har dom ju nog int liksom samma nivå av sortering o när man nu int e sådä super ofta hem dit så blir man allti som lite förvånad, när de e liksom e som en självklarhet för en själv dehär att alla dom här som ja' nu nämnde ska i olika... kär! o sen när man kommer dit.. Så, joo, dom finns ju sådär just om man bor i egnahemshus, så, så e de väl att man för dem typ ti närmaste butik. (...) Men nåjaa där blir man ju så där förvånad att... eller ... på de sätte sir ja' ju det som en självklarhet att man gör det, eftersom ja' blir förvånad när ja' far ti ställen där man int gör det, om ja' nu ska som sammanfatta.

- Respondent 4

[4.1] Nå.. [respondenten skrattar lätt] god inställning, att ja' menar, att ja', ja' som sagt allti så gott som allti ändå sortera, så nånting som ha ändå vari.. Ja, naturlit fö mig o int som ja' sir som sku va nå jobbit eller så. Mm... Men nån kan ju bli bättre.

- Respondent 6

[4.1] Ja. Positivt o tycker väl ändå de e en sånhä vardagli grej som man ändå kan göra som int kräve så mycke av en.

- Respondent 9

[4.1] Ihan, ihan OK. Ei siis... Kannatan! että että. Eihän tää niinku enää mikään kauhee uusi asia Suomessa oo, että ehkä, ehkä silloin joskus aikanaan se tuntui vähän, vähän kummalliselle, kun tota lajittelua ruvettiin. Ruvettiin enemmän ajamaan, että. Että niitä pahveja ja niitä niitä tölkkejä ja niitä muita, niin että ne pitäisi erikseen laittaa, mutta. En mä usko.. taitaa olla suurimmassa osassa perheessä perheessä, niinku, hirveen niinku, tämmöistä normaalia... normaalia arkee, arkee nykyään. Jolla-...jollain tasolla ainakin lajitellaan.

- Respondent 10

[4.1] Se ainakin, ainakin Suomessa ni, niinni on semmonen, että niistä, niistä sitten ne oikeasti menee niinku lajiteltavaksi, että. Ettet en tiedä sitten miten, miten tuolla ulkomailla sitten oikeasti mutta, mutta kyllä mä uskon, että Suomessa ainakin toimii.

- Respondent 10

För att sammanfatta respondenterna 1, 3, 6, 9 och 10: s svar ovanför, så säger respondent 1 att sortering för henne är en självklarhet. Det är ingen hjärtesak för henne, men eftersom sorteringen har gjorts så tydlig och enkel, speciellt i den stadsmiljö hon lever i, så är det en självklar del av vardagen. Respondent 3 anser att sortering är en bra sak och upplever att alla borde sortera mera och bättre. Han uttrycker en positiv inställning till myndigheter och organisationer som uppmuntrar till sortering och sammanfattar med att han har en god attityd. Respondent 4 beskriver att han ser sortering som så naturligt och självklart

att han alltid blir lite förvånad då han besöker föräldrarna, som inte har samma sorteringsmöjligheter. Respondent 6 beskriver sin inställning som god och att sortering känns naturligt och enkelt, men att det alltid finns utrymme för förbättring. Respondent 9 säger kortfattat att inställningen är positiv och en vardaglig sak som inte är svår. Respondent 10 uttrycker att han är för sortering. Då sorteringen började i Finland så kändes det lite underligt, men alltefter att det blev mera vanligt med sortering så har det blivit en del av vardagen. Respondent 10 uttrycker också en tilltro till hur avfallshanteringen fungerar i Finland till skillnad till andra länder, där den nödvändigtvis inte fungerar som det borde.

Från respondenterna 1, 3, 4, 6, 9 och 10:s svar på frågan 4.1 kan man läsa att de tycker att sortering är något självklart och hör till vardagen. Sortering är enkelt och det krävs inte så mycket för att göra det och de har en överlag god inställning till inställning till sortering.

Respondent 4 upplever att attityden då det kommer till avfallssortering i Finland är bättre än på andra ställen där han har varit, exempelvis Ryssland och USA.

[6.1.4] Jä, joo, no' tycke ja det. Sen tycke ja' no' att de e liksom ganska bra här i Finland att när man... eller att just nä' man ha rest... nå... kanske i Norden o e de ju no' bra o no' kanske nu i Europa i stort, men ja' minns då vi va ti Ryssland så va de ju no' sådä... Väldigt sådä'... Nämen där... känns som att där finns de int nån sänhä tanke om att man gör en liten tjänst åt andra genom att man int slänger skräp på gatan o... Lite samma i USA, men där har det ju så skyhöga böter om man blir fast, så diha liksom tackla de med de, men de kändes också lite sådär att de finns int nå sänthär att folk gör de bara av egen vilja utan de måst antingen vara en piska eller morot för att de ska hända.

- Respondent 4

[6.1] Varmasti niinku itselle, itselle sitä, että, että tota, jollain tavalla vähän puhtaampi omatunto. Omatunto tulee, se tuntuu hyvältä, hyvältä ajatukselta ja oikealta asialta tehdä, lajitella. Toki sitte, toki sitte nää kaikki, kaikki niinni tota panttauspakkaukset, nii niitähän kannattaa jo lajitella taloudellisesti, että niistä... Niitä missään nimessä kannata heittää mencee. No ympäristön puolesta nyt varmaan sitte paljonkin hyötytekijöitä, että ettet. Pysyy, pysyy paikat, paikat puhtaina ja, ja-ja, sitten niitä hyötykäyttöjä, että, ettet, pystytään, pystytään sitä kierrätettävää tavaraa niinku uudelleen käyttämään. Materiaali, materiaali pysyy liikenteessä. Kyllä siinä varmasti, varmasti hyviä asioita on. Toki sitte, sitte niinni tota, toimin itte rakennusliikkeen työnjohtajana nii, niinni jos mennää tuonne työelämään nii, nii siellähän niinku kannattaa, kannattaa varsinki rakennusalalla nii ehdottomasti kierrättää se, se tota. Kierrättäminen vaikuttaa niinku suoraan ihan työmaan tulokseen...Tulokseen, että tota. Jossa niitä, jossa niitä kierrätettäviä asioita lisää työmaalla nii se pienentää kyllä ihan, ihan älyttömästi sun jätemaksuja, versus siihen että otat sinne käytännössä työmaalle jonku yhde sekajätelavan, niin se on kallista.

- Respondent 10

Respondent 10 berättar här att ifall han sorterar så har han ett renare samvete och det känns som rätt sak att göra. Sortering är bra för miljön och så kan man återvinna material. Han nämner att han själv är arbetsledare för ett byggföretag och att återvinna material så har direkt ekonomisk nytta för företaget. Han nämner även att det finns en ekonomisk nytta av att sortera pantförpackningar i hushållet.

På frågan om vilka konsekvenser det finns då avfallet blir felsorterat, så svarade respondent 7:

[6.7] Nå att man int kan ta tillvara dihä råvarorna förstås, men de e ju int som att alltså i... I Vasa så e de ju ändå bra på de sättet att allting bränns ju o används som energi på de sätte i Vasa, så de, de kommer ju... De blir hyötykäytetty [utnyttjat] all dendär avfallet som man producerar. Men, men, man sku ju absolut kunna ta tillvara de på ett, på ett bättre sätt. Sen, så blir det ju mer och betala för dedä mitt, mitt blandavfall. O de e ju i slutändan jag själv förstås som betalar för de i bostadsvederlage här hemma. Emm.. o på jobbe, så... nå, de e ju int ja' personligen som betalar fö de på jobbe, men men. Det syns ju i hyrorna förstås om de... På någo sätt syns det just... helt ekonomiskt.

- Respondent 7

Respondent 7 berättar här att konsekvenserna med att inte sortera är att avfallet inte blir utnyttjat som material, men lyfter samtidigt upp att även om avfallet inte blir materialutnyttjat så blir det utnyttjat som energi. Respondent 7 lyfter även upp att inte sortera sitt avfall kan leda till ekonomiska följder i längden såsom höjning av bostadsvederlag, eftersom tömning av blandavfall är dyrare än de övriga avfallen. Respondent 7 som arbetar för ett fastighetsbolag, så nämner även att i hennes arbete så kan följderna vara ökade kostnader för företaget, som i sin tur leder till höjda hyror för företagets kunder.

Då det kommer till att rengöra avfallet innan sorteringen så fanns det varierande attityder. Alla respondenter rengör det sorterade avfallet i någon grad. Vissa rengör allt avfall innan sortering, medan vissa rengör en del avfall till en viss grad. Respondenterna rengör avfallet genom att skölja det under vatten.

“[3.3] Beror lite på. Vissa... brukar jag, vissa int. Typ.. metall, brukar jag rengöra. Fö att ja åter ganska mycki till exempel yoghurt och sånhä lådor, som kommer i metallförpackningar. Och

yoghurt har ju ofta locken som e metall. Ti exempel också nå Crème fraiche o... nå gräddfil o sånt. Di brukar ja' skölja. Också sånhä metallådor brukar ja' skölja. Men sen typ plastförpackningar, de brukar ja' int skölja. Det brukar ja' bara slänga. Glas brukar ja' ibland, men ibland int.

- Respondent 9

Här beskriver respondent 9 vilka avfall som hon brukar rengöra. Hon tar upp att hon brukar rengöra metallavfall och ibland glasavfall, men plastavfall är inte något hon brukar rengöra innan sorteringen.

Respondenterna i undersökningen fick själv betygsätta sitt sorteringsbeteende. Fem av sex respondenter som ligger under medeltalet för sorteringsbeteende (tabell 5), uppgav antingen att en negativ inställning till sortering eller lathet påverkar deras sorteringsvanor negativt. Respondenternas attityd till sortering och sorteringsbeteende kan dock vara mera nyanserat än så. Exempelvis respondent 1, som enligt tabell 5 sorterar sitt avfall väldigt bra, uttrycker även att det finns potential för lathet i hennes sorteringsbeteende.

[3.4] (...) En gammal dator eller en en större sak, så då sku ja' kanske liksom försöka planera att föra den nånstans. Men om de e just, som en sån sak, som en hårtork till exempel, som e ändå ganska litet och det e helt bra, ryms in i en vanlig roskis [finlandsvenskt uttryck för skräpkorg], så sku jag kanske sätta de dit [respondenten syftar till blandavfallet]. Men det e int nånting som händer jätteofta för mig, så jag vet int egentligen va ja' sku göra. Men jag har svårt att tänka mig att... samma sak om, om det int sku finnas plastinsamling hä' på gården, så int sku ja' då samla plastet skilt och föra det till ett annat ställe, som jag vet att vissa gör. Utan då sku jag nog sätta allting in i samma roskis. Att de e liksom.. kanske, då sku de vara svårt om det int finns dom hä' möjligheterna att sortera.

- Respondent 1

Som det framgår ur citatet av respondent 1, så skulle respondenten inte sortera plastförpackningar, ifall husbolaget inte hade insamlingskärl för plastförpackningar. Respondent 1 skulle inte vara färdig att föra plastavfallet till en skild insamlingspunkt utanför husbolaget. Hon är även färdig att slänga avfall exempelvis en hårtork i blandavfallet, även om hon vet att den inte hör hemma där. Respondent 1:s svar lyfts fram här som ett exempel på hur sorteringsbeteendet kan vara väldigt beroende av omständigheter. Respondenten sorterar sitt avfall väl, eftersom hon har rätt förutsättningar för att göra det, men ifall tröskeln att sortera rätt känns för hög så lider sorteringsbeteende. Upplevd beteendekontroll kan därmed även anses ha en inverkan på sorteringsbeteende.

De flesta respondenterna upplever generellt att sortering inte är tidskrävande. Det är endast ifall det är frågan om större mängder avfall eller om det är frågan om ett avfall som hör till ovanligheten.

Beror på... ibland. Kanske. Just nå sånhä... Ja, eller som... Ja, ibland... men kanske int. Int dehä vanligaste som just bioavfall och plast o.. brännbart. Sånhä vardagligt avfall, så de e ju int egentligen tidskrävande att sortera, tycke ja'. Men sen just om man har nå sånhä större... grejer, så då e de ju mera tidskrävande.

- Respondent 9

[1.3] Nå främst no' de att de e tillräckligt lätt sku ja' säga o man ha' nå tydliga, tydliga förvaringsställe för di just olika, olika sorts avfall o... Nåjo, o nå kanske förpackningarna också att man vet vart det ska sättas. Ganska ofta bli de fö att man vet int rikti vart de hör hemma. Så då åker det lätt i blandavfall ti exempel.

- Respondent 2

Respondenternas attityd till sortering är mestadels positiv. De flesta respondenterna uttryckte att sortering av avfall är något självklart och hör till vardagen. Respondenterna nämnde positiva saker med sorteringen såsom att det är bra för miljön, material blir återvunnet och sparar energi. En orsak till situationer då sorteringen lider uppgavs ofta vara lathet, men det som verkar motverka lathet mest är ifall sorteringen upplevs vara enkel. Några nämnvärda skillnader i sorteringsvanor mellan kvinnor och män upptäcktes inte i svaren, men de två respondenterna som uttryckte mest negativ eller skeptisk inställning till avfallssortering var båda män.

5.2 Upplevd beteendekontroll

Upplevd beteendekontroll i TPB hänvisar till hur enkelt eller svårt ett beteende uppfattas vara. Uppfattningen kan antas reflektera tidigare erfarenheter, såväl som förväntade hinder och svårigheter (Ajzen, 1991).

Respondenterna uppgav att de har möjlighet att själv påverka sina sorteringsvanor, men i vissa fall uppgavs utbudet av insamlingskärl eller utrymmesbrist vara avgörande faktorn till att de inte sorterade vissa avfall.

Respondenterna i den här undersökningen har generellt satt goda yttre förutsättningar för att sortera och med goda yttre förutsättningar syftar jag på att respondenterna har nära tillgång till insamlingskärl för de avfall som undersökts (bio-, plastförpackningar, glas-, metall-, kartong-, pappersavfall). Se tabell 5 för närmare beskrivning. Endast respondenterna 8, 9, 10 och 11 har inte tillgång till alla dessa insamlingskärl i direkt anslutning till hemmet. Respondent 9 har däremot en insamlingspunkt för plastförpackningar och kartongavfall på gångavstånd från hemmet (ca 300 - 400 meter), vilket även är bidragande orsak till att hon sorterar dessa avfall.

[1.1] När vi bodde som i vår... I min gamla lägenhet där i stan. Så då fanns de som i husbolage bara möjlighet att sortera bioavfall o brännbart o metall o glas, men int som kartong skilt o int heller plast skilt utan didä punkterna för, för de va som ganska långt utanför stan. O då kändes det kanske int så super miljövänlit att ta liksom bilen för att sortera. Sortera där... elle' föra de liksom dit, så då sortera vi int de., men nu nä' vi ha flytta hit ti Brändö så då e det ganska kort bit [respondenten uppskattar senare i intervjun att avståndet är 3-400 meter] ti en sånhä större sorteringspunkt elle' va man nu... återvinningspunkt, kanske de heter? Sådär... så nu har vi börjat promenera dit då en gång i veckan med veckans plastavfall o kartong.

- Respondent 9

Respondent 9 beskriver här hur hon förr inte sorterade plastförpackningar och kartong på grund av att hennes tidigare husbolag inte erbjöd de sorteringsmöjligheterna och närmaste insamlingspunkt var långt ifrån lägenheten. Efter att hon flyttat till en ny lägenhet så har hon börjat även sortera plast- och kartongavfall, eftersom det finns en allmän insamlingspunkt i närheten.

Respondenterna tycker överlag att det finns bra information om sortering, även om det ibland kunde vara tydligare. Överlag sorterar respondenterna utgående från deras

intuition och tidigare erfarenhet av vad som går vart. En del respondenter kollar ibland på förpackningen efter information om hur den ska sorteras. Ifall det är något avfall som kommer emot mera sällan, såsom en fätölj, stekpanna, kläder eller elektronik så uppgav en del respondenter att de kollar efter instruktioner från avfallshanteringsbolagets hemsida eller via Google.

[5.4] Ja alltså, om int ja' vet, så kollar ja' no'. O ja' tycke de ha blivi liksom myki bättre dedär å, att förr, elle ja' minns ju fö bara... nåja, vad man nu sku gissa, 5 år sen, så int va de ju liksom markerat på alla, förpackningar, att vart de hör, men ja' tycke de liksom blir bättre o bättre hela tiden, vilket ju gö de mycket lättare att sortera o att de e no' en såndä stor grej, som säkert... elle' ja' tänker att många e som jag också att... Om int de står nå, så kanske man tar den enkla vägen o bara slänge' de liksom i brännbart elle' dehä allmänna. Men att om de nu står tydlit, så då e det ju int, liksom, så stor grej att, att va hete' de... lägga de rätt.

- Respondent 4

[5.5] Hmm... Jaa-a, ja' kan tycka att de e lite motstridit ibland. Ehm... Me tanke på att Vasa-område', Stormossen ha lite andra regler än i övriga Finland. Typ dehä med äggskal, att di int e biorosk i Vasa till exempel. Att... Såklart, så vill man ju följa dom reglerna som gäller för en men, men det kan säkert vara svårt att veta vilka regler man ska följa.

- Respondent 7

Respondent 4 beskriver här att han märkt att det har blivit tydligare markerat på förpackningarna de senaste åren hur de ska sorteras, vilket underlättar sorteringen och minskar mängden blandavfall. Respondent 7 beskriver här hur det kan vara svårt att veta vilka riktlinjer som gäller, eftersom de ibland kan skilja sig mellan olika regioner.

De avfall som i tabell 5 som relativt sett sorterades sämre av respondenterna så är bioavfall, plastförpackningar och kartongförpackningar. Jag lyfter därför fram vilka orsaker som har uppgetts som orsaker till att dessa avfall inte sorteras lika bra.

Orsakerna som gavs för varför *bioavfall* inte sorterades var lathet/lättja, tidsbrist och avsaknad av insamlingspunkt.

[1.4] (...) Esim ainut mitä mä en lajittele on bio ja se johtuu ihan laiskuudesta ja varmaan joskus on kans jotain purkkeja mitä ei vaik jaksa pestä ja sit lajitella jos ne on sellaisia et' niitä pitäis ensin pestä, et' ne saisi lajiteltua että ne haisee, niin sitten voi olla että menee tohon yleisroskikseen.

- Respondent 5

[1.3] De e no'... för miljön, klimatet. Ja' tänker att de lilla ja' kan bidra med, så, så försöker ja' göra, men sen kommer min egen lättja, lathet emot, jag skulle säkert kunna göra det, som sagt mycke bättre. Samla på biorosk, plast och whatnot, men där kommer min egen lättja emot.

- Respondent 7

[4.2] Just me bioroske att man ska måste föra det o stå i hiss med de. De e både tidskrävande och jaa, det finns ju andra saker man hellre gör hehe [personen skrattar lätt].

- Respondent 7

Respondent 5 berättar att det enda avfall som han inte sorterar är bioavfall och det är helt på grund av lathet. Som går att läsa från respondent 5 och 7:s svar, så tilldelar de båda lathet och lättja som styrande orsak till att bioavfallet inte sorteras. Respondent 7 uppger dessutom att det är tidskrävande att ta sig till husbolaget insamlingspunkt för avfall, vilket är en ytterligare hindrande faktor.

[9.2] Mm, nå just dehä biorasket o att, med tanke på att de... De' i Vasa i alla fall, så ska man ju inte använda bio-... Di vanliga biopåsarna, utan dom rekommenderar att man använder bara papperspåsar. O di går ju ganska lätt sönder, då man för ut dom. (...) Ja, de e som, jag vet int, de ska va nån speciell färg didä bioroskpåsarna i Vasa. Di ska va bruna och i andra ställen i Finland så får di va gröna. Att de e någo såhär som jag int har koll på, så det tycker jag är faktiskt svårt, både på jobb och här hemma just. Men just med de här påsarna.

- Respondent 7

Respondent 7 beskriver här att biopåsarna i Vasa ska vara bruna, då de i övriga landet får vara gröna. Hon upplever att påsarna lätt går sönder och att hon inte riktigt har koll på vilken typ av påse man ska använda.

Största delen av respondenterna upplever inte sortering som tidskrävande (fråga 4.2). Respondenterna 1, 8 och 9 uppgav att vardagligt avfall inte är tidskrävande att sortera, men större saker kan vara det. Respondent 7 upplever inte sortering som tidskrävande, men om hon skulle börja sortera nya avfallsslag så skulle det bli tidskrävande.

[1.8] Vi bor högst äpp, då vi går ut ur lägenhet eller ut ur huset så går man ut i gatuplan, men att det här, att man måst ta hissen ner en våning ner ti källaren o så måst man gå igenom bilhall o så finns de, dehä hela insamlingspunkten så finns i billkällarn... på andra sidan bilkällarn, så man måst gå dit och öppna några dörrar på vägen dit.

- Respondent 7

Respondent 7 beskriver här att det är en lång och krånglig väg att ta sig till husbolagets insamlingskärl.

Respondent 11 som bor i egnahemshus uppgav att orsaken till att de inte sorterar bioavfall är att det inte finns någon insamling för bioavfall i närheten av dem. De kommer dock att skaffa kompost och kommer i samband med det börja sortera bioavfall. Bidragande faktor till att hushållet skaffar kompost är förnyelsen i avfallslagen som gör att även egnahemshus inom område A i Vasa har skyldighet att samla in bioavfall senast från och med 1.10.2023 (Vasa Stad, 2023).

Orsaken till att *plastförpackningar* inte sorterade uppgavs vara lättja, avsaknad av insamlingspunkt och utrymmesbrist i hemmet.

[1.1.1] Papper joo, men paff [papp/kartong] ha vi int här skilt o sen har int vi fö plast skilt här i mitt husbolag. Det finns vid husbolaget bredvid, så när jag håxar på de så brukar ja' gö de o för de dit, men det känns ju lite dåligt [personen skrattar lätt] att fa ti ett annat hus roskis.

- Respondent 8

Respondent 8 berättar att husbolaget inte har skild insamling för plast, men att hon ibland för plastavfall till husbolaget bredvid, men att det inte är något hon täcks göra regelbundet. Från tidigare citat av respondent 7, så framgår det att lättja är en orsak till att hen inte sorterar plastavfall. I kommande citat av respondent 7 i anknytning till kartongavfall, så framgår det även att utrymmesbrist i hemmet begränsar möjligheterna att sortera. Respondent 10 uppgav att orsaken till att de i hushållet inte sorterar plast är brist på förvaringsutrymme i hemmet. Respondent 10 berättar även att ifall grannen skulle ta initiativ för gemensam plastinsamling så skulle han/hushållet troligtvis även börja sortera plastförpackningar. Att grannen kunde ha påverkande effekt förklaras med att det var grannen som hade föreslagit att de gemensamt skulle starta insamling för bioavfall, vilket möjliggjorde sorteringen av bioavfall för 2 - 3 år sedan.

[1.1.2] No, se... niitä rupes niitä biojäteastioita ilmestymään tähän meiän omakotitalon alueelle ja, ja-ja... Meillä tässä asuu naapurissa semmoinen eläkeläispaappa, joka sitte, joka oli sitte oman poikansa innostuksella, niinku innostunu sitten siitä, siitä astiasta, kun taas, taas niin heillä.. heillä he... pojan asuinalueella oli semmonen, semmonen järjestetty ja, ja-ja... Hän sitten päätti tulla kysymään, kysymään meitä naapureilta, että kiinnostaisiko meitä lähtee siihe mukaan, jos semmonen hommataan. Tokihan meitä kiinnosti sitten.

- Respondent 10

Respondent 10 beskriver i citatet ovanför hur det gick till då de började med bioinsamlingen med grannarna. Det var respondentens granne, som är pensionär, som tog

initiativet. Grannen hade i sin tur blivit inspirerad att börja samla in bioavfall tack vare sin son och som följd så gick grannskapet med på att gemensamt börja samla in bioavfall.

Orsaken till att *kartongförpackningar* inte sorterade uppgavs vara avsaknad av insamlingspunkt och brist på utrymme för sorteringslösningar i hemmet.

[1.1] Ja' hade nog en fundering om att börja samla in kartong och paff också, men de ha nu gått lite blandat ja' har... De e sällan jag kommer ihåg att ja' ha påbörja en sån. Vi har ganska lite utrymme i vårt kök. Vi har en såndä, jättelåg såndä utdragbart skåp/ hylla i köke o den e liksom jättelåg så de ryms int in en vanli storleks roskis ens in dit, så. Vi ha måsta klippa av en sånhä, normalstorleks, liksom, roskis, för att den ska rymmas in i dendä hyllan, men också jättelite rum i dendä hyllan överlag eller dedä... dendä utdragbara lådan, så... det sku faktist int rymmas någo mer än 3 olika sorteringskärl just där. Där e blandavfall, metall o.. joo, eller blandavfall, metall och glas. Sen har jag kartongen och panten på ett helt annat ställe som, de e däffö ja glömmet att dendä kartongen existerar fö den e på ett helt annat ställe o sen har jag.. sen har vi papper i en.. nå såndä.. paperiteline [pappersställning]... perus såndä lehtiteline [tidningsställning] heter de.

- Respondent 7

Som det även framgick från tidigare citat [1.1.1] av respondent 8 i anknytning till plastförpackningar, så har husbolaget inte en skild insamling för kartong. Respondent 7 som däremot sorterar kartong i viss mån, så uppger i citatet ovan att hon lätt glömmet bort att sortera det, eftersom deras förvaring av kartongavfall är på ett helt annat ställe i hemmet än det övriga avfallet.

Ur tabell 5 så framgår att respondenterna 1, 3, 4 och 6 upplever att de överlag sorterar sitt avfall väl (medeltal 4 eller högre). Jag kommer här till näst lyfta upp faktorer som, respondenter som generellt sorterar väl, uppger att kan vara hindra dem från att sortera. De frågor som främst besvarar denna frågeställning så är frågorna 1.4 och 5.1. Jag lyfter därmed fram vad dessa fyra nämnda respondenterna har svarat på dessa frågor. Förutom lathet så uppgavs trötthet, krångliga förpackningar som behöver tas isär eller tvättas och flyttsituationer leda till att sortering lider.

[1.4] Dom gångerna som ja' int sorterar sånt som ja' generellt allti annars sorterar. De enda ja' kan tänka på egentligen e, e sånhäna förpackningar som har olika material. Ti exempel ett enkelt exempel e sånhäna... Dom flesta yoghurtförpackningar nuförtiden som har ett yttre skal som e nå form av papp. - Själva containern som e nå form av plast. - Locke som e liksom också plast o sen ännu ett extra lock som e liksom aluminium. Dom... 90 % av.. eller 95 % av tiden så tar ja' isär alla dom delarna och sorterar dom, o sköljer dendä förpackningen. Men nu ti exempel hade ja' en förpackning som.. som produkten hade liksom gått ut fö länge sen o då slängde ja' bara hela den. Fö' ja' ville int öppna den, fast ja' säkert sku ha kunna göra de helt bra. Men liksom egen lättja och convenience [bekvämlighet] kanske e dom gånger som jag sen int gör det. Men generellt så,

eftersom ja' bor på ett sånt sätt att mitt roskisskjul är jätte-lättåtkommet. Så för mig e de bara lätt att sortera o ganska regelbundet föra ut allting, så de finns int egentligen nånting som hindrar mig just nu från att sortera o de sku vara i så fall om ja' sku bo på ett sånt ställe var de int finns enkel tillgång till domhä sorteringskärlena ellä' att de finns begränsat med vad dom har fö sorteringskärl. Men nu här var ja' bor o där ja' vistas, var jag sorterar, så finns de liksom, alla domhä kärlena, så då e de lätt att sortera.

- Respondent 1

[1.4] Mmm... ja' försöke' tänka, alltså. Ti exempel om, om man hälle' på o flyttar eller nånting, eller... de e liksom någo större projekt på gång, så då, då känns de liksom... Då, nä' man flyttar så har man ju... Åtminstone jag som ha flytta nu några gånger dehä' senaste elle en par gånger dehä' senaste åre, så vet att då ha', då har man en del saker som man vill bli av med. Man kanske e stressad för att man ska flytta o de e mycke o göra o då kan de hända att man kanske int prioriterar den här sorteringen i första hand att... mycke som sku ha kunna slängas i andra kärl så slängs i, i brännbart avfall istället. Så de e nu dom två grejerna ja' komme på.

- Respondent 3

[1.4] Nå no e de ju alltså om. No' finns de ju ändå liksom förpackningar som int har så... där de int står att vart de ska. O då, då kan det no va sådä att - nää, ja' ork liksom int. Ja', ja' ork liksom int på de sätte börja Googla, att om int de står tydligt på förpackningen så, så då, då kan de no' hända att de får i blandavfalle... O om int de e liksom tydlit nä' man sådä, typ, känne' på de, elle' hu man ska säga.

- Respondent 4

[1.4.] Nå ibland kan de no' bara va lathet, sådär att om man int just orkar, om de e nån förpackning som e både plast o kartong o sådär, så då e ju helt...hmm... lathet, att ja' då ba slänge' de i blandavafall. Mm... Ja typ.

- Respondent 6

Respondent 1 beskriver här att det inte egentligen finns något som hindrar henne från att sortera, förutom lättja. Hon upplever att tack vare att sorteringsmöjligheterna där hon bor är så bra, så är hennes förutsättningar för att sortera så bra att det är lätt för henne att sortera. Ifall hon skulle bo på ett ställe där åtkomsten eller utbudet av sorteringskärlen skulle vara sämre, så skulle hon eventuellt inte sortera lika väl. Respondent 3 beskriver att flyttsituationer är sådan där sortering lätt blir bortprioriterad. Respondent 4 och 6 uppger båda att ifall avfallet upplevs som mödosamt att sortera, så då kan det hända att avfallet hamnar i blandavfallet i stället.

“[5.1] (...) Jag vet int, men ja' ser int liksom någo...hmm... alltså här var ja' bor nu, så de e ganska, som sagt nära, o enkelt att föra ut, när man för, liksom far ut annars också från, från hemmet. Så ja' tycker int att de e svårt. Så, ja' vet int heller om det ens sku behövas nånting... Då kanske mer att de skulle bli sådär... att det ger typ en liten guldkant. Ja' vet int om de sen sku motivera folk, att man får nånting utav dendä sorteringen eller att, eller att man får någo straff om man int sorterar. De tycke' ja' helt sku va en helt legit [legitim] sak att, att ha. Fö att, de kanske sku få människor

att inse att de int faktiskt e så svårt. Att ja' hmm.. kanske lite fö mycke sådär, att om de nu ändå finns någo krav på någo mål man ska uppnå, att de e långt ifrån de. De liksom syns jättetydligt att människor int sortera', att man då sku ha någo, antingen incitament eller straff fö när människor int gör de. Dedä att lita på att människor bara ändra' åsikt, så tror jag int liksom fungerar.

- Respondent 1

[5.1] En bil! [respondenten skrattar lätt] Nämen sådär.. Mmm...de... Ja, ja' vet int alltså, ja' förstå ju att de int kan ha dem överallt, men ja' tycker no' att. Antingen så att denhä bilen som kör runt, sku köra lite, liksom, att de sku ha flera, eller att den sku köra oftare eller såhär. Hmm... eller sen att dom sku ha flera sånahä punkter dit man kan föra sånhär, som int går att slänga i dehär liksom hos bolagets. Men, men de e no' säkert en resursfråga de gissar jag, att man kan int ha dom överallt o...o de kostar att ha dem överallt o.

- Respondent 4

[5.1.1] Nja, int vet ja' egentligen. De finns no' int utrymme rikit nån annanstans än, såsom vi har'e nu. Hmm... Alternativt... Vänt, ja' måst fundera... Kanske sku kunna byt plats på glas och plast, i och för sig, så då kanske ja' sku... hmm... Fö då sku plasten kom under diskhon o glasen flyttas bort, o man har int he lika ofta ändå, glasavfall. Hmm... Så kanske?

- Respondent 6

Respondent 1 beskriver att där hon bor nu, så är det enkelt att sortera, eftersom hon har nära och enkel tillgång till insamlingskärlen. Hon spekulerar även att antingen något incitament eller straff kunde införas för att få fler människor att sortera. Respondent 4 funderar här att det som skulle underlätta sorteringen för honom ytterligare är ifall en insamlingsbil, som samlar in sådant avfall som inte husbolaget samlar in, regelbundet tog emot avfall inom hans område. Respondent 6 börjar här fundera på nya sorteringslösningar och kommer på att hon kunde byta plats på förvaringsstället för glas- och plastförpackningar, vilket eventuellt skulle underlätta insamlingen av plastförpackningar.

Av de respondenter som inte har nära tillgång till insamlingskärl för somliga avfall, så uppgav de alla att ett bättre utbud Det som skulle underlätta sorteringen är att husbolaget har bra utbud av sorteringskärl och att man har ordnat sorteringen tydligt där hemma.

[5.1] Just att husbolage sku ha... sånahä bra sorteringskärl... Så underlättar ju. Då bli de ju ännu, ännu lättare och ännu närmare, liksom att föra didä avfallen ti rätta ställen. Det underlättar ju, o så tycke ja' no' de underlättar just ha, i hemme också som hyggliga kärl för vart man sätter. Att man liksom bestämmer, okej nu har vi att de här e lådan fö de o dehä e lådan fö de... dehär e fö metal och dehär e för glas, för då blir de... Då bli' de som lätt-tillgängligt.

- Respondent 9

Andra situationer som ger upphov till att sorteringen lider, så är enligt respondenterna ifall de är på resa, på stugan eller hos vänner där sorteringsmöjligheterna är begränsade.

[5.3] Ei se ole vaikeaakaan että kun. Kun siinä oot oot jonkimoisen järjestelmän ittelles tehny ni niinni. Se nyt on sitte... ja, ja ittes, ittes opetat siihen, nii se nyt on ihan sitte. Ihan sitte sama, sama että heitäksä, heitäksä sen tölkin mihinkä, että tota se. Tokihan se täytyy vähä, vähä sitte ittelleen järjestellä niitä paikkoja. Pystyt sitten lajittelemaan.

- Respondent 10

Respondenterna har generellt sett goda möjligheter att sortera sitt avfall, med tillgång till kärl/insamlingspunkt för olika typer av avfall. Dock var tillgången på avfallskärl eller brist på utrymme ibland huvudorsaken till att vissa typer av avfall inte sorterades. Respondenterna anser att det generellt sett finns bra information tillgänglig om sortering, även om det ibland kunde vara tydligare. Respondenterna sorterar sitt avfall generellt baserat på sin intuition och tidigare erfarenhet. Vissa kontrollerar förpackningar eller avfallsbolagens webbplatser för instruktioner om hur man sorterar mindre vanliga typer av avfall. Respondenterna som inte sorterar bioavfall angav lathet, brist på tid och brist på insamlingspunkter som skäl till att de inte sorterade avfallet. Respondenterna upplevde generellt sett inte att sortering var tidskrävande, men vissa upplevde det som tidskrävande att sortera större föremål.

5.3 Subjektiv norm

Subjektiv norm handlar om en persons uppfattning om vad de tror att till dem viktiga personer anser om ett visst beteende. Med andra ord är subjektiv norm den upplevda sociala påverkan som en person tror att deras omgivning har på deras beteende.

Respondenterna 1, 2, 3, 4, 6, 8 och 11 uppgav att deras närkrets, såsom familj eller partner har haft konkret effekt på deras sorteringsvanor/intention att sortera. Vänner och kollegor uppgavs allmänt kunna ha en positiv effekt på attityden, men ingen konkret effekt på sorteringsvanorna framgick.

Av de övriga respondenterna så uppgav respondent 5 att hans barn fått honom att seriöst överväga att börja sortera bioavfall. Respondent 7 uppgav att ifall hennes partner skulle införa nya sorteringsrutiner skulle hon vara snabb med att ta efter. Respondent 9 hade inget konkret exempel, men kunde tänka sig att hon skulle bli inspirerad ifall någon i

hennes närkrets hade bra tips och var entusiastisk då det kommer till sortering. Respondent 10 hade inget konkret exempel på hur hans närkrets har påverkat hans sorteringsvanor, men han upplever att det finns en allmänt positiv attityd till sortering i Finland och att den uppfattningen kanske även har påverkat hans attityd.

[1.3] Ja' tro' att ja' ha börja sortera mest av liksom, kanske socialt tryck. Att de e de vad man ska göra, att de e liksom... Hållbarhet e viktigt generellt o att sorteringen liksom e dedä mest konkreta som du kan göra själv som privatperson. Sen också bara ett miljötänk, liksom helt generellt, sku jag säga att jag har, men helt ärligt så e det mest fö att ja' vet att de e de, vad man borde göra. Att inte ha ja' på de sätte nån större motivering... Att de e int egentligen ens dendär miljön. Det e mer sådär att de hör till liksom, elle' dehar kommi så starkt från min uppväxt o andra influenser att man ska sortera, så de e bara någo ja' ha ärvt kanske.

- Respondent 1

Respondent 1 uppger att socialt tryck och rutiner från uppväxten har fått henne att sortera.

Respondent 2 hade ungefär en månad innan intervjun flyttat till en ny lägenhet och i samband med det börjat sortera bioavfall.

[1.2.2] Nja, [namnet på sambon] tyckt att vi ska gö' det. O de... vi had nu plats för de o hon ha gjort de tidigare o sa att de funkar så. Ja' e beredd att ge de en chans, men, men om de blir äcklit så då kastar ja' de no' säkert i blandavfall.

- Respondent 2

Respondent tilldelar orsaken till att han börjat sortera bioavfall till det att det var sambons önskan.

[1.3] Ja-a. Nå, no' e de ju förstås de här med... eh... klimatförändringen o problem i miljön o...allt va de heter liksom. Vi vet ju att, att världen och jorden, vår planet mår allt sämre. Ja' e nu av den åsikten att, om man kan göra nånting, liksom i sin vardag, för att de ska bli bättre, så. Då ska man göra de. O sen gör ja' no' de också lite för att de känns bättre fö' mig själv, att göra de. O kanske också lite, så att... För... int nu för [respondenten nämner sambons namn] skull, men ja' tro' no' hon har en positiv inverkan på min vilja o sortera liksom, för de'e kanske viktigare för henne än vad de e fö mig. Ja' sku säga att de e viktigt för båda, men kanske lite viktigare för henne?

- Respondent 3

Respondent 3 beskriver här att det som motiverar honom att sortera är att det är ett sätt att göra sin del för att hjälpa miljön, men också att sambon har en motiverande effekt för honom då det kommer till sortering.

[1.5] Nä, no' sku ja' säga att vi, ganska sådär, har ganska samma sådä ambition, o sådär, o sen e vi nu lite sådär... kanske påminne' varandra om, om nån... Om man märker att den andra e sådä, -nä, nu ork ja' int liksom skölja av de hä plaste, fö att, sådä snabbt fö att, va hete' de... Sen kunna

släng de i plastinsamlingen o istället slänga de i brännbart, så e man lite sådä att, - nå! Elle' sådä lite uppmuntrar varandra att försök... Orka skölja de o sen lägga de i plastroskisen. Men nåjoo no' medge' ja' att no' fuska' vi ibland om man e riktigt trött elle' om de' e nå som e riktigt, riktigt sådär klottigt, elle' hu man ska säga att de'e liksom... elle' ja' ha på nå vis tänkt att man kanske slösar mer energi om de e nånting som man måst tvätta jättenoggrannt o använda jättemycke vatten. Jämfört med att om man bara, liksom sku, då slänga det helt i dehä, liksom vanliga. De vet ja' int, men ja' fundera...ha bara fundera att kanske de e så.

- Respondent 4

Respondent 4 berättar här att han och sambon är ungefär på samma nivå då det kommer till sortering och att de ibland motiverar varandra att sortera då de märker att den andra inte annars kanske skulle orka.

[5.2] Mä luulen, et' mä alan ihan tässä koht niinku kierrättää kanssa biojätteen ja se johtuu siitä, kanssa liittyy siihen lapseen, että ku viisivuotias on alkanut kyseleä sitä, et' miks meillä ei kierrätetä bioa, niin niin tota kyllä mä luulen et' mä alan sen tässä kierrättää ja sille olis itse asiassa paikkakin että. Et' tota, mä luulen et' se on ehkä toi painostus tuolta lapsen puolelta niin, johtaa kyllä siihen, että muutan sitä rutiinia sen osalta.

- Respondent 5

Respondent 5, som inte sorterar bioavfall, så beskriver här att han snart ska börja sortera det. Orsaken uppger han vara att hans femåriga son har börjat fråga varför de inte sorterar bioavfall. Han upplever ett socialt tryck från sonen att börja sortera bioavfall.

[1.3] Vi ha allti sortera i min familj ända sen ja' va liksom, ja, när ja' var liten så e nånting som allti ha funnits med o... Så de ha int vari ett så stort så där, på så sätt beslut eller steg att fortsatt efte' att man flytta hemifrån, men nog annars, så e de ju så dä' nog... klimatet och att, ja, att kunna återanvänd o att liksom resurserna far rätt, på så sätt. Men det är kanske inte de som har vari, sådä, beslutet ti vaffö ja' sorterar elle fö de ha kommi sådä automatiskt att ja' int ha behöva ta ett aktivt beslut gällande de på så sätt.

- Respondent 6

Respondent 6 uppger att hon har sorterat sen hon varit liten och att det på det sättet är inrotad rutin.

[1.4.1] Nä [respondenten skrattar lätt], ja' tror no' ja sku va ganska lättpåverkad, ja sku no'... man ska nog få med mig på noterna, ganska snabbt [respondenten skrattar igen].

- Respondent 7

Respondent 7 som inte sorterar bioavfall och plastförpackningar uppger att ifall sambon skulle börja sortera dessa, så skulle vara lättövertygad att börja hon med.

[1.3.1] Mm...Nå, Ja' tror att...ehm... Nå för min del egentligen största ändringen va just me bioskiskis, som ja' int ha vari som själv fö', kanske så aktiv me' före, utan att de ha vari största delen i en roskis. Men sen att man såklart med glas, metall o sånt, men att just med bio- o

blandroskis. Ee... Som sagt, att ja' tycke de e kanske lite mera just rutin i hu man... elle' som, vänje' sig me, me... att just, ja' bodd' tisammans me en nu i... Stor del av fjolåre o då så, eftersom hon va som så... kanske...elle' de blev rutin av de fö att hon va så... engagerad... det kanske e fel...men alltså som... implementera de så väl i hushållet, så då samtidigt så va de ju... att int komme' man ju att kast i fel roskis när man en gång har dedä systemet, att det känns ju bara... dumt, då att man int sku följ de... om man en gång ha lagt upp dedä systemet, in i. Så de känns no' som att de ha varit större sådä utomstående motiverande faktor, än att de...ha kommit inifrån på de sätte som från första början.

- Respondent 8

Respondent 8 berättar här att hon började sortera bioavfall, eftersom hon förra året bodde tillsammans med en person som lade upp sorteringslösning för bioavfall i hemmet.

[6.5] Ehm... Nå, kanske just att om nån e väldit dukti på de, på att sortera, o positiva, så kan de liksom smitta av sig, att man kan bli inspirerad och få, lite tips på hur, man kan göra. Ja' vet int om ja' ha nå sånhä jättekongret exempel som ja' komme på, men ja' kan tänka mig sådär, att om, nån sku vara jätte-...positiv o... entusiastisk o berätta att okej, såhär brukar ja' göra o...o har ett bra tips om hur man ha satt upp sorteringen där hemma typ för att det ska gå... lätt. Så kanske man sku bli inspirerad?

- Respondent 9

Respondent 9 berättar att hon inte har något konkret exempel på hur närkretsen har påverkat henne sorteringsmässigt, men hon kan tänka sig att en positiv och entusiastisk inställning skulle kunna smitta av sig och vara inspirerande.

De flesta respondenterna upplever att det allmänt finns en positiv attityd då det kommer till sortering inom deras närkrets. Som det även framgick från tidigare citat (fråga 4.1) av respondent 10, så upplever han att det finns överlag en positiv attityd mot avfallssortering i Finland:

[6.5] En mä niinkää tiedä lähipiirin asenteella, mutta siis... Musta tuntuu että, että Suomessa on yleisesti ottaen semmoinen asenne, asenne, että se lajittelu on niinku suotavaa ja... hyvien tapojen mukaista, että ehkä ehkä semmonen, semmonen yleine asenne on niinku vaikuttanu siihe omaan ajatteluun.

- Respondent 10

Respondent 10 beskriver i citat ovanför att han inte är säker på vilken attityd hans närkrets har då det kommer till sortering, men att han har en uppfattning om att den allmänna attityden är god och att det hör god sed att sortera. Han tror den här allmänna attityden också har påverkat hans tankesätt.

[1.3] En mä tiedä. Ei mua ny' oikein siinä motivoi mikään. Ehkä vaimo on tyytyväinen kun mä niitä lajittelen.

- Respondent 11

Respondent 11 beskriver här att det inte egentligen finns något som motiverar honom då det kommer till sortering. På sin höjd så gör han sin fru nöjd då han sorterar. Från respondent 11:s svar så går det här att utläsa någon form att socialt tryck från hans närkrets som har en positiv effekt på hans sorteringsvanor.

Då det kommer till uppfattning om hur bra respondenterna sorterar i jämförelse med sin närkrets, så svarade de flesta att de tror att det sorterar ungefär lika bra. Respondent 1 hade uppfattningen att hon sorterar bättre än de flesta i hennes närkrets.

[6.4] De finns så jätte-, liksom, varierande attitydä' inom den gruppen, att ja' sku säga att med vissa, så sortera' ja' lika bra. Men, med dom flesta, om ja' nu bara tänker helt krasst så... sorterar ja' no' mycke bättre än dom flesta. O på samma nivå som vissa, men definitivt bättre än di flesta. Ja' ha märkt att vissa kanske ha börja... Också såhä som ja' ha haft me dehä plastsorteringen ti exempel, att det ha funnits den möjligheten nu, men int tidigare och nu har dom börja sortera de ti exempel. Så, de e ju liksom bra o de gå ju int att... de ha man ju int kunna påverka på de sätte förr. Men dom ha gjort en ändring, så då e de ju en bra ändring i en bra riktning, men sen vet ja' no' att... Alla som ja' känner vet att, att de e liksom nånting som e viktigt o nånting man borde göra. Men vissa så gör nog det liksom, utgående från hur det e lättast för dom. Ja' vet att dom som bor i stadsmiljö, så ha ju antagligen alla ganska samma möjligheter, men nu [nog] vet jag att int int e de alla dom som har möjligheterna som tar dom möjligheterna heller. Men de e kanske människor som int heller, jag vet int... Kanske int produceraa så jättemycke, liksom, varierat avfall, om du int ti exempel gör hemskt mycke mat, så kanske du int har, hemskt mycke aluminium ellä' glasförpackningar ellä', ellä' så. Så då kanske de blir en större grej om du sen en gång har det. O att du slänger de då i blandavfall, så ja' har svårt att tro att du då tar en burk och bara för ut den i din hand, till sorteringen.

- Respondent 1

Respondent 1 berättar här att hon generellt sett sorterar bättre än sin närkrets, men med några så är hon på ungefär samma nivå. Hon beskriver att alla i hennes närkrets har ganska långt samma förutsättningar då det kommer till sorteringsmöjligheter. Respondent 1 nämner att på grund av att det nu finns möjlighet att sortera plast, så är det något som hennes närkrets även har börjat sortera. Hon beskriver att en del människor i hennes närkrets gör enligt vad som är lättast för dem, vilket kan innebära att somliga avfall inte blir så noggrant sorterade. Speciellt om det är frågan om avfall som personerna inte vanligtvis producerar så tror hon att det är större sannolikhet att det blir osorterat.

[6.4] Janå, tidigare va ja' no' säkert sämre. Då hade ja' int egentligen nånting annat än paff- o plast- o blandavfall. Men nu sku jag no' säga att på en ganska samma nivå. Medeltal nog på... Ja. Ja, ganska samma nivå som di som rör sig i min närkrets.

- Respondent 2

Respondent 2 beskriver här att han upplever att han tidigare varit sämre på att sortera än sin närkrets, men att han idag är på ungefär samma nivå.

[6.4] Nå, ja' tro no att, att min närkrets e ganska... sorterar ungefär lika mycke som ja' själv gör, sku jag säga. Ganska såhär... Bra. På en bra nivå, int kanske helt perfekt alla gånger, men ändå liksom. Joo.

- Respondent 3

Respondent 3 beskriver här att han upplever att hans närkrets sorterar ungefär på samma nivå som honom själv. Inte nödvändigtvis perfekt alla gånger, men ändå ganska bra.

[6.4] De e no', väldigt svårt alltså, eller som ja' sa tidigare att man vet ju no' egentligen bara hur dom man bor med på riktigt sorterar fö de e nå som sker sådär i vardagen. Int e de ju som att man ha.. ordnar en sorteringfest, sådär alltså så klart, man är ju hemma hos folk [respondenten skrattar lätt] och sådä, men, men de e ju nå... dendä sorteringen sker ju oftast som när gästerna har fari elle hur man ska säga, så det är ju bara en gissning, men ja' sku nu säga att ja' e nu på ganska samma nivå. No' ha ja' märkt på jobbet att folk sådä... De e no en såndä diskussion ibland att. Just om sopsortering att de hände' no' att de talas om de o att folk just funderar kring lite dehä vi ha tala om att vart hör saker hemma o bla bla bla o nån ha vari ti avstjälpningsplatsen fö dom ha renovera hemma och såndär.

- Respondent 4

Respondent 4 beskriver här att det är svårt att veta helt hur någon annan i verkligheten sorterar, då man sällan iakttar precis hur någon annan sorterar. Han gissar ändå att han sorterar ungefär på samma nivå som sin närkrets. Respondent 4 nämner också att det ibland förs diskussion om sortering på arbetsplatsen och då kan det diskuteras hur något ska sorteras eller nämnas ifall något fört något till avstjälpningsplatsen i samband med en renovering eller något liknande.

[6.4] No ehkä vähä vaihtelee, jos miettii omaa ikäluokkaa nii mä luulen että mä saatan lajitella jopa vähä huonommin. Mutta sit taas jos miettii esimerkiks vaikka vanhempia niin, voi olla, että niinku kuitenkin paremmin. Että tota, mun mielestä siitä jostain väliltä. Samaa tasoa varmaan kaiken kaikkiaan.

- Respondent 5

Respondent 5 tror att ifall man jämför med andra i hans ålder så sorterar han eventuellt sämre, men sen igen om man jämför med till exempel hans föräldrar så sorterar han bättre. Så sist och slutligen sorterar han ungefär på samma nivå som sin närkrets.

[6.4] Hmm... no' kanske ganska myki på samma nivå, nog. Mmm.. No' så dä' ja... säkert bättre än vissa, men sen tro ja' de finns dom som va' mer noggranna o, o sådär. Eller kanske nog bättre än en... Mera kanske no' åt dehä [respondent skrattar lätt] bättre hålle, men att, men no' vet ja'... no tro ja e finns dom som e ännu ja... Bättre på e.

- Respondent 6

Respondent 6 tänker att hon överlag sorterar på samma nivå som sin närkrets. Hon tror att hon sorterar bättre än en del, men sen finns det också de som är mer noggranna än henne.

[6.4] Mm... Men, för att knyta till förra frågan så sku jag int liksom... ja' moraliserar int folk som int sorterar så bra, de'... Ja' tycker int att de e min sak på de sättet, vad andra människor gör, men... Men ti skillnad ti.. alltså jämfört me andra människor, så ibland känns de som att jag sorterar mycke bättre än andra människor o... sämre.. myki sämre än andra människor. Ja' har vissa vänner som är jätte... jätte...medvetna om miljö o natur o klimat o sånt o andra vänner som int bryr sig överhuvudtaget, att de finns liksom ett ganska brett spektrum med människor som ja', som ja' umgås med...på daglig basis ofta. Alltså laidasta laitaan [allt från det ena till det andra] , så så, så grovt du bara kan tänka dig laidasta laitaan [respondenten skrattar lätt] så. Ja' är väl nånstans... mellan dom så e ja' ju nånstans i mitten.

- Respondent 7

Respondent 7 berättar att hon personligen inte blandar sig hur andra sorterar. Hon berättar att i hennes närkrets finns en väldigt stor variation då det kommer till sorteringsvanor. Somliga i hennes närkrets bryr sig överhuvudtaget, med vissa är väldigt måna om att göra rätt. Så hon upplever att hon sorterar någonstans däremellan.

[6.4] Ja' tror ja' ja... hmm... svårt, fö ja' tycker ja' har... De varierar ganska mycke, som till exempel [respondenten nämner namnet på en nära vän] då så. Hon känns som att hon e en person som ha vari jättebra på sortering och liknande, en längre tid, o ja' ha känt att jag e väldigt dålig jämfört med till exempel hon eller såna personer. Men så har ja' också till exempel med min familj eller liknande som jag vet att int e så bra på sortering, så då sku ju ja' säga att ja' e bättre, men i allmänhet så sku ja' väl säg... ja' sku själv tro att ja' e sämre än största delen fö att ja' tycker att jag e ganska nybörjare i det allmänt.

- Respondent 8

Respondent 8 nämner att en vän till henne är duktig på att sortera och att i jämförelse med henne så är hon själv dålig. Då hon jämför sig själv med sin familj så är hon bättre, men upplever ändå att hon överlag är sämre och beskriver sig som nybörjare inom sortering.

[6.4] Ee.. ungefär på samma nivå.... Kanske till o me lite bättre, beror lite på kanske vem bland vänner och familj man jämför sig med, men.

- Respondent 9

Respondent 9 upplever att hon är ungefär på samma nivå. Eventuellt lite bättre, beroende på vem man jämför med.

[6.4] No mä luulen, että me ollaan hyvin samalla tasolla... kun meiän, meiän ystäväpiiri, että toki siellä muutamia ihmisiä sitten on kenellä on, on niin kuin ihan, ihan vimpan päälle lajitteluhommat katottuna kotona, mutta, mutta tolleen yleisesti ottaen niin sanoisin että ollaan hyvää, hyvää keskitaso ollaan.

- Respondent 10

Respondent 10 upplever att han är ungefär på samma nivå som sin närkrets. Några i hans närkrets har sorteringen väldigt bra organiserat hemma, men överlag så skulle han placera sig någonstans i mitten.

[6.4] Kyllä mä huonommin lajittelen.

- Respondent 11

På frågan om respondent 11 upplever att han sorterar bättre, sämre eller ungefär på samma nivå som sin närkrets såsom familj och vänner, svarade han att han sorterar sämre. Svaret syftade kanske främst att gälla familjen, eftersom på följdfrågan ifall han har en uppfattning om hur hans vänner sorterar så svarade han att inte har någon riktig uppfattning om hur de sorterar och att det inte heller har snackats om sorteringen:

[6.4.2] Ei ei, ei oikeastaan oo. Ei oo ollu hirveesti, ei oo ikinä ollu oikeen puhetta lajittelusta, että. Kai ne on nyt nuo ainaki erittelee noita ketkä omakotitaloissa asuu, mutta en sen tarkemmin tiedä kuinka tarkkaan ne niitä laittelee.

- Respondent 11

Som det framgår från citaten ovan, så upplever de flesta respondenterna att de sorterar ungefär på samma nivå som sin närkrets. Respondenterna 1, 6, 9 upplever att de eventuellt sorterar lite bättre, men det är beroende på vem man jämför med. Respondenterna 5, 8 och 11 upplever att de sorterar sämre, men det är igen beroende på vem man jämför med. De övriga respondenterna upplever att de sorterar på ungefär samma nivå som sin närkrets.

[1.3] Ja' tycke ja' haft ganska dåli motivation elle de känns som att från mitt hu.. eller som från hemme o sånt elle', nå överlag tycker jag att i Öste'botten så e man ju lite efter med sopsortering och så vidare att det har varit. Emm.. Ja, int så motiverande hemifrån. Jag vet att mina föräldrar bland annat int har specifik bioroskis än idag heller elle' liknande, så att de ett alltså, för min del

så ha e vari egentligen att de ha komi från utomstående att mina kompisar ha börja me' e elle' just att om jag vari tillsammans med någon som har kanske vari mer medveten om de så ha det blivi mer som okej, men det blir en rutin av de. Men att no e de ju som motivationsfaktorn kanske då i att. Ja, man vill göra bättre. Em.. Fö de att int man.. elle' som just att bättre nå, för miljön, bättre samhällsmässigt, att sortera. Så, men att som sagt att ja' tycke de e lite elle' ja' haft tidigare no' att de ha vari väldigt omotiverande, eftersom de känns som att en stor del i... omkretsen inte har just, hålli sig ti såna elle' som gjort enligt processen heller så så då e de lite mer gruppträck [respondententent skrattar lätt], man int.. går enligt de då.

- Respondent 8

Respondent 8 beskriver här att många i hennes närkrets, såsom familjen, är efter vad det gäller sorteringsvanor. Hon har fått en del positiva sorteringsvanor via vänner, men att hon upplever att det inte är så motiverande att själv sortera, eftersom många i hennes närkrets inte gör det. Hon upplever att det finns en avsaknad av gruppträck för att sortera.

[8.1] (...) Eftersom ja' själv gör de o ja' int upplever att de alls e nånting som gör min vardag svårare eller.. eller liksom att de' sku va en jobbig sak så har ja' svårt att se vaffö människor int gör de, så jag, jag kan ju int helle' på de sätte' sätta mig in eller spekulera i vaffö människor int till exempel sorterar, men dom som ja' liksom själv är bekanta me'. Nå, ti' exempel en nära släkting ti mig, sorterar int överhuvudtaget. Allt far i en påse plåtburkar, glasburkar, bio, paff, plast, allting.

- respondent 1

Respondent 1 beskriver här att för henne så är sortering en självklar sak, men hon har en nära släkting som inte sorterar överhuvudtaget. Allt avfall går i samma skräpkorg; plåtburkar, glasburkar, bio, paff, plast osv.

[8.1.] (...) Nu ti exempel i jul, så va de bara att slänga allting i den här roskisen. O då.. [informanten skrattar lite besvärat] de ta' no' lite emot att slänga, liksom, matrester med plåt och whatnot in i samma skräppåse. O då e de en person som ha' tillgång ti alla domhär olika kärlena. En högt utbildad person. Har utrymme för alla dom här olika sorteringsmöjligheterna. Att de e int frågan om, liksom, kunskap, de e int frågan om utrymme, eller liksom att de sku vara en svår grej, det är bara en attityd. En attitydfråga, o ja' vet int, ja' kan int generalisera, men ja' tro' att de e sånhär grej att man vill int bli kontrollerad o människor tänker att sånt som sker i deras hus e deras liksom ensak o att man int vill bli på det sättet kontrollerad.

- Respondent 1

Respondent 1 förhåller sig aningen negativt till att släktingen inte sorterar och upplever att det inte är frågan om brist på sorteringsmöjligheter eller kunskap, utan det är snarare en attitydfråga.

Respondenterna i den här undersökningen upplever att de är ungefär på samma nivå som sin närkrets då det kommer till sortering. Tre av respondenterna upplevde att de eventuellt är bättre, medan tre av respondenterna upplevde att de eventuellt är sämre. De övriga respondenterna upplevde att de mer eller mindre är på samma nivå som sin närkrets. Respondenterna verkar överlag uppleva att de påverkas positivt av närkretsen. Ifall personer i närkrets har en positiv attityd till sortering så kan det ha en sporrande effekt att testa på nya sorteringslösningar. Respondenterna nämner också att personer i samma hushåll kan öka motivationen att sortera avfallet korrekt och att det kan vara en drivande faktor att fortsätta även då det kan kännas jobbigt. Även om attityden till sorteringen skulle vara negativ, så har personer i samma hushåll med en positiv attityd en positiv inverkan på sorteringsvanorna.

6. Diskussion

Det här är det avslutande kapitlet för avhandlingen där jag redogör för mina egna slutsatser av resultatet, utvärderar hur väl jag lyckats besvara mina forskningsfrågor, anknyter mina resultat till tidigare forskning och ger kritik mot avhandlingen. Jag avslutar kapitlet med förslag på fortsatt forskning.

Jag har utgående från tidigare studier och med stöd av beteendeteorin TPB (teorin om planerat beteende) skapat ramverket för undersökningen. Jag har med hjälp av en kvalitativ metod och semistrukturerad intervju undersökt 11 personers sorteringsvanor. Resultaten av min undersökning stöds överlag väl av tidigare studier, men speciellt när det kommer närkretsens inverkan på sorteringsbeteende har jag i den här avhandlingen presenterat resultat som de tidigare studierna inte tagit upp.

Med den här undersökningen så ville jag undersöka vilka faktorer som kan ha en betydande effekt på källsorteringsvanor och hur man via bättre källsortering kan höja återvinningsgraden i Finland. Mina forskningsfrågor för avhandlingen var:

1. Vilka faktorer är bidragande till att en person sorterar sitt avfall?
2. Vilka åtgärder kan vidtas för att öka källsorteringen bland finländare?

I anknytning till forskningsfråga 1 så visar resultaten i min studie att en positiv attityd till sortering, miljömedvetenhet, ekonomiska incitament och positiv attityd till sortering bland andra människor i hushållet har en koppling med positivt sorteringsbeteende, medan oklarheter kring hur avfallet ska sorteras och avståndet till avfallsinsamlingen/kärlet har en koppling till negativt sorteringsbeteende. Att en positiv attityd har en inverkan stöds även av tidigare forskning (Tonglet et al., 2004; Bardus & Massoud (2022), miljömedvetenhet stöds av Laitinen (2020), men Wicker (1969) enligt Ajzen (1991) anser att en sådan här allmän attityd är en dålig prediktor för verkligt beteende. Det kan därmed tänkas att det finns en positiv korrelation mellan attityd till sortering och miljömedvetenhet, men att det är en positiv attityd till sortering som är den viktigaste faktorn av dessa. Ekonomiska incitament som faktor stöds av Lysholm (2020), men inte av Zaikova et al. (2022). Att oklarheter kring hur avfallet ska sorteras leder till sämre sorteringsbeteende, stöds av Laitinen (2020) och Kokkonen (2020) och att ökat avstånd

till avfallsinsamlingen/-kärlet leder till sämre sorteringsbeteende stöds av Reijonen et al (2021).

I anknytning till forskningsfråga 2, så är de främsta resultaten i den här studien är att 1) personer i samma hushåll med en positiv attityd till sortering och positivt sorteringsbeteende har en betydande positiv inverkan på de andra personernas sorteringsbeteende och att 2) sorteringsbeteende upplevs generellt som enkelt och rutinmässigt, men tröskeln att ta reda på nya information vid problemsituationer kan upplevas som hög och leda till att även personer med en positiv attityd till sorteringen inte sorterar. Dessa två resultat kan exempelvis utnyttjas genom utformningen av reklamkampanjer som är baserade på att förmedla positiva attityder och information om sortering inom sociala nätverk. Kampanjen kan uppmuntra människor att ställa frågor om sortering bland familj och vänner och att dela med sig av sina egna kunskaper. Detta skulle kunna höja kunskapsnivån för källsortering och samtidigt ha en positiv inverkan på attityden. Spridning av kunskap på detta sätt kombinerar närkretsens inverkan på attityden. Sorteringskunskap som sprids via närkretsen är som mest effektiv då personen i fråga är en del av samma hushåll. Samtidigt undviker man en reklaminsats som endast ger information, som enligt Ajzen (1991) kan vara ett ineffektivt sätt att förändra beteende.

Enligt Tonglet et al. (2004) är en positiv attityd till sortering den största bidragande faktorn till sorteringsbeteende. Resultaten i min studie stöder även att en positiv attityd är viktigt då det kommer till sorteringsbeteende. Resultaten visar ytterligare att subjektiv norm, i form av attityden till sorteringsbeteende bland andra personer i samma hushåll, har en betydande inverkan då det kommer till sorteringsbeteende. Med andra ord, om attityden till sortering är negativ, så är det sannolikt att man ändå sorterar om en person i samma hushåll uppmanar/uppmuntrar en att sortera. Resultaten visar att om attityden till sortering är negativ, så kan personer i samma hushåll ha en betydande inverkan på sorteringsbeteendet. Detta är något de studier som jag tagit del av inte lyft fram som inverkan och det är därmed det resultat i den här undersökningen som har möjlighet att bidra mest till kommande undersökning. Det kan vara frågan om att partnern eller ett barn i familjen tycker att man ska sortera vilket resulterar i ett positivt sorteringsbeteende. Två av respondenterna i undersökningen hade en negativ inställning till sorteringen, men uppgav att de sorterade delvis eller till stor del på grund av att deras

partner tycker man ska göra det. Även respondenterna som hade en positiv attityd till sorteringen upplevde att de sorterade bättre än vad de annars skulle göra tack vare deras partner. En positiv attityd inom hushållet har alltså en sporrande effekt på sorteringsbeteendet.

Respondenterna i den här undersökningen uppgav att de upplever att det generellt är enkelt att sortera och de upplever det inte som tidskrävande. Även respondenterna med en positiv attityd till sortering slänger ibland sorteringsbara avfall i blandavfallet om det är frågan om ett ovanligt avfall, främmande material, ett avfall som de inte vet hur de ska sortera eller upplever att det är för krångligt att rengöra. Att avfall i problemsituationer ofta hamnar i blandavfallet stöds även av tidigare undersökningar (Laitinen, 2020) och även av Kokkonen (2020). Respondenterna sorterar sitt avfall utgående från tidigare erfarenheter och intuition. Då de har ett avfall som de inte vet hur det ska sorteras tenderar de att slänga det i blandavfallet om de inte i stunden skulle få för sig att ta reda på hur det ska sorteras. Att ta reda på information om hur något ska sorteras i sorteringssituationen så är inte alltid aktuellt utan det är i stället intuitionen som avgör. Vissa typer av avfall eller situationer kan väcka känslan att det skulle vara bra att kolla upp hur de ska sorteras och då kan det vara till hjälp att rådfråga partnern, undersöka förpackningen efter information eller leta reda på information på internet, exempelvis via avfallshanteringsverkets hemsida.

Resultaten i undersökningen visar att sortering av avfall underlättas om det upplevs som enkelt, vilket den oftast också görs. Främmande material och brist på information kan orsaka problem och tröskeln att ta reda på ny information gällande hur man ska sortera ofta upplevs i sorteringssituationen som för hög, vilket resulterar i att avfallet läggs i blandavfallet och alltså inte sorteras. Kombinerat med resultatet av närkretsens positiva inverkan på attityd och framför allt personer i samma hushålls inverkan på sorteringsbeteende, så kunde man allmänt uppmana människor att prata mera om sina sorteringsupplevelser och kunskaper. Ett konkret exempel på det här är att ifall man tagit reda på hur ett avfall ska sorteras som man tidigare saknat kunskaper i, så kan man genom att dela med sig av denna nya kunskap i sociala situationer främja en positiv sorteringsattityd och sorteringsbeteende hos andra. Socialt tryck via påtryckningar eller uppmaningar har enligt Reijonen et al. (2021) liten effekt på sorteringsvanor, men

utgående från resultaten av denna undersökning så kan denna typ av positivt socialt tryck, där man delar positiva erfarenheter, vara användbart.

Ökad kunskap om återvinning är viktigt. Men ökad information behöver nödvändigtvis inte resultera i ökad kunskap, eftersom det inte är sagt att människor tar reda på hur något ska sorteras även om de vet varifrån den informationen skulle fås. Hur informationen förmedlas är därmed viktigt.

Förnyelsen av avfallslagen (978/2021) kommer, med en övergångsperiod på fem år, resultera i att fler människor i Finland kommer ha närmare tillgång till för separat insamling av bio-, förpacknings- och metallavfall (se bilaga 1). Det innebär att personer som berörs av förändringen, som inte tidigare har haft tillgång till insamlingskärl eller upplevt att närmaste insamlingspunkt är på för långt avstånd, kommer ha möjlighet att börja källsortera dessa avfall. De personer som har en positiv attityd till sortering av dessa avfall, men som inte har gjort det på grund av brist på möjlighet, kommer troligtvis att börja källsortera dessa då det blir aktuellt för dem. Med förnyelsen av avfallslagen vill man främja återvinningen och cirkulär ekonomi. Finland kommer troligtvis inte att nå EU:s mål på en återvinningsgrad av kommunalt avfall på 55 % till år 2025, eftersom återvinningsgraden 2021 låg på 37 %. Ändringarna i avfallslagen är omfattande och när väl alla ändringar har tillämpats, så finns det ändå goda förutsättningar för återvinningsgraden på 55 % uppnås inom de närmaste åren därefter. Det bör trots allt påminnas att det ur ett historiskt perspektiv har skett stora förändringar inom avfallshanteringen i Finland (och även i resten av världen) under de senaste 50 åren. Under 1990-talet halverades antalet avstjälningsplatser i landet. Från 2014 till 2015, steg återvinningsgraden med 8 procentenheter från 33 % till 41 %. Förändringar kan alltså ske snabbt, när de väl sker. Enligt Helsingforsregionens miljötjänsters (HRM, 2021b) konsistensanalys av blandavfall från 2021 bestod blandavfallet i huvudstadsregionen till 80 % av avfall som kunde ha sorterats. Det här är en indikation på att genom att öka källsorteringen, så kan man på ett betydande sätt höja återvinningsgraden av kommunalt avfall i Finland.

Som forskare och författare av denna pro gradu-avhandling kan jag identifiera vissa kritikpunkter som är relevanta för undersökningsmetoden och slutsatserna som presenteras. För det första kan jag se att kvalitativ metod inte ger några möjligheter till

generalisering och därför är det svårt att bedöma huruvida resultaten kan tillämpas på en större population. Detta kan påverka validiteten och pålitligheten i mina slutsatser.

En annan kritikpunkt är att jag som forskare är en del av undersökningsprocessen och därmed kan det finnas en risk för bias i mina tolkningar och slutsatser. Det är jag själv som har valt vilka resultat som presenteras och det är inte möjligt för någon annan att granska det material som inte inkluderats. En annan kritikpunkt är att jag som forskare kan ha påverkat mina informanter genom mina frågor och mina egna förväntningar. Detta är också något som jag har försökt hantera genom att vara medveten om min roll som forskare och att använda mig av en så neutral inställning som möjligt. Ytterligare en kritikpunkt är att jag tidigare inte utfört undersökning i denna omfattning med den undersökningsmetod som använts och det kan därmed finnas brister i närmandet av forskningsfrågorna och analysen av materialet, som man kan erhålla först med mer erfarenhet.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att det finns vissa kritiska faktorer som kan påverka giltigheten i mina resultat och slutsatser. Dessa kritiska faktorer bör tas i beaktande vid eventuella framtida studier och vid utvecklingen av metoderna som används.

Eftersom den empiriska undersökningen baserar sig på en kvalitativ studie så är det inte möjligt att verifiera vilken grad olika faktorer inverkar på sorteringsbeteendet. Däremot kan man genom forskningsresultaten få en insikt i hur sorteringsbeteende kan se ut och använda det för fortsatt forskning.

Som förslag på kommande forskning skulle därmed vara att undersöka hur väl resultaten i den här studien stöds i praktiken. Det kunde göras exempelvis genom att mäta vilken inverkan ens partner eller annan familjemedlem inom samma hushåll har på sorteringsbeteendet. Denna studie har använt respondenternas egna subjektiva bedömningar för hur väl de sorterar avfall. Kommande studier kunde undersöka hur mycket en persons subjektiva bedömning av sorteringsbeteendet avviker från sin verkliga prestation. Undersökning kunde även utföras för att ta reda på hur stor andel av det som sorteras fel görs så på grund av kunskapsbrist versus lathet, samt ta reda på vilka avfall det är som orsakar flest problem antingen på grund av informationsbrist eller andra

orsaker och utgående från det föreslå lösningar som ämnar att förebygga felaktiga sorteringsbeslut.

Källor

Ajzen, I. (1985). From intentions to actions: A theory of planned behavior (pp. 11-39). Springer Berlin Heidelberg.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 179-211.

Ajzen, I. (2005). *Attitudes, Personality and Behavior*, Open University Press.

Ajzen, I. & Fishbein, M. (1980). *Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior*, Pearson.

Atkinson, J. W. (1957). Motivational determinants of risk taking behavior. *Psychol. Rev.* 64: 359–372.

Avfallslag (646/20211).

Avfallslag (861/1997).

Bardus, M., & Massoud, M. (2022). Predicting the intention to sort waste at home in rural communities in Lebanon. *Environ. Res.*, 19.

Bryman, A., Bell, E., (2011). *Business Research Methods*. 3:e upplagan, Oxford University Press

Bryman, A. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder* (B. Nilsson, övers.). Malmö: Liber.

Czajkowski, M., Kądziela, T., & Hanley, N. (2014). We want to sort! Assessing households' preferences for sorting waste. *Resource and energy economics*, 36(1), 290-306.

Edwards, W. (1954). The theory of decision making. *Psychological Bulletin*, 51(4), 380–417. <https://doi.org/10.1037/h0053870>

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/851 av den 30 maj 2018 om ändring av direktiv 2008/98/EG om avfall. *Europeiska Unionens Officiella Tidning*, L 150, 109 - 140 Url: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32018L0851>

Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/19/EU av den 4 juli 2012 om avfall som utgörs av eller innehåller elektrisk och elektronisk utrustning (WEEE). *Europeiska Unionens Officiella Tidning*, L 197, 38 – 71 Url: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0019>

Europeiska Kommissionen (11 mars 2020). En ny handlingsplan för den cirkulära ekonomin: För ett renare och mer konkurrenskraftigt Europa Url: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/ALL/?uri=COM:2020:98:FIN>

Europeiska Kommissionen (24 september 2018). The early warning report for Finland. Brussels. Url: https://ec.europa.eu/environment/waste/pdf/early_warning_report_FI.pdf

Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance* (Vol. 2). Stanford university press.

Finlands officiella statistik (2022) Laatuseloste: Jätetilasto Url: https://tilastokeskus.fi/til/jate/2020/13/jate_2020_13_2021-12-09_laa_001_fi.html (hämtad 04-11-2022)

Finlands officiella statistik (2023a). Växthusgasutsläpp i Finland (till slutet av Kyotoprotokollets andra åtagandeperiod) efter Utsläppsklass, Växthusgas, Uppgifter och År Url: https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/sv/StatFin/StatFin_khki/statfin_khki_pxt_111k.px/table/tableViewLayout1/ (hämtad: 27-04-2023)

Finlands officiella statistik (2023b) Kommunalt avfall i Finland enligt hantering efter År, Jätejäte och Uppgifter (år 2021) Url: https://pxweb2.stat.fi/PxWeb/pxweb/sv/StatFin/StatFin_jate/statfin_jate_pxt_12cv.px/table/tableViewLayout1/ (hämtad: 01-05-2023)

Finlands officiella statistik (2023c) Kommunalt avfall i Finland enligt hantering, 1000 t efter År och Avfallshantering metod (åren 1997 - 2018) Url: https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/sv/StatFin/StatFin_jate/statfin_jate_pxt_001.px/table/tableViewLayout1/ (hämtad: 25-01-2023).

Finlands officiella statistik (2023d) Kommunalt avfall i Finland enligt hantering, 1000 t efter År och Avfallshantering metod (åren 2019 - 2021). Url: https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/sv/StatFin/StatFin_jate/statfin_jate_pxt_12qz.px/table/tableViewLayout1/ (hämtad 25-01-2023).

Halinen, A. & Juvonen, H. (1990). Yhdyskuntajätteen lajittelu suomalaisissa kotitalouksissa : yhteenveto lajittelukokeiluista Suomessa 1980-luvulla. *Ympäristöministeriö, Valtion painatuskeskus* ISBN 9514735315

Hälsövärdslag (1967).

Hälsövärdslag (469/1965).

Heider, F. (1946). Attitudes and cognitive organization. /. *Psychol.*, 21, 107-112.

HRM (2016). Pääkaupunkiseudun seka- ja biojätteen koostumus vuonna 2015 Url: http://kivo.fi/wp-content/uploads/HSY_2016.pdf (hämtad: 05-10-2022)

HRM (2021a). Avfallsmängd och återvinningsgrad
Url: <https://www.hsy.fi/sv/avfall-och-atervinning/avfallsmangd-och-atervinningsgrad>
(Hämtad: 06-06-2022)

HRM (2021b). Pääkaupunkiseudun sekajätteen koostumus vuonna 2021
Url: <https://julkaisu.hsy.fi/paakaupunkiseudun-sekajatteen-koostumus-vuonna-2021.html> (hämtad: 06-06-2022)

Huhtala, A. (2010). Income effects and the inconvenience of private provision of public goods for bads: The case of recycling in Finland. *Ecological Economics*, 69(8), 1675-1681.

Keuschnigg, M., & Kratz, F. (2018). Thou shalt recycle: How social norms of environmental protection narrow the scope of the low-cost hypothesis. *Environment and Behavior*, 50(10), 1059-1091.

Kokkonen, H. (2020). "Kierrätyksen pitäisi olla helppoa!" Kotitalouksien jätteiden lajitteluun vaikuttavat tekijät. *Alue ja Ympäristö*, 49(2), 110-129.
<https://doi.org/10.30663/ay.88321>

Laitinen, S. E. (2020). ”Sekajäte on silleen armahtava. Se ratkaisee vaikeat ongelmat heti.”: pakkausten kierrätyskäytänteet pääkaupunkiseudun kerrostaloasujien kotitalouksissa. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202004081779>

Lysholm, R. (2020). Vad krävs för motivering för att öka din källsortering? Lunds Universitet

Ma, J., Hipel, K. W., Hanson, M. L., Cai, X., & Liu, Y. (2018). An analysis of influencing factors on municipal solid waste source-separated collection behavior in Guilin, China by Using the Theory of Planned Behavior. *Sustainable cities and society*, 37, 336-343. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2017.11.037>

Miafodzyeva, S. & Brandt, N. (2013). Recycling behavior among householders: synthesizing determinants via a meta-analysis. *Waste Biomass Valor* 4(2) 221–235.
<https://doi.org/10.1007/s12649-012-9144-4>

Miljöministeriet (2020). Avfallslagstiftningen. Url:
<https://ym.fi/sv/avfallslagstiftningen#:~:text=Avfallslagstiftningen%20omfattar%20allt%20avfall%2C%20dock,omfattande%20%C3%A4n%20motsvarande%20EU%2Dbest%20%C3%A4mmelser>. (Hämtad 02-03-2020)

Miljöministeriet (12 november 2021) Promemorian för Statsrådets förordning om avfall
Url:
https://ym.fi/documents/1410903/38678498/Perustelumuistio_VNAt_j%C3%A4tteet_YSA_PCB_SOVA.pdf/0b83ccf1-de32-b278-98f4-ac5b3236d19b/Perustelumuistio_VNAt_j%C3%A4tteet_YSA_PCB_SOVA.pdf?t=1656394101682

Miljöministeriet (2023). Avfallslagen och -förordningarna – vad ändras och vad ska jag göra? Url: <https://ym.fi/sv/avfall/avfallslag> (hämtad 20-04-2023)

Miljöministeriet (2002). Url: [https://www.ym.fi/sv-FI/Miljo/Lagstiftning_och_anvisningar/Avfallslagstiftningen](https://www.ym.fi/sv/FI/Miljo/Lagstiftning_och_anvisningar/Avfallslagstiftningen) (hämtad 02-03-2020)

- Montaño, D. E., & Kasprzyk, D. (2015). Theory of Reasoned Action, Theory of Planned Behavior and the Integrated Behavioral Model. i K. Glanz, B. K. Rimer, & K. Viswanath, *Health Behavior: Theory, Research, and Practice* (ss. 95-124). San Francisco: Jossey-Bass.
- Nash, J. (1951). "Non-Cooperative Games" *The Annals of Mathematics* 54(2):286-295.
- Nationalencyklopedin. (2022). Källsortering. Url: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/k%C3%A4llsortering> (hämtad 29-01-2022).
- Naturskyddsföreningen. (2022). Cirkulär ekonomi) Url: <https://www.naturskyddsforeningen.se/faktablad/cirkular-ekonomi/> (hämtad 29-01-2022)
- Naturvårdsverket. (2022). Kommunalt avfall Url: <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/avfall/kommunalt-avfall/> (hämtad 29-01-2022)
- Nygård, H. (2001). Avfall och närmiljö: ett regionalt perspektiv på avfallshantering: seudullinen näkökulma jätehuoltoon = jäte ja lähiympäristö. Scriptum.
- Nygård, H. (2016). Kuopasta kiertotalouteen: Suomen yhdyskuntajätehuollon historia. Jätelaitosyhdistys ry.
- Nygård, H. (2018). Lannanjälöstamisestä kiertotalouteen: Katsaus Suomen jätehuollon pitkän ajan kehitykseen. Tekniikan Waiheita, 36(2), 25–40. Url: <https://journal.fi/tekniikanwaiheita/article/view/82360> (hämtad: 09-05-2023)
- Närings-, trafik- och miljöcentralen (2023). Producentansvar Url: <https://www.ely-keskus.fi/sv/web/tuottajavastuu/tietoa-tuottajavastuusta> (hämtad: 09-05-2023)
- Osgood, C. E., & Tannenbaum, P. H. (1955). The principle of congruity in the prediction of attitude change. *Psychological review*, 62(1), 42.
- Pappas, I.O., Giannakos, M.N., Sampson, D.G., (2019). Fuzzy set analysis as a means to understand users of 21st-century learning systems: The case of mobile learning and
- Pirtonen, H. (30 mars 2023). Yhdyskuntajätteen kierrätysaste romahti – Suomi ei kulje mukana muun Euroopan kehityksessä. *Tieto & Trendit*. Url: <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/yhdyskuntajatteen-kierratysaste-romahti-suomi-ei-kulje-mukana-muun-euroopan-kehityksessa/>
- Reijonen, H., Bellman, S., Murphy, J., & Kokkonen, H. (2021). Factors related to recycling plastic packaging in Finland's new waste management scheme. *Waste Management*, 131, 88-97.
- Rinki (2023a). Anslut dit till en producentsammanslutning. Url: <https://rinkiin.fi/sv/foretagens-producentansvaret/anslut-dig-till-en-producentsammanslutning/> (Hämtad: 09-05-2023)

- Rinki (2023b). Ett ansvarsfullt företag är grönt. Url: <https://rinkiin.fi/sv/foretagens-producentansvaret/> (Hämtad: 09-05-2023)
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs*, 80(1, Whole No. 609).
- RP 141/2022. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av avfallslagen. Tillgänglig: <https://finlex.fi/sv/esitykset/he/2022/20220141>
- RP 209/2022. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av avfallslagen. Tillgänglig: <https://finlex.fi/sv/esitykset/he/2022/20220209>
- Savage, L.J. (1954). *The Foundations of Statistics*. New York: John Wiley.
- Sidique, S. F., Lupi, F., & Joshi, S. V. (2010). The effects of behavior and attitudes on drop-off recycling activities. *Resources, conservation and recycling*, 54(3), 163-170.
- Slotte, P. (1995). Dialektala ruskigheter. Språkbruk.Url: https://www.sprakbruk.fi/artiklar/-/asset_publisher/EegKyxLid0Vz/content/dialektala-ruskigheter (Hämtad: 09-05-2023)
- Social- och Hälsovårdsministeriets förordning (55/1967).
- Statsrådets beslut om avstjälningsplatser (861/1997).
- Suomen Kiertovoima (2020). Jätehuollon kehitys itsenäisen Suomen historiassa. Url: <https://kivo.fi/jatehuollon-kehitys-itsenaisen-suomen-historiassa/> (hämtad: 16.03.2020)
- Suomen Kiertovoima (9 maj 2022). Opas sekajätteen Koostumustutkimuksiin Url: <https://kivo.fi/wp-content/uploads/Opas-sekaj%C3%A4tteen-koostumustutkimuksiin-Versio3-220509.pdf>
- Suomen Pakkaustuottajat Oy (2023). Fusionen av förpackningsproducenter Url: https://suomenpakkaustuottajat.fi/sv/___trashed/ (Hämtad 09-05-2023)
- Suomen ympäristökeskus (2008). *Ympäristöhallinnon ohjeita I*. ISBN 978-952-11-3151-6 (PDF) ISSN 1776-1645 (tryck.)
- Tonglet, M., Phillips, P. S., & Read, A. D. (2004). Using the Theory of Planned Behaviour to investigate the determinants of recycling behaviour: a case study from Brixworth, UK. *Resources, conservation and recycling*, 41(3), 191-214. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2003.11.001>
- Varotto, A., & Spagnoli, A. (2017). Psychological strategies to promote household recycling. A systematic review with meta-analysis of validated field interventions. *Journal of Environmental Psychology*, 51, 168-188.
- von Neumann, John, and Oskar Morgenstern. (1944). *Theory of Games and Economic Behavior*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Wicker, A. W. (1969). Attitudes versus actions: The relationship of verbal and overt

behavioral responses to attitude objects. *Journal of Social Issues*, 25, 41678.

Zaikova, A., Deviatkin, I., Havukainen, J., Horttanainen, M., Astrup, T. F., Saunila, M., & Happonen, A. (2022). Factors influencing household waste separation behavior: Cases of Russia and Finland. *Recycling*, 7(4), 52.
<https://doi.org/10.3390/recycling7040052>

Bilaga 1

Enligt Statsrådets förordning (978/2021, Miljöministeriet, 2023) så har olika hustyper i fråga om separat insamling av bioavfall, förpackningsavfall och metallavfall följande skyldigheter:

Radhus eller flervåningshus med minst fem lägenheter:

I tätorter:

- Separat insamling av bioavfall ska inledas i juli 2022 och separat insamling av förpackningsavfall och metallavfall senast i juli 2023.
- Separat insamling av bioavfall kan ersättas med kompostering eller annan motsvarande småskalig behandling på fastigheten om kommunens avfallshanterings- eller miljöskyddsbestämmelser tillåter detta och den kommunala avfallshanteringsmyndigheten underrättas om verksamheten.
- Enligt avfallslagen kan kommunen i sina föreskrifter om avfallshantering inskränka eller utvidga den separata insamlingen på fastigheter från de krav som förordningen förpliktar till. Dessutom kan kommunen ställa krav på separat insamling också för andra avfallstyper än dem som avses i förordningen.

Utanför tätorter:

- Statsrådets förordning förpliktar inte till separat insamling av avfall på fastigheter utanför tätorter. Kommunen kan dock i sina föreskrifter om avfallshantering ställa krav på den separata insamlingen av avfall som är strängare än kraven i förordningen.
- Invånarna betjänas av områdesvisa mottagningsplatser för avfall. Mottagningen ordnas av kommunen och förpackningsproducenten.

Radhus eller flervåningshus med färre än fem lägenheter, eller egnahemshus

I tätorter:

- Separat insamling av bioavfall inleds senast i juli 2024 i tätorter med över 10 000 invånare. I mindre tätorter förpliktar statsrådets förordning inte till separat insamling av bioavfall.
- Separat insamling av bioavfall kan ersättas med kompostering eller annan motsvarande småskalig behandling på fastigheten om kommunens avfallshanterings- eller miljöskyddsbestämmelser tillåter detta och den kommunala avfallshanteringsmyndigheten underrättas om verksamheten.
- De invånare som inte omfattas av separat insamling betjänas av områdesvisa mottagningsplatser för avfall. Mottagningen ordnas av kommunen och förpackningsproducenten. Förordningen förpliktar inte till separat insamling av förpackningsavfall eller småskaligt metallavfall på fastigheten.
- Kommunen kan i sina föreskrifter om avfallshantering inskränka eller utvidga den separata insamlingen på fastigheter från de krav som förordningen förpliktar till. Dessutom kan kommunen ställa krav på separat insamling också för andra avfallstyper än dem som avses i förordningen.

Utanför tätorter:

- Invånarna betjänas av områdesvisa mottagningsplatser för avfall. Mottagningen ordnas av kommunen och förpackningsproducenten. Statsrådets förordning förpliktar inte till separat insamling på fastigheter.
- Enligt avfallslagen kan kommunen i sina avfallshanteringsföreskrifter ställa krav på separat insamling av avfall.

Dessutom ska separat insamling av trädgårds- och parksavfall, textilavfall och stora kasserade föremål samt annat förpackningsplast-, förpackningspappers-, förpackningskartong-, och metallavfall ordnas i den mån det är möjligt.

Separat insamling av bioavfall kan ersättas med kompostering eller annan motsvarande småskalig behandling på fastigheten. Behandlingen ska genomföras i enlighet med minimikraven i 12 § i avfallsförordningen. Också kommunen kan genom sina bestämmelser om avfallshantering ställa krav på småskalig behandling av bioavfall.

Sommarstuga eller annan fritidsbostad

- Sommarinvånarna betjänas av områdesvisa mottagningsplatser för avfall. Mottagningen ordnas av kommunen och förpackningsproducenten. Statsrådets förordning förpliktar inte till separat insamling på fastigheten om fritidsbostaden är belägen utanför en tätort.
- Kommunen kan dock i sina föreskrifter om separat insamling ställa krav på separat insamling av avfall och, om fritidsbostaden är belägen i en tätort, avvika från skyldigheten att samla in avfall separat i högst 5 år om de förutsättningar som anges i 15 § 2 mom. i avfallslagen uppfylls.

Enligt statsrådets förordning ska verksamhetsutövare som bedriver näringsverksamhet eller offentlig förvaltnings- och serviceverksamhet (avfallsinnehavaren) från och med juli 2022 ordna separat insamling av kommunalt avfall som uppkommer från dess verksamhet, om fastigheten är belägen i en tätort eller i ett detalj- eller generalplanerat område för service, turism eller arbetsplatser och om verksamheten i genomsnitt ger upphov till minst följande mängder avfall:

- annat bioavfall än trädgårds- eller parkavfall, 10 kg per vecka,
- avfall från plastförpackningar, 5 kg per vecka,
- pappers- och kartongavfall, 5 kg per vecka,
- avfall från glasförpackningar, 2 kg per vecka,
- avfall från metallförpackningar och annat småskaligt metallavfall, sammanlagt 2 kg per vecka.

Dessutom ska separat insamling av trädgårds- och parksavfall, textilavfall och stora kasserade föremål samt annat plast-, pappers-, kartong-, glas- och metallavfall ordnas i den mån det är möjligt. Separat insamling av bioavfall kan ersättas med kompostering eller annan motsvarande småskalig behandling på fastigheten. Behandlingen ska genomföras i enlighet med minimikraven i 12 § i avfallsförordningen. Förpackningsavfall ska så långt det är möjligt samlas in tillsammans med annat avfall av samma material. Då ska man dock tillsammans med sammanslutningen som producerar förpackningar säkerställa att den gemensamma insamlingen inte leder till att avfallskvaliteten försämras eller på något annat sätt försämrar möjligheterna att återvinna avfall. Om verksamheten ger upphov till anmärkningsvärt stora mängder

förpackningsavfall av visst material (plast, papper/kartong, glas, metall) av jämn kvalitet, till exempel emballageplast, ska separat insamling ordnas för materialet om det är ändamålsenligt för att nå det bästa resultatet för främjandet av återvinning och i övrigt med tanke på iakttagandet av prioriteringsordningen. Skyldigheten att ordna separat insamling gäller varje enskild avfallsinnehavare. Avfallsinnehavare som är verksamma i samma fastighet ordnar i praktiken ofta separat insamling tillsammans. Kommunen ordnar separat insamling av avfall som uppkommer i kommunens förvaltnings- och serviceverksamhet. Enligt avfallslagen kan kommunen i sina avfallshanteringsföreskrifter utvidga eller inskränka förordningens krav på separat insamling och ställa nya krav på separat insamling även för andra avfallstyper än dem som avses i förordningen.

Bilaga 2

Kommissionens föreslagna åtgärder är enligt följande:

1) Inför obligatoriska målsättningar för kommunerna gällande återvinningsgraden och inför ett botsystem om målen inte uppnås. Uppdatera informationssystemet för avfall och gå igenom avfallslagen för att omvärdera ansvaret hos producentansvarsföreningar och kommunerna.

2) Inför obligatoriska treparts kontraktsbestämmelser mellan producentansvarsföreningar, kommuner och insamlingsföretag för att främja samarbete och effektivitetsbesparingar genom alla nivåer av avfallstjänsterna för att minska fragmenteringen.

3) Sätta kostnaden för andra metoder än materialåtervinningen på en tillräckligt hög nivå, för att skapa gynnsamma villkor för att högklassiga återvinningstjänster för allmänheten ska uppstå genom att a) införa en förbränningskatt och b) säkerställ att producentansvarsföreningarna betalar kommunerna för den försäljning som uppstår av återvunnet material. c) Skapa en mekanism (genom studier av restavfall) för att säkerställa att producentansvarsföreningar betalar en ytterligare avgift för hantering av förpackningsavfall för kommuner som samlar in sådant avfall. d) Inför ett system där man betalar utgående från hur mycket avfall man producerar, med avseende på volym, vikt osv, beroende på lokala förhållanden.

4) Utvidga befintliga skyldigheter att sortera återvinningsbart material och bioavfall från hushållen att täcka alla byggnader oavsett antalet lägenheter (utan minimikrav); samma krav för byggnader med flera lägenheter i bebyggda områden och enskilda hushåll i förorts- och landsbygdsområden. Väldigt glesbebyggda landsbygdsområden kan behöva någon form av befrielse.

5) Öka antalet dörr-till-dörr insamling.

Dörr-till-dörr insamling (eng: door-to-door system) innebär att ett avfallsupphämningsfordon, sopbilar, hämtar avfallet från avfallskärnen, istället för att

avfallet ska föras till en sorteringspunkt eller via ett pneumatiskt system (ex. Rööri på Busholmen i Helsingfors). Alternativa insamlingsmetoder är i och med att en större mängd fastigheter kommer behöva separera brännbart avfall och bioavfall, kunde man tänka sig att det kommer leda till ökat antal dörr-till-dörr insamling.

6) Introducera krav på företag att sortera deras mat-, plast-, metall och pappersavfall.

7) Utveckla ett nationellt minimistandard för avfallsinsamlingen, för att specificera exempelvis typen och volymen av avfallskärnen, insamlingsintervallen och vilket insamlingsfordon som används, med hänsyn till typen av hushåll, hur glesbebyggt området är, typiskt klimat osv.

8) Utveckla ett system på nationell nivå som ger teknisk support för kommunerna, speciellt inom val av insamlingstjänst, upphandling av tjänster, tjänstehantering och kommunikationskampanjer. Dela aktivt goda idéer och praxis som kan hjälpa att förbättra effektiviteten då det kommer till kostnadsminskning och förbättring av prestanda.

9) Utveckla en uppsättning av kommunikationsmaterial på nationell nivå för allmänheten för användning på lokal nivå, med tydligt och konsekvent budskap. Dessa material ska användas som en del av kampanjer för ökad medvetenhet i broschyrer och återvinningsstationer.

10) minska fragmenteringen av ansvar för hanteringen av avfallsströmmar, för att göra sektorn som helhet mera effektiv.

11) Analysera kostnads- och prestationskonsekvenser av att använda en "fri marknad" - metod och överväga att gå bort från detta tillvägagångssätt om det visar sig vara kostsamt.

12) Övervägande av en långsiktig strategi och vision för avfallssektorn och genomförande av ett enda ändringspaket för att täcka en period på 10 till 15 år, snarare än att följa en mer bitvis metod för att förbättra lagstiftning och praxis inom sektorn.

Bilaga 3

Intervjuguide:

Utgångsläget för intervjun är att ställa en huvudfråga gällande beteende, attityd och social norm.

- De frågor som ställdes till alla intervjuade är svärtade. En följdfråga till en huvudfråga är indenterad under den. Under intervjuerna kan även frågor som inte är listade i intervjuguiden ha ställts, men eftersom de inte har blivit refererade till i avhandlingen har de inte lagts till i efterhand.
- Intervjufrågorna är indelade i 9 sektioner där varje fråga är numrerad. Ifall avhandlingen refererar exempelvis till fråga 1.2.1, så syftar det första talet till sektionen, det andra talet till frågan och det tredje talet till följdfrågan. I detta fall skulle fråga 1.2.1 syfta till frågan “har det skett ändringar i din sorteringsrutiner de senaste åren?”.

Grundläggande information

- **Kön**
- **Ålder**
- **Antal personer i ditt hushåll**
- **Barn i hushållet?** Ja; antal? / Nej
- **Sysselsättning:**
- **Upplever du att hushållets ekonomiska situation under de 3 senaste åren har varit: Mycket bra, bra, okej, utmanande.**
- **Boendeform:** Hyreslägenhet / Bostadslägenhet, egnahemshus etc.

Intervjufrågorna

Beteende:

1: Sorteringsvanor

- [1] **Hur skulle du beskriva hur avfallssorteringen (källsortering) går till i ditt hushåll?**
  - [1.1] Du sorterar alltså inte papper och...?
  - [1.2] Du nämnde att ni tillsammans med fem andra hus i 2-3 år har samlat

in bioavfall. Vad fick er att börja med det?

- [2] **Kan du tänka dig en typisk vardag och beskriva en situation där du sorterar avfall?**
  - [2.1] har det skett ändringar i din sorteringsrutiner de senaste åren?
  - [2.2] vad fick dig att börja sortera avfall x?
- [3] **Vad motiverar dig att sortera?**
  - [3.1] Du nämnde att personer i din närkrets och personer som du har bött tillsammans med har påverkat dina sorteringsvanor. På vilket sätt och vilka ändringar har du gjort?
- [4] **Vad hindrar dig från att sortera?**
  - [4.1] Ifall din sambo skulle vara drivande i att saker ska sortera, skulle det påverka dina sorteringsvanor. Skulle du ta efter hans beteende eller skulle ni köra eget race då det kommer till sorteringen?
- [5] Deltar alla i hushållet i avfallssorteringen i samma grad / olika grad?
- [6] Hur ofta tömmer du avfallskärlden i hemmet / hur många butikskassar avfall slängs i veckan?
- [7] Vilka avfall samlar hushållet in?
- [8] Avståndet till närmaste insamlingspunkt?
- [9] Finns det något du själv skulle kunna göra för att minska uppkomsten av blandavfall?
- [10] Är du medveten om att det nu går att sortera söndrigt textilavfall, tror du att du kommer utnyttja det?

2:

- [1] **Hur noggrant anser du att du sorterar ditt avfall:
Om du skulle ge vitsord från 1-5 per avfallssort, hur sorterar hushållet olika avfall. Där 1 är inte alls och 5 är så gott som klanderfritt.**

- Bioavfall:
- Plastförpackningar:
- Glas:
- Metall:
- Kartong
- Papper

- [2] **Tror du det finns utrymme för förbättring, på vilket sätt?**
  - [2.1] Vad är orsaken till att du gav vitsordet x för avfall y?

3:

- [1] **Hur skulle du beskriva en situation där du inte sorterat avfall som du vanligtvis skulle sortera hur ofta förekommer de?**
- [2] **Vilket avfall brukar orsaka mest problem / när brukar du fuska lite med sorteringen:**
- [3] **Brukar du skölja/rengöra förpackningar innan sorteringen, hur?**
- [4] Vilken typ av avfall brukar du inte sortera?

Attityd:

4:

- [1] **Hur förhåller du dig till avfallsortering?**
  - [1.1] Tycker du det är viktigt att sortera?
- [2] **Tycker det är tidskrävande att sortera**
  - [2.1] **Är tidsaspekten något som håller dig från att börja sortera avfall som du inte sorterar nu?**
- [4] **Sorteringsbeteendet av vilket avfall skulle du själv mest vilja förbättra**
- [5] **Har du någon gång upplevt frustration gällande sortering**

Upplevd beteendekontroll

5:

- [1] **Vad skulle underlätta sorteringen för dig?**
  - [1.1] har du funderat på nya sorteringslösningar
- [3] **Tycker det är svårt att sortera?**
  - Vad är det som gör att du upplever det på det sättet?
  - ifall brist på utrymme är ett problem vad tänker du själv att skulle vara en lösning. Förutsatt att du/ni inte flyttar till en större bostad.
- [4] **brukar du undersöka förpackningarna ifall det finns information på dem hur de ska sorteras?**
- [5] tycker du det finns tillräckligt med information om hur man ska sortera?
- [6] Finns det andra faktorer som är upplevs vara utom din kontroll som hindrar

dig från att sortera

- [7] På vilket sätt kan kommunen eller husbolaget påverka ditt sorteringsbeteende?
- [8] Betalar hushållet separat för avfallsinsamling. Nej / vilka:

Subjektiv norm

6:

- [1] **Vilka nyttor är förknippade med sortering?**
- [2] **Vilka skyldigheter har man när det kommer till sortering?**
- [3] **Anser du att man har en moralisk skyldighet att sortera?**
- [4] **Vad är din uppfattning om andras sorteringsvanor. Tror du att du sorterar bättre, sämre på samma nivå som din närkrets såsom vänner och familj.**
  - [4.1] Upplever du att de flesta i din närkrets bryr sig om sortering?
  - [4.2] Har du en uppfattning om hur dina vänner sorterar?
- [5] **Påverkar din uppfattning om din närkrets attityd mot sortering ditt beteende på något sätt. I så fall på vilket sätt?**
- [6] **Tänker du på att avfallsortering är en del av ett cirkulärt system och hur påverkar det dina sorteringsvanor?**
- [7] **Vilka konsekvenser finns det om du sorterar avfallet fel?**
- [8] **Vilken roll spelar lagstiftningen in då det kommer till ditt sorteringbeteende?**

8:

- [1] **Enligt en beståndsdelanalys utförd av Helsingforsregionen miljötjänster 2021 så bestod blandavfallet som samlats in och undersökts till 80 % av avfall som skulle ha kunnat återvinnas, därav 39,4 % av bioavfall. Vilka tankar väcker det hos dig?**

9:

- [1] **Vad skulle du göra i följande situationer och hur skulle du sortera följande avfall?:**
  - [1.1] yoghurtkartong/föpackning med yoghurtrester på insidan
  - [1.2] kartongförpackning som är silvrig på insidan.
  - 1.3] brödpåse som består av papper och plast

- [1.4] hårspray som fortfarande har innehåll
- [1.5] Söndriga hörlurar
- [2] Är det något avfall som du själv har svårt att veta hur det ska sorteras?

Del 3:

Bakgrundsinformation som samlas in efter intervjun:

- Hur lång intervjun var (tidsmässigt)